

23—28 november

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 28 november	
Utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan	6
Avveckling av hyresregleringen m. m.	31
Anslag till inköp av polioympämne	64
Svar på interpellation av herr Huss ang. inköp av poliovaccin från utlandet m. m.	64
Rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland	65
Samordningen mellan tjänstepension och folkpension	72
Förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner	74
Höjning av grundsjukpenningen m. m.	76
Ändring i civilförsvarslagen	77

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 28 november

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, om utredning ang. förhål- landet mellan staten och kyrkan	6
Tredje lagutskottets utlåtande nr 28, ang. ändring i lagen om hy- resreglering m. m.	31
Statsutskottets utlåtande nr 186, ang. ändrade bestämmelser rörande besiktning av hästar för krigsmaktens behov	63
— nr 187, ang. internordisk samverkan inom viss forskning	64
— nr 188, ang. formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare	64

	Sid.
— nr 189, ang. naturhistoriska riksmuseets organisation m. m.	64
— nr 190, ang. borttagande av den militära yrkesorienteringen ur enhetsskolan	64
— nr 191, ang. inrättande av en gemensam nordisk barnfilmnämnd	64
— nr 192, ang. inrättande av en professur i reaktorteknologi vid tekniska högskolan	64
— nr 193, ang. anslag till inköp av polioympämne	64
— nr 194, ang. en snabbutredning rörande den mera långsiktiga planeringen av kraftverksanläggningar	65
— nr 195, ang. kompensation åt statens aifärsdrivande verk för driftförluster på deras rörelse i de norrländska bygderna	65
— nr 196, ang. möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag	65
— nr 197, ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i de fyra nordligaste länen	65
— nr 198, ang. samordningen mellan tjänstepension och folkpension	72
— nr 199, ang. förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner	74
Bevillningsutskottets betänkande nr 55, ang. godkännande av avtal med Norge för undvikande av dubbelbeskattning	76
— nr 58, ang. beskattning av utdelning i samband med upplösning av fastighetsföretag	76
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring	76
— nr 48, ang. ökat statsbidrag till kostnaden för barntillägg inom den obligatoriska sjukförsäkringen	76
— nr 49, ang. höjning av grundsjukpenningen och den högsta sjukpenningen i den allmänna sjukförsäkringen	76
— nr 50, ang. förbättrad ställning för vissa s. k. »utförsäkrade»	77
— nr 51, ang. ändrade grunder för reseersättning vid sjuktransporter med privat bil	77
— nr 52, ang. ändring i civilförsvarslagen	77
— nr 53, ang. ändrad tillämpning av 18 § lagen om allmän sjukförsäkring	86

Fredagen den 23 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollen för den 16 och den 19 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen för fullgörande av uppdrag såsom ombud vid Förenta Nationernas generalförsamling i New York beviljades herr *Undén* för den tid, som åtginge för uppdragets fullgörande.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 201, angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motioner om viss utredning rörande ett upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan;

statsutskottets utlåtanden:

nr 186, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande besiktning av hästar för krigsmaktens behov;

nr 187, i anledning av väckta motioner angående utredning om internordisk samverkan inom viss forskning;

nr 188, i anledning av väckta motioner om utredning av formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare;

nr 189, i anledning av väckta motioner om utredning angående naturhistoriska riksmuseets organisation m. m.;

nr 190, i anledning av väckt motion om borttagande av den militära yrkesorienteringen ur enhetsskolan;

nr 191, i anledning av väckt motion om åtgärder för inrättande av en gemensam nordisk barnfilmnämnd;

nr 192, i anledning av väckt motion om en professur vid tekniska högskolan i reaktorteknologi;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inköp av polioympämne;

nr 194, i anledning av väckta motioner om en snabbutredning rörande den mera långsiktiga planeringen av kraftverksanläggningar;

nr 195, i anledning av väckta motioner om beredande av kompensation åt statens affärsdrivande verk för driftförluster på deras rörelse i de norrländska bygderna;

nr 196, i anledning av väckt motion angående möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag;

nr 197, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att stimulera rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i de fyra nordligaste länen;

nr 198, i anledning av väckt motion om en särskild utredning av frågan om samordning mellan tjänstepension och folkpension; samt

nr 199, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om en förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner utan avvaktan på resultatet av 1951 års pensionsutredning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; samt

nr 58, i anledning av väckta motioner angående beskattning av utdelning, som företas i samband med upplösning av fastighetsföretag;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel samt i lagen om allmän sjukför-

säkring, i vad motionen avser lagen om allmän sjukförsäkring;

nr 48, i anledning av väckta motioner om ökat statsbidrag till kostnaden för barntilllägg inom den obligatoriska sjukförsäkringen;

nr 49, i anledning av väckta motioner om höjning av grundsjukpenningen och den högsta sjukpenningen i den allmänna sjukförsäkringen;

nr 50, i anledning av väckt motion om förbättrad ställning för de långvarigt sjuka, som vid sjukförsäkringslagens ikraftträdande betraktades som »utförsäkrade»;

nr 51, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för reseersättning vid sjuktransporter med privat bil;

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 53, i anledning av väckta motioner angående viss ändrad tillämpning av 18 § lagen om allmän sjukförsäkring;

tredje lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposi-

tion med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckt motion om utredning av frågan angående bevakningsfartyg för södra Östersjön;

nr 41, i anledning av väckta motioner om förstärkande och utbyggande av den lantbruksvetenskapliga forskningen; samt

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Kattarp Östra 5¹ i Malmöhus län, jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.07.

In fidem
G. H. Berggren

Tisdagen den 27 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 371, i anledning av väckt motion angående viss ändring av förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel;

nr 372, i anledning av väckta motioner dels om ändring i sjukförsäkringslagen i syfte att möjliggöra läkarvårdserättning för förebyggande vård m. m., dels ock om viss ändring av bestämmelserna rörande prisrabattering av läkemedel; samt

nr 373, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 374, i anledning av väckta motioner om förnyad utredning av frågan om polisväsendets förstälthet; och

nr 375, i anledning av väckta motioner om utredning angående ersättning av allmänna medel för skador, som tillfogats genom brottslig gärning.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 186—199, bevillningsutskottets betänkanden nr 55 och 58, andra lagutskottets utlåtanden nr 47—53, tredje lagutskottets utlåtande nr 28 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 40—42.

På framställning av herr talmannen beslöts att tredje lagutskottets utlåtande nr 28 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 17.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 640, av herr *Franzon* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.; samt

nr 641, av herrar *Velander* och *Mag-nusson*, i samma ämne.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 28 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 640, av herr *Franzon* m. fl.; samt
nr 641, av herrar *Velander* och *Mag-nusson*.

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motioner om viss utredning rörande ett upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 163 i första kammaren av herr *Osvald* m. fl. och nr 214 i andra kammaren av herr *Edberg* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning om formerna för och de överblickbara följderna av ett upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning, i anslutning till vad i utlåtandet anförts, av frågan om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan; samt

2) att motionerna I: 163 och II: 214 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Hur än de fortsatta relationerna mellan staten och kyrkan kunna komma att utformas, torde det vara uppenbart, att

staten icke bör fränsäga sig allt ansvar för religiösa angelägenheter. Ett problem, som sålunda bör undersökas, är kristendomsundervisningen vid en eventuellt förändrad gestaltning av förhållandet mellan staten och kyrkan ävensom i sammanhang därmed lärarutbildningen samt den teologiska forskningens och de teologiska fakulteternas ställning.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Weiland, von Friesen* och *Svensson* i Ljungskile, som ansett, att det nyss återgivna stycket bort hava följande lydelse:

»Hur än de fortsatta relationerna mellan staten och kyrkan kunna komma att utformas, torde det vara uppenbart, att staten icke bör fränsäga sig allt ansvar för religiösa angelägenheter. Hit hör bl. a. frågan om kristendomsundervisningen i våra skolor. Statsmakterna ha emellertid för inte länge sedan tagit ställning till denna sak dels i samband med 1950 års skolreform och dels vid tillkomsten av 1951 års religionsfrihetslag. Något organisatoriskt samband mellan kyrka och skola av sådant slag, att dessa två problem måste behandlas samtidigt, föreligger inte heller numera. Oavsett hur förhållandet mellan staten och kyrkan kan komma att utformas, saknas därför enligt utskottets mening anledning att under den tid, som nu kan överblickas, frångå den lösning frågan fått genom ovan nämnda beslut. Att i en utredning rörande staten och kyrkan nu draga in den mycket stora samt i och för sig fullt fristående frågan om kristendomsundervisningen och de principer, som riksdagen under senare år godkänt, skulle göra utredningen onödigt svår och vidlyftig. Den nu föreslagna utredningen synes därför enligt utskottets mening icke böra behandla frågan om kristendomsundervisning i skolorna.»

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

2) av herrar *Ragnar Bergh, Fritiof Karlsson, Bror Nilsson, Pettersson* i Norregård och *Håstad*, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Utskottet hyser den meningen att ett slitande av de månghundraåriga banden mellan stat och kyrka skulle i religiöst, kulturellt och administrativt hänseende innebära en så stor omvälvning, att ett sådant steg ej kan tänkas taget utan att en mycket bestämd och stabil folkmening finnes där bakom. Någon sådan deciderad folkvilja har emellertid hittills inte framträtt. Sålunda ha motionerna ej vunnit något mera påtagligt stöd i de yttranden, som avgivits över dem. Utskottet fäster uppmärksamheten på att rikets alla domkapitel — som ju företräda en inom alla befolkningsgrupper vitt utbredd opinion — avstyrkt motionerna. Vad som inträffat efter det att den nya religionsfrihetslagstiftningen trätt i kraft ger heller inte något stöd åt tanken på en skilsmässa mellan stat och kyrka. Tvärtom har antalet utträden varit förhållandevis mycket litet och säkerligen vida mindre än mängden väntat. Skilsmäsofrågan har därför enligt utskottets mening inte för närvarande den aktualitet som kan motivera igångsättandet av den begärda utredningen.

Att i övrigt med anledning av motionerna företaga en allmän utredning av hela det stora problemet om stat och kyrka kan utskottet under nuvarande förhållanden inte heller finna påkallat eller motiverat. Många av ifrågavarande spörsmål äro så intrikata att de näppligen kunna lösas kommittévägen. Säkerligen skulle en sådan utredning på många väsentliga punkter blott konstatera existensen av vitt skiljaktiga uppfattningar, mestadels bottnande i olika utgångspunkter och olika livsåskådningar. En sådan utredning måste dessutom enligt sakens natur bli mycket tidsödande, och under mellantiden skulle praktiska reformförslag undanskjutas med hänvisning till att utredningen pågick samt ännu ej avslutat sitt arbete. Ur denna synpunkt kan utredningen åstadkomma större skada än nytta.

Utskottet hemställer därför, att motionerna I: 163 och II: 214 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Frågan om kyrkans skiljande från staten, eller exaktare uttryckt frågan om upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan, kan, såvitt jag förstår, knappast betraktas som en aktuell fråga. Man kan nog med tämligen stor säkerhet säga, att bakom önskemålet om en skilsmässa inte står en allmänt utbredd folkmening. Ifall motsatsen skulle vara fallet, skulle väl det förhållandet rimligtvis ha avspeglat sig på det sättet, att flera personer än det ytterst ringa fåtal som nu är fallet skulle ha begagnat möjligheterna att utträda ur statskyrkan. Som ett annat stöd för samma uppfattning skulle man väl kunna åberopa, att ingen regering mig veterligt hittills har tagit något initiativ i den riktning som här avses. Hade en majoritet bland folket önskat en skilsmässa, skulle sannolikt ett sådant regeringsinitiativ ha tagits.

Redan på grund av denna uppfattning att frågan om skilsmässa knappast kan anses vara aktuell drar jag den slutsatsen, att inte heller någon utredning i ämnet kan anses vara påkallad.

Emot den slutsatsen invänder emellertid utskottsmajoriteten, att just frånvaron av meningsskiljaktigheter skulle skapa det lämpligaste läget för en sådan utredning. Jag måste erkänna, att jag har svårt att förstå det resonemanget. Bakom det argumentet måste uppenbarligen ligga den uppfattningen, att man anser en utredning i och för sig påkallad. Man tillgriper den alltså som ett slags beredskapsåtgärd för att ha resultatet till hands, om frågan skulle få aktualitet. Men om man skulle tillämpa det resonemanget på andra områden, skulle vi uppenbarligen få en ofantligt våldsam ansvällning av vårt utredningsväsen. För övrigt skulle det såvitt jag förstår strida mot våra riksdagsvanor att handla så. Till dessa hör ju, att man inte sätter i gång en utredning, förrän en fråga är aktuell eller åtminstone anses vara det.

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

Jag kan alltså inte finna, att det argumentet för ett igångsättande av en utredning just nu kan vara övertygande.

För övrigt skulle man nog kunna fråga sig, om ett initiativ som har att göra med kyrkans skiljande från staten över huvud taget bör tas av riksdagen — att riksdagen kan göra det är otvivelaktigt. Också jag kan tänka mig en situation, då bandet mellan kyrkan och staten bör upplösas. Jag skulle kunna tänka mig att en sådan situation föreligger, om statsmakterna skulle handla så, att de reser allvarliga hinder för kyrkan att fullgöra sin uppgift. Om vi skulle komma i det läget, så vore det emellertid kyrkans plikt att gripa in för att skaffa sig den handlingsfrihet, som hon behöver för att kunna fullgöra sin uppgift. Men i det läget befinner vi oss inte, i varje fall inte för närvarande.

Frågan om vem som lämpligen bör ta initiativet kan man ge en annan form. Man kan fråga sig, huruvida det verkligen är ett statens intresse att aktualisera ett sådant här spörsmål. Motionärerna talar om att vad de kallar en statlig auktorisation av en viss bekännelseform framstår som en kvarleva från en gången tids betraktelsesätt. Låt mig till detta säga, att ett betraktelsesätt behöver ju inte vara felaktigt därför att det är gammalt.

Motionärerna säger vidare att »en verklig religionsfrihet kräver, att statsmakt och kyrkoväsende skiljas åt». Det är tänkbart att detta påstående är riktigt. När man resonerar på det sättet hänvisar man emellertid gärna till den religionsfrihetslag, som riksdagen antog härom året. Men såvitt jag förstår, kan man inte utifrån religionsfrihetslagen betrakta en skilsmässa mellan kyrka och stat som en nödvändig konsekvens. Religionsfrihetslagen har gjort det fritt för var och en inte bara att välja sin åskådning i den mån han kan utan också att avgöra, om han vill tillhöra ett kyrkosamfund eller inte och vilket kyrkosamfund han i så fall vill tillhöra. Detta betyder, att religionsfrihetslagen har avseende på den enskilde, på den enskildes förhållanden och på den enskildes frihet,

men den kan inte innebära, att staten som sådan skall vara religiöst indifferent. Det ligger i statens eget intresse i det ordets vidaste bemärkelse, att kristendomen fortfar att vara en makt i vårt samhälle. Hävdar vi inte den meningen, skulle vi på praktiskt taget alla områden av vårt samhällsliv göra oss urarva, i det att vi skulle försumma att vidmakthålla grunden för våra regler för mänsklig samlevnad. Det gäller vår rättsordning, vår omvårdnad om andra människor, vårt kulturella liv, vår värdesättning av människan, vår respekt för andra och mycket, mycket mera. Att utlämna vidmakthållandet av den grunden åt enskilda skulle jag vilja betrakta som ytterst vanskligt.

Nu kan man ju peka på förhållanden i andra länder och med hänvisning därtill göra invändning mot detta resonemang. Men härtill är att säga att vi är så pass beroende av vårt förgångna att man kan möta den invändningen genom att hänvisa till att vi har en annan historisk utveckling än vad man har i Amerikas Förenta stater och de andra länder man åberopar.

Jag skulle kunna uttrycka saken på det sättet, såsom många före mig har gjort, att kyrkan nog kan reda sig utan staten men att staten behöver kyrkan. När jag alltså anser, att det ligger i statens eget intresse att sambandet med kyrkan bevaras, kan jag inte heller finna att man ifrån statens sida bör ta ett initiativ, som dock rör sig med tanken på ett slitande av dessa band.

Utskottsmajoriteten har emellertid sagt, att den utredning som den föreslår bör vara förutsättningslös. Den säger vidare att staten icke kan fransäga sig allt ansvar för religiösa angelägenheter.

Det påpekanudet kan ju betraktas som en invändning mot det resonemang som jag fört. Men jag har ytterst svårt att tänka mig, att en sådan här utredning över huvud taget kan bli förutsättningslös. Under utredningens gång måste nog bedömandena i de olika frågorna påverkas av den målsättning, som man anslutit sig till. Jag tror att detta skulle all-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

deles särskilt bli fallet, om denna utredning skulle uppdragas åt en kommitté av vanlig typ. Hur ansvaret för de religiösa angelägenheterna skulle kunna utformas, om banden sletes, har jag dessutom ytterst svårt att förstå.

Jag är därmed inne på frågan, huruvida de mycket svårbedömbara problem, som utredningen skulle syssla med, över huvud taget är av sådan beskaffenhet, att de lämpar sig för en parlamentarisk kommitté eller en kommitté över huvud taget. Redan de utredningar, som gjorts eller som ännu pågår, visar ju vilka mycket intrikata ting som det bleve fråga om. Låt mig nämna som exempel den utredning som nu tänkes om äganderättsförhållandena. Nog förefaller det mig ytterst svårt att inom det komplexet kunna nå fram till en entydig uppfattning om vad som är juridiskt rätt. Jag skulle tro att bedömningarna måste påverkas starkt av den målsättning, som vederbörande utredare har.

Så tänker man sig också vad man kallar en kartläggning av kristendomens roll i det nuvarande samhället. Även därvidlag är det svårt att tänka sig att en kommitté skulle varit lämpligt utredningsorgan.

Jag skulle tro att i hela detta vidlyftiga problemkomplex kan det finnas material för ett stort antal vetenskapliga avhandlingar, arbetsuppgifter för kyrkohistoriker, statsvetenskapare, rättslärdar, sociologer o. s. v. Det skulle nog ändå finnas folk, som skulle dra objektiviteten i tvivelsmål. Jag menar alltså att möjligheten att sätta i gång en förutställningslös utredning nog inte är så självklar.

Jag skulle, herr talman, sammanfattningsvis vilja säga, att jag varken kan finna den här ifrågasatta utredningen påkallad eller lämplig. Jag räknar snarare med att den skulle kunna bli till skada för de intressen, som statsmakterna bör bevaka.

Med den motiveringen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation till det föreliggande utskottsutlåtandet, som är betecknad med 2).

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag ber att i första hand få yttra några ord med anledning av det yrkande, som förekommer i reservation 1).

Det är, som framgår av reservationen, icke reservanternas mening att staten skall fränsäga sig allt ansvar för hur de religiösa angelägenheterna ordnas inom landet, och dit hör ju bland annat, såsom framhålles i reservationen, kristendomsundervisningen i skolorna. För inte så länge sedan har statsmakterna tagit ställning till denna fråga dels i samband med 1950 års skolreform, dels vid tillkomsten av 1951 års religionsfrihetslag. Det kan väl för övrigt knappast anses föreligga något sådant organisatoriskt samband mellan kyrka och skola nu, att dessa två problem behöver behandlas samtidigt. Därför saknas det enligt reservanternas mening anledning att sammanföra denna i och för sig mycket stora fråga om kristendomsundervisningen i skolorna med utredningen om staten och kyrkan. Man skulle därmed göra denna utredning, enligt vår mening, onödigt svår och vidlyftig. Då man läser igenom de yttranden som föreligger, särskilt från domkapitlen, står det klart för var och en att denna utredning ändå kommer att bli omfattande och tidskrävande.

I reservation 2) går man på den linjen, att det är alldeles onödigt att nu företaga en utredning om det stora problemet stat och kyrka. Jag tycker i alla fall att jag med tacksamhet vill notera, att man kommit till den uppfattningen att detta är ett stort problem, och den uppfattningen synes åtskilliga av dem, som haft utredningsfrågan på remiss för yttrande, dela.

Efter detta konstaterande borde man ju kunnat ha anledning förmoda, att vederbörande skulle ha velat vara med om att lösa problemet och om möjligt få till stånd en effektivisering av det religiösa arbetet inom både statskyrka och frikyrka, men dit tycks man inte syfta. Man bara tar av sig hatten och bockar, och går problemet med vördnad förbi. Är det manne för arbetsamt att brottas

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

med detta problem och om möjligt söka lösa detsamma? Är liknöjdheten inför dessa ting nu så stor hos oss alla, att man inte vill eller orkar ta initiativ som kanske skulle kunna bli en väckelse för hela vårt folk?

I utskottets utlåtande omnämnes i förbigående väckelserörelsernas frammarsch på 1800-talet. Då gjorde präster och bönder gemensam sak för att rädda vårt folk ur det elände som det då kommit att hämna i, och flera statskyrko- präster lämnade statskyrkan för att helt kunna ställa sig i väckelserörelsernas tjänst. Så sent som 1925 väcktes enligt uppgift i utskottets utlåtande en motion vid kyrkomötet, vari gjordes gällande, att kyrkan inte längre kunde vara sammankopplad med staten sedan dennas kyrkoledning kommit att gå i avkristningens tecken.

Samma grundtankar spåras även i den i utskottets utlåtande omnämnda, av pastor Johnsson vid 1950 års riksdag väckta motionen, vari han tog upp frågan från kyrkans synpunkt och skrev, att kyrkan måste vara beredd att värna om sin självständighet för att kunna fungera som kristet samfund.

I början av detta århundrade diskuterades dessa ting livligt även i studentkretsar. Under detta sekels andra decennium anordnade studenterna offentliga diskussioner, i vilka framstående kyrkoledare från såväl statskyrkan som frikyrkan deltog. En av dessa diskussioner var anordnad av Uppsala kristliga studentförbund. Till att hålla inledningsföredrag vid detta tillfälle hade man kallat frikyrkopastorn J. P. Norberg, ehuru nämnda studentorganisation hade statskyrklig förankring.

I sitt föredrag tillspetsade föredrags- hållaren den fråga, som då diskuterades, på följande sätt: »Kyrkan skall uppgiva sin ställning som Kristi församling. Då kan hon utträtta vad gott är, mycket mera än hon nu kan. Det osanna komme då bort, och hennes ställning bleve sann. Och därpå vunne både hon själv och den sak hon vill främja.» Han slutade dock sitt anförande med betydligt fridsammare tongångar och sade: »Man bör

ej sätta dessa båda mot varandra, som om den ena nödvändigt måste undan, om den andra skall fram. De ha gott rum båda två. Låt folkkyrkan vara så länge den kan utträtta något gott. Men frikyrkan har ock sin stora betydelse, som inte får underkännas.»

Professor Kolmodin, som också deltog i diskussionen, tog emot den utsträckta handen och yttrade bl. a. följande: »Det är ej tal om att vi på något sätt skulle vilja bestrida de frikyrkligas rätt att existera. Vi ha respekt för det historiskt tillblivna och äro övertygade om att även deras arbete har stor betydelse för Guds rikes sak. Vi ha därför ingen rätt att säga, att de icke få finnas, och det glädde mig att höra, att icke heller den ärade inledaren ville säga oss, som arbeta efter en annan linje: I haven icke rätt att arbeta efter eder linje. — Vi stå alltså här sida vid sida, och det gäller nu för oss att vi inbördes kunna utbyta tankar, så att vi även lära av varandra.»

Det vore dock oriktigt att påstå att debatten, som drog långt ut på tiden, sedan gick i denna stil. De olika meningsriktningarnas talesmän — och de var många — skiftade i fortsättningen ofta ganska skarpa repliker. Det var måhända en och annan som ansåg, att de meningsutbyten, som förekom i olika sammanhang under denna tid, mer skadade än gagnade den kristna saken. För min del tror jag i motsats härtill att de bidrog till att hålla det religiösa intresset levande och slagkraftigt. Vi skall vara tacksamma för det intresse, som nu finns för dessa ting på olika håll i vårt land, men varken de frikyrkliga eller de statskyrkliga har anledning att slå sig för sitt bröst och säga: »Se hur bra vi är!» Det har gått bakåt med vårt folks andliga hälsa betydligt under de senaste åren. Jag kan för min del inte se annat än att det måste vara till gagn att man börjar diskutera dessa problem på nytt och på samma sätt som skedde under den tid då dessa mäktiga väckelserörelser drog fram över landet. Det finns bevis för att befolkningen inom stora delar av vårt land på kort tid genomgick en moralisk och religiös för-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

nyelse, som även ledde till kulturell och materiell lyftning för befolkningen i sin helhet i dessa bygder.

När herr Bergh nu framhåller att det är överflödigt att företa en utredning, tror jag att det sammanhänger med att han inte ordentligt har läst igenom högerns eget program, det som antogs så sent som i juni månad i år. I det programmet heter det bland annat: »Religionsfriheten skall upprätthållas och alla trossamfund äga rätt att verka efter sin egenart. Svenska kyrkan skall som fri folkkyrka i samverkan med staten verka för svenska folkets kristna fosteran» o. s. v. Om vi skall kunna komma dithän att den nuvarande svenska statskyrkan blev en fri folkkyrka och verkade som en sådan är vårt land, är det enligt min personliga uppfattning nödvändigt med denna utredning. Man kan inte komma fram till ett sådant resultat och förverkliga högerns program sådant det här finnes angivet, om man inte har företagit en sådan utredning.

Jag ber till slut, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande med den ändring i motiveringen som angives i reservation nr 1).

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Den föregående ärade talaren har försökt konstruera en motsättning mellan den uppfattning, som kommer till uttryck i reservation nr 2), och den mening som kommer till uttryck i det partiprogram som herr Weiland delvis citerade. Han menar att det skulle finnas en motsättning mellan tanken, att kyrkan skall leva som en fri folkkyrka, och den mening jag gav uttryck åt, då jag sade att det är i statens intresse att bandet med kyrkan bibehålles.

Jag tror att om herr Weiland, såsom den samvetsgranne man han är, gör sig mödan att närmare fundera på vad han har sagt, skall han finna att hans slutsats icke är riktig. Om jag hävdar den meningen, att staten i sitt eget intresse bör sörja för att kristendomen fortfarande bevaras som en makt i vårt samhälls-

liv, så kan ju detta omöjligen innebära något annat än att man begär ett sådant positivt handlande från statens sida att kyrkan verkligen — liksom den för närvarande har — behåller en sådan ställning att den kan fylla sin uppgift. Det finns ingen motsättning mellan dessa bägge ting, herr Weiland!

Herr WEILAND (fp) kort genmäle:

Det råder givetvis delade meningar om frågan, huruvida kyrkan nu kan fylla sin uppgift såsom den borde göra. Det är inte bara vi lekmän som har olika meningar i det hänseendet, utan det har även många av statskyrkans präster. Min uppfattning i saken delas särskilt av många yngre präster, men det finns även äldre präster som har samma mening. I min hemstad fanns en förnämlig präst, som numera inte längre är till — han har gått in i en annan värld. Jag resonerade vid åtskilliga tillfällen med honom om dessa problem, och han sade oförbehållsamt att han ansåg att kyrkan nu var så bunden, att den, såsom det uttrycktes vid något tillfälle, var kedjad vid statens vagn och därför inte kunde uträtta så mycket bland folket som den skulle kunna göra, om den vore en fri folkkyrka.

Ser vi sedan litet ut över världen så skall vi finna att man i de flesta länder inte har statskyrka. Går vi t. ex. till Holland, det land där folket efter vad jag tror har den största respekten för religiösa värden, finner vi att detta land inte har någon statskyrka. Men trots detta står folket i religiöst hänseende kanske över de flesta andra folk i världen. Nu kommer kanske herr Bergh att invända att den katolska kyrkan är allenarådande där, men så förhåller det sig inte. Det finns åtskilliga andra samfund som verkar i Holland — den reformerta kyrkan har, om jag inte är felaktigt underrättad, ungefär lika stor utbredning som den katolska.

Jag är fullt övertygad om att om den svenska statskyrkan finge bli en fri folkkyrka och finge arbeta efter de metoder och de principer, som de mest le-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

vande prästerna inom kyrkan tillämpar, skulle vi få bevittna en uppräckning av stora mått på det religiösa området i landet.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Redan i mitt första anförande var jag angelägen om att betona, att det är ytterst vanskligt att hänvisa till erfarenheter från andra länder, när det gäller att bedöma kyrkans ställning i ett visst land. Vi är, som jag sade, bundna av vårt föregående, och man kan inte lita på sådana jämförelser. Vi har vår historiska utveckling; andra folk har sin, och man kan inte utan vidare dra sådana slutsatser som herr Weiland gör.

Herr NILSSON, BROR, (fp):

Herr talman! Det pekas i debatten över det ämne som vi nu behandlar ofta därpå, att människorna är så likgiltiga för kyrkan och vad som hör till denna. Senast hörde vi en röst därom, då vi i denna kammare behandlade frågan om förbud för privatbilar att köra under söndag i syfte att spara på bensin. Någon tyckte att man åtminstone på landet borde få köra bil till kyrkan, men han bemöttes genast med den invändningen, att det är så få som färdas till kyrkan, att de kan gå till fots.

Man misstar sig dock, om man tror att de som inte går så ofta i kyrkan är likgiltiga för henne och hennes gärning. Det bästa beviset härför utgör den stora procent medborgare som alltjämt tar kyrkans tjänster i anspråk. Sålunda är jag bosatt i ett stift, Skara stift, där 92,3 procent av alla födda barn döps under första levnadsåret. Konfirmationsundervisningen och konfirmationen utnyttjas i hela riket av omkring 80 procent av alla barn, och här i Stockholm har konfirmationsprocenten rent av ökats under de senare åren. Liknande är förhållandet med jordfästningen och den kyrkliga vigseln. Utträdet ur kyrkan efter religionsfrihetslagens tillkomst blev heller inte vad man väntat. Det lär

vara endast 0,4 procent medborgare som begagnat sig av den rätten.

Den första men ingalunda den största invändningen mot en låt vara förutsättningslös utredning av förhållandet mellan staten och kyrkan är alltså enligt min mening den, att det icke finns någon stabil och aktuell folkmening bakom kravet på en sådan tidsödande och svår-bemästrad åtgärd. Såväl kungl. kammarkollegiet som statskontoret och rikets samtliga domkapitel har avstyrkt den i ärendet väckta motionen. Visserligen har utskottet i hög grad mildrat uttryckssätten i motionen och skrivit bort en hel del av dess motivering, men slutklämmen är nära nog densamma. Man har visserligen skrivit in ordet förutsättningslös — svåra utredningar bör väl i allmänhet vara förutsättningslösa — men vad det i övrigt är för skillnad mellan motionärernas slutkläm; »Utredning om formerna för och de överblickbara följderna av ett upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan», och utskottets slutkläm, som lyder: »Utredning, i anslutning till vad ovan anförts, av frågan om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan», har jag litet svårt att inse. Talet om den stora uppmjukning av motionen som utskottet skulle ha verkställt anser jag därför vara betydligt överdrivet.

I sin motivering har emellertid utskottet inte sparat på att beskriva svårigheterna för en utredning av detta slag, och man har skrivit om allt vad den borde ta upp till undersökning. Det är så många och så svåra saker, att resultatet närmast hade bort bli ett yrkande om avslag på motionen. Den svenska staten och den svenska kyrkan är så nära förbundna sedan snart tusen år, att en utredning om skilsmässa synes vara både äventyrlig och meningslös och även otacksam gentemot kyrkan. Varken staten eller kyrkan är något självändamål, utan de har till yttersta uppgift att stödja och hjälpa den enskilda människan. Den uppgiften har de också fullgjort genom tiderna, och vi nutidsmänniskor borde vara tacksamma därför.

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

Utskottet förordar nu, att utredningen bland mycket annat såsom ett grundläggande moment utreder religionens betydelse såsom samhällsfaktor i gången och nuvarande tid.

Jag har svårt för att inse huru en sådan utredning skall kunna ske. Hela vårt svenska samhälle vilar ju på kristen grund. »Kristus är först i vår lag», stod som de första orden i den gamla västgötalagen, och de tio budorden utgör väl alltså den solida grunden i vår lagstiftning. När träldomen avskaffades i Sverige, återopades kristna motiv, och det kristna kärleksbudet har tiderna igenom legat till grund för den — låt vara bristfälliga — sociala hjälpverksamhet som samhället bedrivit. Ett besök på den nu pågående »fattigutställningen» å Nordiska museet kan övertyga oss därom. I det historiska skeendet hos vårt svenska folk torde det vara omöjligt att utrona huru stor del den ena eller andra av dessa makter haft — jag menar staten eller kyrkan. Blickar vi ut över världen i vår egen tid, är det däremot inte svårt att finna exempel på huru det går för medborgarna i stater, där man kastar både kyrka och kristendom överbord.

Det sägs i motionen och det sägs i debatten, att det är oriktigt att man födes in i den svenska kyrkan. Ärade kammarledamöter, huru mycket födes man icke till, som är svårare att måla sig ur än medlemskapet i kyrkan! Detta medlemskap kan man ju numera, när man blir vuxen, avsäga sig.

Jag hyser den största aktning och respekt för frikyrkornas arbete inom vårt folk, men jag tror icke att deras verksamhet på något sätt skulle gagnas av en skilsmässa mellan staten och den svenska kyrkan. Att representanter för dessa frikyrkor tillsammans med våra kulturradikaler aktualiserar den utredning, varom här är fråga, finner jag beklagligt.

Gentemot föregående ärade talare, herr Weiland, som talade för reservation 1), ber jag att få påpeka, att om den reservationen antages så bortfaller inte bara den av utskottet förordade — och i detta sammanhang enligt min me-

ning helt naturliga — utredningen om kristendomsundervisningen i våra skolor, utan därjämte vad som står i det stycke reservationen är avsedd att ersätta — det stycke som börjar »Hur än de fortsatta relationerna» och slutar med orden »fakulteternas ställning» — nämligen frågorna om lärarutbildningen, den teologiska forskningen och de teologiska fakulteternas ställning. Det skulle vara bra underligt, därest man nu verkligen sätter i gång med denna utredning, om inte heller dessa frågor rörande den teologiska forskningen och de teologiska fakulteternas ställning skulle utredas. Jag kan inte inse att en utredning på något sätt skulle kunna bli fullständig, om man icke toge dessa frågor med i den.

Vi har haft och har alltså i gång många utredningar i kyrkliga frågor. Enligt en förteckning, som utskottet erhållit, är det icke mindre än femton utredningar som antingen är i gång eller ligger under behandling i departementet. Den äldsta av dessa tillsattes år 1946, alltså för tio år sedan. Viktigast torde kanske vara 1951 års kyrkomöteskommitté om kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m., vilken utredning framlade sitt betänkande, som nu är ute på remiss, i fjol (SOU 1955: 47). Vår kyrkolag är ju så gammal som sedan 1686 och i stort behov av reformering. Kyrkomötets ställning behöver reformeras och kyrkostyrelse inrättas. Här är förvisso mycket som behöver tillses och reformeras utan att man krånglar till det hela genom att nu begära en ny utredning med det yttersta målet att grubbla över den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan.

Mitt bekymmer är icke huru det efter en skilsmässa skall gå för kyrkan, utan huru det går för staten. Varpå beror nämligen statens stadga och styrka? Jo, främst på dess medborgares kvalitet, och till denna kvalitet måste vi räkna exempelvis sådant som andlig mognad, kärleksfullt sinnelag, gott medborgarsinne, lydnad för lagarna, vörndnad för överheten, allt sådant som kyrkan av ålder sökt inskräpa i människornas sinnen.

Mycket mera vore att säga i detta be-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

tydelsefulla ärende, men jag skall in-skränka mig till det anförda och ber, herr talman, att få instämna i och an-sluta mig till det yrkande som här har framställts om bifall till den med 2) be-tecknade reservationen.

Herr WEILAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ta upp en enda liten sak, som herr Nilsson förde på tal, nämligen frågan om att frikyrkan inte skulle gagnas om statskyrkan bleve skild från staten. Det är inte den frågan det gäller — om frikyrkan eller statskyrkan skall gagnas — utan frågan gäller om den sak, som både statskyrkan och frikyrkan kämpar för, skall gagnas. För min del är jag fullt övertygad om att den saken kommer att gagnas bättre, om svenska kyrkan blir en fri folkkyrka och får arbeta i överensstäm-melse med Guds ord och handla så som den skall göra i de sammanhang det blir fråga om detta.

Herr NILSSON, BROR, (bf) kort ge-nmäle:

Herr talman! Det är ju en grundvä-sentlig skillnad mellan frikyrkorna och den svenska folkkyrkan eller statskyrkan, och skillnaden synes mig ligga däri, att frikyrkorna är en sammanslutning av troende människor, medan den svenska statskyrkan enligt nutida uppfattning är en sammanslutning, som av staten har fått uppgiften att inom vårt folk predika evangelium och förvalta nådemedlen. Statskyrkan är således icke en samman-slutning av enbart troende människor, och denna uppgift att inom folket pre-dika evangelium och förvalta nådemed-len är en så stor uppgift, att den väl mo-tiverar att staten ger en organisation denna uppgift.

Herr OLLÉN (fp):

Herr talman! Herr Edberg har en mo-tivering för sitt utredningskrav, konsti-tutionsutskottet en annan och klart po-sitiv till kyrkan, till de kristna och etis-ka värdena. Jag vill här öppet deklarerera,

att jag icke hade kunnat ge den Ed-bergska motionen min röst, men där-emet känner mig fullt oförhindrad att rösta för utskottets förslag om en för-utsättningslös allsidig utredning från klart kristna, etiska och moraliska ut-gångspunkter.

Utskottet använder de starka orden: »De värden, som kristen verksamhet ska-pat åt vårt folk, utgöra en tillgång, som bör tagas väl till vara. Utskottet kan därför icke medverka till någon åtgärd, som kan befaras skada dessa omistliga värden.» Om riksdagen i dag går på ut-skottets linje, har den därmed också gjort dessa starkt förpliktande ord till sina egna.

Det är sant som det heter i reserva-tionen, att samtliga domkapitel går emot den Edbergska motionen. Detta överraskar väl ingen. Men det är lika sant, att ett flertal domkapitel ingalunda ställer sig främmande för tanken, att en »om-reglering», en »förändrad relation» bör komma till stånd stat och kyrka emellan. Härnösands domkapitel förklarar i sitt remissutlåtande, att det vore olyckligt om icke full klarhet skapades om den framtidslinje, som bör följas. Dom-kapitlet anser det därför angeläget, att förhållandet mellan stat och kyrka tages under omprövning. »En allsidig utred-ning», säger domkapitlet, »bör i första rummet undersöka möjligheterna att åstadkomma en omreglering av förhål-landet mellan stat och kyrka, så att det utformas på ett sätt, som bättre motsvarar de ändrade förutsättningarna.»

I Luleå domkapitels utlåtande heter det på samma sätt: »Lösningen behöver icke och kan måhända icke vara en skilsmässa mellan stat och kyrka i full-ständig och egentlig mening, utan kan snarare innebära en omgestaltning av förhållandet med hänsyn tagen till bådas och framför allt till svenska folkets sana andliga och moraliska gagn. Problemet har en räckvidd och en betydelse för vårt folks liv och framtid, som knappast kan överbetonas. Utredningen bör rättas därefter.»

Herr talman, jag kan helt instämna i dessa yttranden. Och har jag känt nå-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

gon tveksamhet inför tanken att nu dra upp detta väldiga komplex av frågor, som säkerligen tar ett tiotal av år eller mera att utreda, har jag låtit denna betänksamhet fara, när jag av remissyttrandena har funnit, att kyrkans främsta män och ledare icke står främmande för tanken, att en omgestaltning, en omreglering, en reformering — eller vad man nu vill kalla det — kyrka och stat emellan kan bli till gagn för kyrkan själv liksom för det kristna livet i vårt land och därmed också och inte minst för staten.

När jag därför, herr talman, för min del yrkar bifall till utskottets hemställan, ligger däri icke något av fientlighet mot svenska kyrkan av i dag. Jag har tvärtom med åren alltmer lärt mig uppskatta henne och det budskap hon för fram och förkunnar. Man kan tvista om principer, men man kan omöjligen förneka, att dagens svenska kyrka betyder ett starkt stöd för kristna intressen och kristen verksamhet — ett stöd som vi icke vill och kan undvara. Men allt levande som växer och utvecklas måste ikläda sig nya former. Så har ju oavbrutet skett inom vårt politiska liv. När svenska riksdagen 1865 utbytte fyrståndsrepresentationen mot tvåkammarssystemet, betydde ju detta icke en förkastelse över fyrståndsrepresentationen under det tidsskede den verkade. Det rörde sig om anpassning efter nya lägen och förhållanden, och jag tror att även svenska statskyrkan kan behöva en dylik översyn när det gäller förhållandet till staten, icke i syfte att något livsdugligt skall rivas ned utan i syfte att allt livsdugligt skall kunna komma mer till sin rätt till gagn för hela svenska folket.

Enligt min mening, herr talman, bör emellertid en reform beträffande stat och kyrka icke påtvingas vårt folk. När utredningen en gång föreligger och olika riktlinjer kan dras upp, eller med andra ord: när ekvationen blivit hyfsad, bör enligt min mening en folkomröstning komma till stånd. Frågan hör i eminent grad till dem, där hela folket bör få göra sin röst hörd och påverka den slutliga utformningen.

Herr KARLSSON, FRITIOF, (bf):

Herr talman! Jag har inte heller kunnat biträda konstitutionsutskottets hemställan om en utredning om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan.

I motionerna I: 163 och II: 214 yrkas om en utredning med det bestämda syftet, att en skilsmässa mellan stat och kyrka skulle komma till stånd. Utskottet synes emellertid i sin skrivning lägga vikten vid att en utredning skulle belysa alla de problem, som skulle uppkomma vid en eventuell skilsmässa utan att utskottet för sin del vill ta ställning till om en skilsmässa bör äga rum eller inte. För mig står det klart, att man inte sätter i gång en så omfattande utredning utan att verkligen vilja ha ett bestämt syfte, nämligen upplösandet av bandet mellan staten och kyrkan. Då jag av skäl, som jag här skall redogöra för, inte tror att det skulle vara lyckligt med en sådan skilsmässa, kan jag inte heller biträda ett utredningsförslag. Härmed är inte sagt, att vissa organisatoriska förhållanden, som berör kyrkan och staten, inte kan behöva utredas. Det visar sig ju också, att — såsom här tidigare berörts — sådana utredningar med bestämda syften rörande vissa problem pågår.

När det gäller statskyrkan kan väl sägas, att den bygger på en historisk tradition sedan reformationens dagar, en tradition, som man inte utan starka skäl bryter. Efter det att religionsfrihetslagen genomförts, finnes inte längre något religiöst tvång, utan vem som helst kan begära sitt utträde ur svenska kyrkan. Ingen behöver därför känna något tvång och borde inte heller i princip ha något emot statskyrkans verksamhet.

Det har från vissa håll framhållits, att kyrkan själv skulle få nytta av en skilsmässa. Den skulle mer bli en kämpande kyrka, och det skulle bli en större religiös livaktighet inom densamma. Detta är nog en sanning med modifiering. Det är klart att de människor, som i likhet med nuvarande medlemmar i frikyrkoförsamlingar komme att sluta upp kring den nuvarande statskyrkan,

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

om den skulle bli en frikyrka, självfallet skulle visa en större livaktighet. Men man får komma ihåg, att i och med att statskyrkan försvinner, upphör också begreppet folkkyrka, och stora grupper av vårt folk kommer att — såsom redan tidigare framhållits i debatten — ställas helt utanför all religiös påverkan.

Såsom herr Bror Nilsson här tidigare sade, kommer huvudparten av vårt folk trots den pågående sekulariseringen genom statskyrkan ändå i kontakt med de religiösa och kristna värdena. Antalet döpta och konfirmerade, kyrkliga vigslar och begravningar vittnar om att det stora flertalet av människorna ännu känner samhörighet med kyrkan och hennes gärning.

Det är även förvånande, att kravet på en skilsmässa inte kommer från kyrkligt håll utan från enskilda personer, som antingen själva inte har något större intresse för kristendomen eller också tillhör frikyrkorörelsen. Motiven för dessa personers ställningstagande måste väl ändå vara alldeles motsatta.

Av de remissvar, som ingått, framgår att samtliga domkapitel och stiftsnämnder avstyrker en utredning, under det att de frikyrkligas samarbetskommitté jämte Filadelfiaförsamlingen i Stockholm tillstyrker en utredning, dock under den bestämda förutsättningen, att de kristna värdena inte försvagas eller får sitta emellan. Utskottet gör också ett uttalande om att de värden, som kristen verksamhet skapat åt vårt folk, utgör en tillgång, som bör tagas väl till vara, och att man därför inte kan medverka till någon åtgärd, som kan befaras skada dessa värden.

Jag måste fråga mig: Hur skall en statlig utredning kunna pejla framtiden i vad mån de kristna värdena kommer att försvagas eller inte den gång statskyrkan blir avskaffad? Det blir väl först erfarenheten som kommer att ge svar på den frågan. Vi har en skrämmande erfarenhet av hur utredningar, som bygger sina slutsatser på beräkningar om framtiden, kan komma till felaktiga slutsatser.

För min personliga del tror jag, att

de, som vill slå vakt om de religiösa och kristna värdena i samhället, skulle bli djupt besvikna den gång statskyrkan avskaffas. Det enda motivet ur kristen synpunkt för en sådan åtgärd skulle väl vara, att statsmakterna lade ett sådant tvång på kyrkan att denna icke fritt finge sköta sin kallelse, något som dess bättre inte har förekommit hittills i vårt land.

Ett annat motiv för en skilsmässa skulle vara att starka krav i den riktningen skulle göra sig gällande från de djupa leden i vårt folk. Så torde emellertid inte vara förhållandet. Även många i religiöst avseende till synes likgiltiga människor skulle säkerligen starkt reagera häremot, och en folkomröstning kunde — i varje fall med den kännedom jag äger om förhållandena på landsbygden — säkerligen ge till resultat en stark majoritet för statskyrkans bibehållande.

Att under sådana förhållanden tillätta en stor utredning synes mig alldeles onödigt. Vi har ju andra stora problem, som är mer aktuella och som kräver sin lösning, att såväl personella som ekonomiska resurser hellre borde tagas i anspråk för deras lösning än för en utredning av sådan omfattning som nu avses och som enligt utskottsmajoritetens motivering knappast skulle ha någon bestämd syftning.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat tillkännage mina synpunkter, och jag ber att få yrka bifall till reservation 2).

Herr WEILAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara en sak i herr Fritiof Karlssons anförande, som jag inte kan låta stå fullständigt oemotsagd.

Herr Karlsson säger: »Om statskyrkan avskaffas...» Vi har inte framställt något yrkande om att statskyrkan skulle avskaffas. Den skall göras till en fri folkkyrka, som kan arbeta under bättre förhållanden än den nu kan göra. Herr Karlsson säger vidare, att om det nu komme att gå så, som han uttryckte det,

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

att statskyrkan »avskaffades», så skulle därigenom stora delar av svenska folket inte få någon påverkan i religiöst hänseende. Jag förstår inte hur herr Karlsson har läst sin bibel. Där talas om människor, som offrat sina liv för att påverka sina medmänniskor i kristen riktning. Jag tror att det i detta land skulle finnas många människor som i fortsättningen ville offra sig för denna sak.

Herr **KARLSSON, FRITIOF**, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade i början av mitt anförande, att jag inte kunnat finna annat än att när utskottet har föreslagit en utredning, så måste väl den utredningen ha ett syfte. I motionen angavs ju ett bestämt syfte, som väl i varje fall måste vara en skilsmässa mellan stat och kyrka, om inte för stora hinder låge i vägen. Annars är det inte någon mening med en utredning.

Vad sedan gäller frågan om kristen påverkan så kan väl inte herr Weiland förneka, att genom att statskyrkan samlar upp även religiöst likgiltiga människor, så kommer i vissa fall — särskilt vid dop, vigsel o. dyl. — dessa i beröring med kyrkan. Det kan ju tänkas, i varje fall med hänsyn till utvecklingen i vårt land, att många människor inte komme i någon kontakt med de religiösa värdena, om statskyrkan avskaffades.

Herr **WEILAND** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förnekar inte att statskyrkan utövar ett mycket stort inflytande på detta område. Jag vill bara framhålla att statskyrkan såsom fri folkkyrka skulle kunna utöva ett ännu större inflytande.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (bf):

Herr talman! Det förslag till utredning som förelagts oss i dag innebär ju ingenting nytt, utan frågan har behandlats vid flera andra tillfällen. Från början begärdes att man skulle göra det

lättare för människor att lämna statskyrkan. Detta blev också beviljat av riksdagen. Nu tycks man ha ansett att det steget inte var tillräckligt, det var inte nog många som lämnade statskyrkan och gick över till frikyrkliga samfund. Därför vill man nu gå längre och få en utredning till stånd om kyrkans skiljande från staten.

Jag vet inte, herr talman, om här har förevarit någonting som egentligen skulle kunna motivera igångsättandet av en sådan utredning som den föreslagna. En sådan utredning kommer säkerligen att ta mycket lång tid i anspråk, och jag försäkrar också att den blir så vittomfattande att man kanske finner det lönlöst att sedan fortsätta med saken. Vi kan fråga oss: Vad innebär kyrkans skiljande från staten? Vart vill man komma? Herr Weiland säger att han inte alls menar annat än att den svenska statskyrkan haft en stor uppgift att fylla, och det är inte meningen att den inte skall fortsätta sin verksamhet. Men vi vet hur mycket det är som är förknippat med den svenska statskyrkan. Man kan fråga sig om alla de inrättningar, som statskyrkan har att syssla med, skulle delas upp på andra kristna samfund eller hur därmed skulle förfaras. Jag tror inte att tiden är inne, åtminstone inte ännu i vårt land, och vi hoppas att aldrig den tiden kommer då man slår ut den svenska statskyrkan.

Herr Weiland påpekade, att Holland inte har någon statskyrka. Skulle man kunna ta det som en förklaring, herr Weiland, till att drottningen där kommit att söka kvacksalvare och helbrägdagörare? Hade en statskyrka funnits i Holland så hade kanske hennes inställning inte varit sådan den är.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla debatten längre. Jag hoppas och tror att kammaren inte skall följa utskottets förslag och begära denna utredning. Jag vill helt kort och gott säga, att jag till fullo ansluter mig till vad herrar Bror Nilsson och Fritiof Karlsson här har anfört. Jag vill bara tillägga, att förra gången vi dryftade denna fråga här i kammaren sade en ledamot, som numera

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

är landshövding i Örebro län, nämligen herr K. J. Olsson, att han alltid gått i den svenska kyrkan och aldrig känt något besvär av detta. Han hade aldrig känt det som något tvång att tillhöra den svenska statskyrkan. Därför ansåg han inte heller att det förelåg någon anledning att vidtaga särskilda åtgärder för att skilja på stat och kyrka.

Jag anser inte heller, herr talman, att här har framkommit någonting som bevisar att man bör sätta i gång en sådan utredning för närvarande. Jag vill inte förneka att det kan finnas kyrkliga ämbetsmän, som inte utövar sitt ämbete på ett rätt sätt, men sådant förekommer säkerligen inom alla institutioner. Jag menar därför att man inte kan ta detta till intäkt för att göra en så stor utredning. Det sägs så många gånger att det är så svårt att få utredningar till stånd, man har inte tillräckligt med folk som kan utföra dem. Då menar jag att det finns så många andra, mera viktiga spörsmål som bör utredas. Låt dem komma före och låt den svenska kyrkan behålla samma plats i samhället som den haft hittills.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Bergh med flera avgivna reservationen.

Herr WEILAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev nästan litet förvånad när jag hörde herr Elofsson tala om kvacksalveri. Är kvacksalveriet avskaffat i Sverige därför att det finns en statskyrka här? Jag bara ställer den frågan.

Sedan vill jag gå litet längre och fråga, om herr Elofsson anser att frikyrkornas verksamhet i Sverige kan liknas vid kvacksalveri? Jag vill gärna ha svar på den frågan, det vore mycket intressant att få höra.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf) kort genmäle:

Jag har inte alls sagt att frikyrkorna i Sverige är någon sorts kvacksalveri, utan jag säger att de har sitt fulla be-

rättigande i samhället. Jag vill också säga, herr Weiland, att jag ingenting har emot alla dem som vill ansluta sig till den frikyrkliga rörelsen. Men jag menar att fördenskull bör man väl inte säga, att statskyrkan inte skall finnas till.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Bland de argument som anförts av reservanterna mot en utredning finns ett formellt sådant. Det förekommer, menar man, inte något starkare intresse hos det svenska folket för en sådan här utredning, och då passar det sig inte för riksdagen att gå in för en sådan. Jag frågar: Är det inte så på nästan varje punkt i vårt offentliga liv, där det inte gäller direkta intressen för en större grupp medborgare, att de politiska frågeställningarna kommer upp på det sättet att förgrundselement i tankelivet inom den ena eller andra samhällsklassen inriktar sig på förhållanden som de anser oförenliga med ett gott samhälls-tillstånd? Så småningom får de större anslutning till sina synpunkter. Representationen har just det försprånget gentemot den breda folkmeningen, att den befinner sig ett stycke före denna och således tar upp frågeställningar, får majoritet för dem och på det sättet gör takten i framstegsarbetet mycket starkare än den skulle ha varit, om man varit hänvisad till ståndpunkter som fått majoritet i folkmeningen. Reformerna inom kyrkan har väl skett på det viset, och reformerna på andra punkter följer också detta mönster.

Jag kan inte se att vi i detta fall, när det gäller en utredning om förhållandet mellan kyrka och stat, befinner oss i något som helst annat läge. Vi har den normala gången för uppkomsten av ett politiskt problem och behandlingen därav.

Vad är det då som har aktualiserat detta problem? Vi har här i kammaren upprepade gånger mött spörsmål av moralisk natur. Vi diskuterade i våras på grundval av motioner från alla partier om hur vi skulle kunna angripa ungdomskriminaliteten. Vi var väl på det klara med att den inte kunde angripas

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

enbart genom ekonomiska åtgärder. Över huvud taget undrar jag om det inte är en mycket utbredd mening inom denna kammare, i riksdagen och inom vida delar av det svenska folket, i den mån man där har allmänna intressen, att de moraliska problemen har ett alldeles för snävt utrymme inom vårt ofentliga liv.

Vår tafatthet när det gäller att behandla dessa problem beror inte så mycket på att vi icke vill, utan på att frågeställningarna är så komplicerade, att vi icke vet hur vi skall handla. Vi har inga undersökningar som ger oss klarhet om orsakssammanhangen, och vi kan därför inte handla trots att vi vill. I detta moraliska grundproblem utgör ju frågan om det religiösa livets gestaltning och intensitet ett av delproblemen. Kyrkan har ju inte bara gett folken en världsåskådning utan också gett dem deras etiska normer. Men den har under trycket av vissa sidor av utvecklingen måst skifta ståndpunkter. Den enligt en mycket allmän uppfattning störste vetenskapsman inom matematik och fysik som kulturen hittills har frambragt, Isaac Newton, gjorde vid sidan av sina storartade undersökningar, som präglat hela den kommande utvecklingen, ivriga ansträngningar — och det är fråga om han inte där lade ner ännu mer lidelse än på de vetenskapliga undersökningarna — för att visa att bibelens skapelseberättelse var bokstavligt sann. Ett århundrade senare möttes en annan stor vetenskapsman, Laplace, som utformade en världsåskådning i ett senare skede, av en replik från Napoleon, som undrade varför i denna kosmologi Gud icke hade diskuterats.

I dag har det blivit så naturligt att naturvetenskapen i och för sig skall ge en sammanhängande världsbild utan utifrån hämtade element, att alla naturvetenskapsmän, oavsett uppfattning i religiösa frågor, har en enhetlig grundåskådning på denna punkt. Detta har ändrat kyrkans villkor. Olika riktningar inom kristenheten har inför denna modifikation av själva den fysiska grundåskådningen reducerat sin dogmatik till ett minimum.

Den rörelse, som har observerats så mycket under den senaste tiden och varit föremål för så livlig debatt här i Sverige, Moralisk upprustning, har löst detta konfliktproblem genom att övergå till ett dogmatiskt minimum för att bibehålla ett etiskt maximum. Andra religiösa åskådningar har icke varit benägna att på det sättet begränsa sig till att lägga tyngdpunkten på de etiska problemen. I denna konflikt har man tvärtom visat större benägenhet att ge avkall på de ursprungliga etiska normerna än på den dogmatiska lärobildningen.

Det finns mycket betänkliga drag av denna utveckling i den svenska kyrkan av i dag. Så t. ex. har Lundaskolan i den etiska diskussionen tagit avstånd från Paulus' klara ord om hedningarna, som icke hava lagen. Företrädarna för Lundaskolan har principiellt gått på den etiska nihilism, som är företrädd av Hägerström, och på det sättet har man nått fram till ett inflytande på folkets hållning i etiska frågor som, enligt mitt sätt att se, är en mycket ogynnsam faktor. Andra yttringar i samma riktning kan vi återfinna exempelvis i Vår Lösen, den kyrkans tidskrift som framträder med större anspråk, eller benägenheten hos studentprästerna i universitetsstäderna att slå av på de moraliska krav, som ur folkets synpunkt är angelägna. En sådan inriktning av kyrkans etiska hållning kan naturligtvis inte undgå att få återverkningar på det svenska folkets hållning.

Tar man såsom en kontrastverkan perspektivet från de länder, där kristendomen har fått en annan struktur, där det inte finns någon statskyrka, så är kristendomens påverkan på samhällets moraliska struktur därmed ingalunda undanröjd. Jag vill här inskjuta att den översikt, som vi sett i utskottsutlåtandet, visar att formen med en statskyrka närmast är en nordisk-luthersk säregenhet. Utanför de fem nordiska länderna är statskyrkan en ganska sällsynt företeelse. Den katolska kyrkan är aldrig statskyrka i de länder där den är verksam. Den är en fri kyrka, som träffar avtal med staten om vilken maktställning den

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

skall ha i den katolska staten. Inte heller i de protestantiska länderna utanför Norden eller i de blandat protestantiska och katolska länderna har man någon statskyrka.

Det nämns att Holland, Skottland, Västtyskland, Schweiz och Förenta staterna saknar statskyrka. Gör vi en ögonblicklig jämförelse med vad vi vet om dessa staters allmänna etiska standard genom att exempelvis mäta de sociala företeelser, som brukar stå i samband med den moraliska standarden, tror jag att man vågar säga — och det är med något av vad engelsmännen brukar kalla understatement — att Schweiz, Holland och Förenta staterna i fråga om allmän moralisk standard väl mäter sig med det svenska samhället.

Nu säger man här, och det är det andra argumentet hos reservanterna, att »ja, det är väldigt bra det där, särskilt med Amerika». I den i och för sig förträffliga bok, som docenten Josefson har skrivit om stat och kyrka — i denna bok på 126 sidor har endast en sida ägnats åt förhållandena utanför Sverige — avfärdas detta amerikanska experiment med påståendet, att analogier med Förenta staterna är ogiltiga. De historiska förutsättningarna är andra, och man kan därför inte draga några slutsatser. Det är ett argument som den konservativa ståndpunkten alltid drar fram. Och naturligtvis har de miljöomständigheter, som man betecknar som historiska förutsättningar, ett stort inflytande på utvecklingen på ett sådant här område. Men vid sidan av historiska förutsättningar finns det hos varje människa och hos varje folk en enhetlig struktur av allmänna inriktningar och allmänna värden, och detta är en lika viktig faktor när det gäller utformningen av folkens liv. Jag skulle vilja säga att de krafter, som betingar utvecklingen av de moraliska faktorerna i samhället, har sin bakgrund i sådana gemensamma mänskliga egenskaper, som finns i varje fall hos de västerländska kulturfolken, dessa krafter är sådana att erfarenheterna från Amerika, Holland och Schweiz har analog giltighet för förhållandena i ett land som Sverige.

Hur långt likheter och olikheter sträcker sig, och vilken faktor som har vilken effekt, det är en sak som jag med dessa allmänna uttalanden naturligtvis inte vill ta ställning till. Jag har bara från denna ytliga aspekt på ett material som finns tillgängligt velat visa, att det icke på något sätt är säkert, att den konstruktion vi har här i Sverige är den yppersta, när det gäller att trygga det svenska folkets moraliska utveckling, och att det således väl är anledning att här utreda, om inte en annan konstruktion av sambandet mellan staten och det religiösa livet än den vi för närvarande har kan föra oss till ett högre moraliskt plan än det på vilket vi för ögonblicket står.

Ett annat av reservanternas argument är, att detta problem icke låter sig utredas av en kommitté och att en sådan utredning skulle kunna leda fel. I den vetenskapliga litteraturen har jag, när jag studerat andra spørsmål, funnit utredningar som varit inriktade på att klargöra den religiösa faktorns roll för den moraliska utvecklingen. Jag är alldeles övertygad om att det med den sociologiska vetenskapens nuvarande maktmedel är möjligt att göra sådana utredningar. Även om en sådan utrednings resultat skulle bli omstridda och inte ge oss den fulla insikten utan bara föra oss ett stycke på väg mot ökad insikt, så är det ändå anledning att vi försöker göra denna utredning. Så betydelsefullt är det, herr talman, att vi äntligen kommer fram till en utredning av de faktorer, som betingar den moraliska utvecklingen hos vårt svenska folk och hos folk i allmänhet, att vi icke bör underlåta att begagna den möjlighet vi nu har att få till stånd en sådan utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag skulle icke ha tagit till orda i dag, om jag icke funnit att denna diskussion icke förts på ett alltigenom korrekt sätt. Jag vill fråga: Vad har kvacksalveriet vid det holländska hovet att göra med det ärende som i dag

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

ligger på kamrarnas bord? Om diskussionen skall försiggå under sådana former, så må vi be Gud bevare oss för en fortsatt diskussion, i varje fall här i kammaren.

Hela diskussionen har förts som om det i dag vore fråga om att fatta ett principbeslut om skilsmässa mellan stat och kyrka. Men alla vet ju att så inte är fallet. Motionärerna har begärt en utredning i det syftet. Utskottet har emellertid icke följt motionen, utan i stället begärt en allsidig utredning av alla de gränsproblem, som uppstår i området mellan staten och kyrkan. Därför finner jag det vara ganska egendomligt att reservanternas som stöd för sin uppfattning hänvisar till domkapitlens uttalanden och säger, att rikets samtliga domkapitel har avstyrkt motionerna. Detta är en halvsanning i dag. Yttrandet är sant, så länge det gäller frågan om skilsmässa mellan staten och kyrkan, men det har ingen relevans i dag, eftersom utskottet har gått på en annan linje än motionärerna.

Eftersom domkapitlet och de teologiska institutionerna i övrigt har förts på tal i detta sammanhang kan det vara av intresse att se vad de verkligen har yttrat. Jag bortser då från skolöverstyrelsen och börjar med teologiska fakulteten i Uppsala, som inte bara har tillstyrkt den utredning, som utskottet har ifrågasatt, utan även den mera specificerade förutsättningsbundna utredning som motionärerna har åsyftat. Teologiska fakulteten i Lund ställer sig mera kritisk men säger till sist i sitt långa yttrande: »Skall till de många utredningar beträffande kyrkans organisation och verksamhet, som för närvarande pågå, läggas ännu en, bör denna enligt fakultetens mening ta sikte på hur samarbetet mellan stat och kyrka på enskilda punkter fungerar i praktiken och framlägga förslag om ändringar och förbättringar, där så synes påkallat eller önskvärt.»

Professor Eklund vid samma fakultet anför i ett säryttrande, att beträffande »en allsidig utredning», som det ju här är fråga om, »så är det svårt att finna

principiella skäl mot det gjorda yrkandet». »Jag är», fortsätter han, »övertygad om, att en allsidig utredning, samtidigt som allvarliga krav på kyrklig omprövning av läget aktualiserades, skulle ge goda skäl för bibehållande av det organisatoriska sambandet mellan stat och kyrka i former, som i rätt hög grad ansluter sig till de historiskt givna.»

Uppsala domkapitel yttrar: »Frågan är — — — om staten i fortsättningen kan tänkas vilja främja den kyrkliga verksamheten, eller om den kommer att ålägga densamma en sådan begränsning, att förbindelsen med staten blir mer till hinders för kyrkans verksamhet än till gagn för densamma.»

Linköpings domkapitel »är angeläget betona, att det icke anser det vara något oeftergivligt livsvillkor för kyrkan, att det nuvarande sambandet med staten till alla delar uppehålles. En kyrka — fri från statskontroll — kan givetvis genom denna frihet tillföras vissa fördelar och fortsätta sin uppgift som folkets religiösa samvete.»

Skara domkapitel anför: »Att det organisatoriska sambandet mellan stat och kyrka tarvar utredning på viktiga punkter är en åsikt, som domkapitlet oförbehållsamt delar med motionärerna.»

Västerås domkapitel uttalar: »Domkapitlet, som i och för sig icke har något att erinra mot ett grundligt genomtänkande av hithörande frågor, därest dessa upptagas förutsättningslöst och i hela sin omfattning, anser» o. s. v.

Göteborgs domkapitel uttalar: »Vid en realistisk betraktning reduceras alltså frågan om ett upplösande av de organisatoriska banden mellan stat och kyrka till frågan om en eventuell omreglering av dessa förhållanden. Utan tvivel kan man anföra punkter, där förhållandet mellan stat och kyrka kunde få en med tanke på det kyrkliga livet lyckligare reglering än nu är fallet.» Litet längre fram i sitt yttrande fortsätter Göteborgs domkapitel: »De lutherska kyrkorna i Finland och Västtyskland» — i Västtyskland råder ju nästan fullständig skilsmässa mellan stat och kyrka — »tycks

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

med sin större frihet gent emot staten i dessa avseenden vara väsentligt bättre ställda» än vi här i Sverige. — — — »Till den partiella omreglering av förhållandet mellan stat och kyrka, som kan vara påfordrad, torde det bli anledning återkomma med anledning av kyrkomöteskommitténs betänkande som för närvarande är utsänt på remiss.» Detta sista är en tanke som återkommer i så gott som samtliga domkapitels yttranden, och det vill synas som om biskoparna konfererat med varandra innan de avlämnat sina remissutlåtanden.

Härnösands domkapitel anför: »Utvecklingen synes snarare tendera mot ett kyrkans ökade beroende av staten än mot den större frihet, som skulle ligga i linje med motionernas syfte. Då det vore olyckligt, om icke full klarhet skapades om den framtidslinje, som bör följas, anser också domkapitlet det angeläget att förhållandet mellan stat och kyrka tages under omprövning. — — — En allsidig utredning bör i första rummet undersöka möjligheterna att åstadkomma en omreglering av förhållandet mellan stat och kyrka, så att det utformas på ett sätt, som bättre motsvarar de ändrade förutsättningarna.»

Slutligen framhåller Luleå domkapitel: »En omgestaltning av förhållandet mellan stat och kyrka pågår faktiskt. Det kan av flera skäl vara önskvärt, att den icke får fortgå utan att man genom ingående studier av problemet skapar full klarhet om vad som bör ske.» »Domkapitlet» — — — »har intet att invända mot en allsidig utredning av hela problemet om sambandet mellan stat och kyrka» med beaktande av de synpunkter som domkapitlet tidigare har anfört.

Även Visby domkapitel uttalar sig på ungefär liknande sätt.

När man sammanställer alla dessa domkapitlens yttranden finner man, att de samtliga går i en och samma riktning, nämligen den att domkapitlen har den uppfattningen, att de nuvarande förhållandena med den starka bundenheten av kyrkan vid staten icke är lyckliga för kyrkans verksamhet.

Dessa domkapitels yttranden utgör

också, såvitt jag förstår, bakgrunden till utskottets ställning i frågan. Utskottet säger på s. 14 i utlåtandet bl. a. följande: »Den långvariga kyrkliga förvaltningen genom statliga organ har lett till att gränsen mellan statens och kyrkans uppgifter och befogenheter i många fall är oklar.» Litet längre ned på sidan fortsätter utskottet: »Vid reformarbetet på det kyrkliga området har den ovan påtalade oklarheten rörande kyrkans och dess organs ställning i förhållande till staten varit till olägenhet. Så har varit fallit ej blott vid diskussion av skilda detaljspörsmål utan jämväl då de grundläggande principerna för kyrkans förhållande till staten dryftats.»

Utskottet är väl medvetet om vilka ömtåliga problem, som det här är fråga om, och vilka svårigheter, som kommer att möta en kommande eventuell utredning. Utskottet understryker mycket starkt att utredningen måste vara förutsättningslös i den meningen, att den inte ensidigt tar sikte på vare sig fortsatt organisatoriskt samband mellan staten och kyrkan eller upplösning av detta samband. Å andra sidan anser sig utskottet inte på detta stadium böra uttala sig vare sig för eller emot en upplösning.

Utskottets förslag skiljer sig alltså ganska väsentligt från motionärernas inställning. Jag vet inte hur den grupp, som jag representerar i denna kammare, kommer att ställa sig vid voteringen. Jag föreställer mig dock, att därest utskottet kommit med ett förslag om en genom bestämda direktiv bunden utredning, skulle det övervägande flertalet av min grupps medlemmar ha röstat nej. Då emellertid det förslag, som utskottet här har framlagt, innefattar en obunden förutsättningslös utredning, föreställer jag mig att åtminstone flertalet av gruppens medlemmar kommer att rösta för utskottet.

Jag tillstyrker, herr talman, utskottets förslag.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner det lämpligt att redan nu bemöta ett påstående av den

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

föregående ärade talaren. Han gjorde den anmärkningen, att diskussionen här fördes som om det vore fråga om en skilsmässa mellan staten och kyrkan nu och ansåg att det var en oriktig framtällning av saken. Jag tillåter mig påpeka för herr Ohlon, att den föreslagna utredningen ju också avses skola klarlägga en rad problem, som skulle bli aktuella i händelse av en skilsmässa. Det är lätt att verifiera genom citat ur utskottets utlåtande. Det säges visserligen på s. 15 i betänkandet, att huvudsyftet med utredningen bör vara att »framlägga material för fortsatt diskussion av och ett framtida ställningstagande till frågan om statens och svenska kyrkans relationer till varandra». Men sedan talar om en mångfald detaljproblem, som aktualiseras i händelse av att skilsmässan blir av. Det gäller alltså för utredningen att klarlägga en hel rad frågor, som skulle bli aktuella i det ögonblicket.

När så är fallet är det ganska naturligt att diskussionen också rör sig om huruvida det är önskvärt eller icke önskvärt med en skilsmässa mellan staten och kyrkan. Därtill kan man ju lägga vad som under diskussionen har bekräftats, nämligen att talet från utskottsmajoritetens sida om att denna utredning skulle bli förutsättningslös knappast är hållbart. Det hittills mest eklatanta beviset härför under diskussionen har herr Weiland lämnat.

Herr NILSSON, BROR, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlon började med att kritisera föregående talare för deras hänvisningar till att samtliga domkapitel i riket avstyrkt motionerna, men sedan uppehöll sig herr Ohlon i större delen av sitt anförande med att citera vad domkapitlet uttalat. Det finner jag knappast vara riktigt konsekvent.

Sedan framhöll herr Ohlon, liksom också andra talare, att konstitutionsutskottet skrivit bort så mycket av motionen, att det inte längre så mycket är fråga om vad som sagts i motionen, utan det är fråga om vad utskottet skrivit.

Jag vill gentemot detta ännu en gång erinra om vad jag sade i mitt förra anförande, nämligen att slutklämmarna i motionen och i utskottsutlåtandet är varandra ganska lika. Jag kan för min del inte se någon större skillnad på dem. Motionärerna har anhållit om en allsidig utredning om formerna för och de överblickbara följderna av ett upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan. Utskottet hemställer om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om »den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och kyrkan». Vad är det för större skillnad mellan dessa båda yrkanden? De syftar väl båda ytterst till att utreda, huruvida man i framtiden skall kunna skilja staten och kyrkan från varandra.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har föreställt mig att en reservation till ett utskottsutlåtande bör syssla med vad utskottet har sagt och inte med vad motionärerna har menat. Det är ju den senare saken reservanternas kritik gäller.

Vad beträffar herr Bror Nilssons senaste uttalande, att en undersökning av gränsproblemen mellan stat och kyrka skulle vara detsamma som en undersökning angående en skilsmässa mellan stat och kyrka, strider detta emot så gott som samtliga domkapitels uttalanden, vilka ju går ut på krav på en kartläggning av detta område.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Det förefaller mig vara ganska uppenbart att domkapitelsyttrandena, då de talar om en utredning, i huvudsak innehåller önskemål att man skall utreda vissa spörsmål i syfte att kunna bättre ordna det organisatoriska sammanhanget mellan staten och kyrkan, medan ju däremot motionen har en bestämd tendens i motsatt riktning och utskottets utlåtande sysslar med en så oralistisk tanke som att denna utredning skulle kunna bli förutsättningslös.

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag bestrider att utskottets utlåtande har en bestämd tendens.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Jag har inte sagt, att utskottets utlåtande har en bestämd tendens, utan att motionen har en sådan, medan däremot utskottsutlåtandet sysslar med en så realistisk tanke som att en utredning skulle kunna bli förutsättningslös.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Såsom utskottets utlåtande är utformat finns det enligt min mening ingen anledning att här gå in på någon principdebatt om själva problemet fri kyrka eller statskyrka. Men i egenskap av motionär skulle jag dock vilja säga ett par ord med anledning av vad som har sagts i debatten från en del håll.

Först och främst vill jag framhålla att vi motionärer anser, att en konsekvens av den nya religionsfrihetslagen är att man får en fri kyrka. Motionen är dock inte något uttryck för kristendomsfientlighet såsom på en del håll har gjorts gällande. Jag skulle därför för min del mycket starkt vilja understryka ett par uttalanden i utskottets utlåtande, t. ex. då utskottet säger att »de värden, som kristen verksamhet skapat åt vårt folk, utgöra en tillgång, som bör tagas väl till vara». Även då utskottet säger att kristen etik och kristen verksamhet i väsentlig mån bidragit till att forma dagens svenska samhälle, så är detta, menar jag, ett ganska självklart påstående. Det förhåller sig så, det kan ingen förneka. Även om man önskar en fri kyrka, har man därmed ingalunda velat komma åt kristendomen.

Även om en utredning skulle komma att ge det resultatet, att en skilsmässa mellan stat och kyrka vore önskvärd, menar vi motionärer att detta i många fall kanske kunde vara till fördel även för kristendomen. Vi håller för mycket troligt att kyrkans män i många fall

bättre skulle kunna fylla sina viktigaste uppgifter, om de befriades från en hel rad civila förvaltningsuppgifter. Det förefaller mig därför vara ganska naturligt att många av kyrkans män har givit uttryck för den uppfattningen, att de väl kan klara sig utan statens stöd. I anslutning till vad herr Englund nyss sade här skulle jag också vilja erinra om att kristendomen i många länder, som inte har statskyrka, har en väl så stark ställning i samhällslivet som den har här i Sverige.

Slutligen skulle jag, herr talman, vilja säga, att då riksdagen i våras förkastade förslaget om en folkomröstning om kyrkans skiljande från staten med den huvudmotiveringen att det gällde en så stor och på många områden ingripande reform, ett så vittomfattande problemkomplex, att man inte kunde låta frågan gå till folkomröstning förrän den blivit ordentligt utredd, så kan man sedan inte komma och motsätta sig en utredning rörande alla de problem, som är förknippade med förhållandet mellan staten och kyrkan. Som motionär vill jag därför uttala min tillfredsställelse över att utskottet har tagit den ståndpunkt, det nu har gjort, och krävt en utredning för att klargöra alla dessa problem, som, det vet vi alla, är många och stora.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde fru *Sjöström-Bengtsson* (s).

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Jag tycker att man här i dag liksom tidigare har fått åskådliggjort, vilken betydelse det kan ha att man använder rätt terminologi. Här har i dag liksom under långliga tider förut talats om *den svenska statskyrkan*. Jag vill, herr talman, bestrida att vi har någon statskyrka i Sverige. En statskyrka är någonting annat, och inom hela vår kyrka kallar man den för *den svenska kyrkan*. Den har visserligen ett stort samband med staten, men staten avhåller sig från att bestämma över det väsentliga, nämligen kyrkans lära och dess handha-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

vande av sin religiösa verksamhet. Skälet till att det är så viktigt att klargöra, att vi inte har en statskyrka i ordets egentliga bemärkelse, är att olika talare här i dag har förklarat, att vissa andra länder inte har någon statskyrka som har ungefär samma anordningar mellan staten och kyrkan som vi har. Sedan finns det länder som inte har det så. Jag hävdar alltså att »den svenska statskyrkan» är ett oriktigt begrepp. Inom kyrkan använder man, som sagt, alltid och medvetet begreppet »den svenska kyrkan».

En sådan utredning som här föreslås blir kolossalt vidlyftig. Den kommer väl att hålla på något decennium, den kommer att sysselsätta en mängd människor och den kommer tyvärr att förhindra en mängd delreformer. Det var någon som sade, och jag tror att det också står i utskottets utlåtande, att utredningen inte får förhindra framförandet av partiella reformer. Men man behöver inte ha suttit så värst många år i riksdagen för att veta, med vilken förtjusning samtliga utskottsordförande griper tillfället att tala om att här pågår en utredning, och alltså skall ingenting ske. Allt annat prat, det är prat. Utredningen kommer att ha en sådan hämmande inverkan. Här pågår en mängd olika utredningar, som kan lösa delproblem till stor fördel utan något samband med en allmän, stor översyn. Låt dessa först klara av sina frågor, så kanske det blir relativt litet kvar att utreda i ett stort och gemensamt sammanhang!

Om man nu skall sätta i gång en sådan här utredning, måste man, eftersom den blir stor och i många avseenden skadlig, ha mycket bestämda och kraftiga motiv. Jag har sökt finna motiven dels i tidigare framstötter, dels i motionen, dels i utskottsutlåtandet och dels i dagens debatt, och jag har funnit att motiven är mycket varierande. Det är mycket vacklande motivställningar. Jag skall redovisa några av dem och påvisa, att de var för sig är små och inte heller kan räknas ihop, så att de verkar med en samlad tyngd.

Somliga anser att den svenska kyrkan

inte är fri, att den är bunden av staten. Det var herr Weilands motiv, och det var han som ursprungligen animerade mig att begära ordet. Om den svenska kyrkan skulle känna sig plågad av att staten lägger sig för mycket i dess verksamhet, så försäkrar jag, att då kommer den svenska kyrkan att säga ifrån ordentligt. I domkapitlens utlåtanden — jag har varit med om att författa ett av dem — har man den allmänna uppfattningen, att om det verkligen behöver göras någon större utredning, så bör den komma som ett resultat av att man känner sig för hårt trängd, och det har på de sista åren kommit fram några incitament till detta. Det är pastoratsindelningsförslagets långa vilande och även pastoratsutredningsbetänkandets utseende och församlingsindelningen i Stockholm, som ur kyrklig synpunkt på intet sätt är tillfredsställande. Man har emellertid inom den svenska kyrkan inte uppgivit hoppet om att man skall komma fram till en acceptabel lösning i de fall där staten bestämmer, och innan man har blivit desillusionerad i sådana avseenden kommer man säkerligen inte från den svenska kyrkans sida med några propåer om att bryta de band som nu finns.

Så finns det andra motiv, och de har framhållits i motionen. Jag tyckte nog att det var ett relativt lamt försvar för motionen, som herr Osvald presterade, men jag kan förstå honom, ty det är väl inte han som har skrivit den, utan den är väl skriven i andra kammaren. Emellertid finns det på sid. 15 i motionen en sammanställning av motiven. Den tycker jag inte att herr Osvald på något sätt förde fram, men där står bland annat, att enskilda människor känner sig utsatta för tvång genom att det finns ett kyrkosamfund som har statens stöd, att de känner det som ett tvång, att de skall vara födda till att automatiskt tillhöra detta samfund, om de inte anmäler utträde. Men detta tvång har väl upphört i alldeles tillräcklig omfattning med den nya religionsfrihetslagens tillkomst och kan väl numera avföras från diskussionen här.

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

Så har vi dem, som vill komma åt de ekklesiastika skogarna, vilka ju representerar mycket stora värden, och överföra dem till staten. Den tanken har ju i olika sammanhang lyst igenom ganska tydligt vid tidigare framstötter, men det har inte nämnts någonting om detta nu.

Andra återigen vill ha kyrkan skild från staten av ren kristendomsfientlighet. Några sådana tankegångar har ju inte framförts här i debatten, men det finns dock de som i dag vill stödja en sådan här aktion på grund av att de är motståndare till den kristna religionen över huvud taget. En sådan motivställning kan man väl inte godkänna med tanke på att hela vår kultur är byggd på den kristna grunden.

Vidare har vi sådana motiv, som kommer från frikyrkliga kretsar och som här framförts av herr Weiland. Vad dessa motiv innebär tycker jag är något oklarrare. Ibland har jag uppfattat dem som något slags konkurrensmotiv; man anser att den svenska kyrkan inte bör ha den gynnade ställning den har, o. s. v. Jag kan dock inte se att de frikyrkliga samfundet skulle få någon gynnsammare ställning, om man komme fram till ett utredningsresultat, som slutade med att man i väsentlig utsträckning reducerar banden mellan staten och kyrkan. Jag tycker därför inte att det motivet är tillräckligt starkt.

Ja, så finns det ju ett motiv, som är mycket vanligt förekommande: allmän klåfingrighet. Man kanske kan säga att motionärerna haft det motivet men inte kan det få vara ett tillräckligt skäl för en så omfattande och dyrbar sak som en utredning på detta plan. Den där allmänna klåfingrigheten brukar riksdagen ganska effektivt kväsa — här slaktas ju med glatt mod några hundra motioner om året med mer eller mindre välvilliga motiveringar. Jag tycker knappast att det kan vara något avgörande motiv.

Å andra sidan finns det ett motiv, som jag vet för många är ett mycket starkt sådant och som även jag tycker är rätt tungt vägande, och det är att man för åtminstone överskådlig tid framåt vill ha denna sak ur världen. Även om resulta-

tet blir ett bibehållande i stort sett av sambandet mellan staten och kyrkan, vill man ha det hela klarlagt genom en stor utredning för att på så sätt slippa en massa framstötter vart och vartannat år och ett allmänt talande om den här frågan i olika sammanhang. Det motivet, som för övrigt framförts till mig av en mycket framstående ledamot av konstitutionsutskottet, skulle jag möjligen kunna förstå. Jag tvivlar emellertid på att det nu är en lämplig tidpunkt att göra en sådan utredning.

Även om herr Ohlon säger, att utskottets utlåtande är någonting helt annat än motionerna, är det inte alldeles riskfritt att besluta i den riktning utskottets utlåtande går. Utskottet har dock givit en mängd motiveringar och sammanfört en del direktiv, som skall bli föremål för utredning. Det har ju till och med behövts en särskild reservation för att söka klara kristendomsundervisningen, men den kommer väl att avslås, och kvar står alltså utskottsmajoritetens förordande av att även kristendomsundervisningen i skolorna skall tagas med i detta sammanhang. Vidare skall man utreda frågan om de ekklesiastika skogarnas och egendomarnas ställning. Jag tror inte att den saken kan klaras av en kommitté, ty här är det fråga om juridiska ting, som i ett stort antal fall måste avgöras av domstol.

Man skall också utreda vad religionen betyder för vårt folk i allmänhet. Kan det verkligen utredas av en kommitté? Jag kan inte se att en kommitté är lämpad för den saken, utan det är väl ett spörsmål som får bedömas på andra sätt.

Jag tror inte det hjälper med några uttalanden från utskottets sida, att utskottet inte vill medverka till åtgärder, som kan befaras skada de omistliga värden kristendomen ger. Det vet man inte säkert. Förslag kan komma fram, som kan bli alltför influerade av den allmänna sekularisering, som i vårt land ligger i tiden. Även av det skälet undrar jag om någonting är att vinna på att nu sätta i gång denna apparat. Låt oss först få klarhet i alla de utredningar, som redan pågår, exempelvis om kyrkomötets

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

ställning och alla därmed sammanhängande frågor. Jag tror över huvud taget inte på dessa jätteutredningar, som varar i en halv mansålder. Det brukar oftast inte bli många byxor av det skinet. Vi har väl också kommit ifrån detta, att man skall rycka upp allting med rötterna. Är det inte en bättre utveckling att man går fram på de partiella reformernas väg? Det tror jag är någonting som gäller även på många andra områden. När de verkligen stora mammututredningarna blir färdiga, har man ju för det mesta sett att tiden har runnit i väg, och man har hindrat en mängd nyttiga reformer. Frågorna är många gånger inte längre relevanta när ett sådant stort utredningsresultat föreligger, utan då får man på nytt börja utreda delfrågor.

Mitt motiv för att följa reservation 2) är alltså, att jag anser det onyttigt att nu röra upp denna fråga och att något sådant även är opraktiskt, när det finns så många andra frågor på detta område som är under utredning och som med fördel kan utredas för sig. Vidare anser jag att den tänkta utredningen blir stor och dyrbar. Man vet heller inte alls var den hamnar. Om utskottsutlåtandet avslås, har vi kvar vår grund med den svenska kyrkan, till dess det bland dem, som detta verkligen angår, kan finnas vara nödvändigt att kräva att banden skall skäras av. Ingen lär kunna påstå, att inte det föreliggande utskottsutlåtandet åsyftar en utredning även beträffande frågan om ett fullständigt slitande av banden mellan den svenska staten och den svenska kyrkan, och det är detta jag finner synnerligen onödigt att inlåta sig på, inte minst i vår tid, då den gamla ordningen ändock fungerar relativt väl och då man inte bör utsätta sig för risken av häftiga kastningar och stora omvandlingar.

Herr ARRHEN (h):

Herr talman! Man bör rimligtvis gå till läsningen av detta utskottsutlåtande med ett kristligt sinnelag. Det har jag försökt göra. Jag har på grund av ämnets

natur helt enkelt känt mig uppfordrad därtill.

Till en början kan man då konstatera — från mina utgångspunkter inte utan tillfredsställelse — att det är möjligt att i stort sett instämma i den allmänna grundsyn, för vilken utskottsutlåtandet ger uttryck. Det är dock av grundläggande värde för arbetet i detta hus, att det finns en kompakt, samlad majoritet bakom uppfattningen, att den kristna kulturen är grunden för det samhällslika arbetet i vårt land och att det är dess frukter, som vi nu njuter.

Det är beträffande uppfattningen just om dessa ting som man så ofta möter missförstånd. Det har på sina håll fortfarande inte gått upp för folk, ens i de explosiva tider, i vilka vi lever, att det verkligen finns värden, som man kan kalla gemensamma, inte bara ur svensk nationell synpunkt utan ur allmänt europeisk. Under tidens påfrestningar har vi åter och åter ställts inför kravet att försöka göra klart för oss, vad det är man tror på, vad man vill slåss för och vad man skulle kunna tänka sig att i yttersta fall även dö för. När man tänker igenom innebörden av dessa problemställningar, är det ofrånkomligt, att man stannar inför så småningom den kristna tankevärlden, inför de idéer, som en gång var anledningen till att kristendomen blev en segrande makt i sin samtid.

Människovärdet har med rätta ansetts vara en av de centrala beståndsdelarna i vår demokratiska samhällssyn och allt vad därmed sammanhänger. Detta grundläggande värde stammar ur kristendomens idévärld. Sensationen, det chockerande, vid tiden för kristendomens framträdande var just detta, att den vände sig med sitt budskap till alla, att den erkände *alla* människors lika värde inför en Gud. Det är ur ett dylikt betraktelsesätt, som på det politiska planet den demokratiska samhällsaskådningen sedermera så småningom har utvecklat sig. I dagens debatt har redan erinrats om att vi som en reflex av dessa historiska förhållanden också har att räkna med träldomens avskaffande i vårt land omkring år 1000; detta sammanhänger med

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

att det kristna evangeliet just vid den tiden för första gången förkunnades i våra bygder.

Det är alltså fullkomligt klart, att kristendomens tankar och idéer — vilken inställning man sedan i övrigt må ha, när det gäller olika trosnyanser — haft en oerhörd betydelse såsom samhällsbyggande kraft både i Västeuropa och i den nya världen.

Om man erkänner detta, bör man vara försiktig när det gäller att göra ingrepp. Vårt syfte är inte heller, säger utskottet, att här komma skada åstad. Tvärtom vill man söka efter skydd för dessa även av utskottet nämnda och erkända omistliga kristna värden.

Det är alltså, herr talman, synpunkter i utskottets resonemang av denna art, som jag med det sagda har velat understrika och som jag delar. Jag tror också, att mycket vida kretsar inom vårt folk, utan att i egentlig mening vilja framträda med anspråk på att vara mer intensivt engagerade på det religiösa området och i olika trosriktningar, på ett stilla sätt delar dessa synpunkter.

Det har emellertid, herr talman, i debatten förekommit vissa uttalanden, som jag här helt kort skulle vilja kommentera.

Det har bl. a. anmärkts på att vi inom högern i det program, som vi antog i juni detta år, skrivit något om »en fri folkkyrka i samverkan med staten». Det finns ingenting som är sensationellt i denna formulering. Det är en term, som mycket väl täcker, vad vi i detta sammanhang åsyftar. Uttrycket »folkkyrka» är den lutherska termen för att beteckna, att det inte är fråga om omsorger för en sekt, att man har ett budskap att framföra till eller ett arbete att utföra endast bland ett begränsat antal människor. Kyrkan anser sig vara till även för de människor, som, sett ifrån kyrkans horisont, för en tillvaro i »periferien». Uttrycket »fri» accentuerar, att kyrkan hävdar rätten att fritt framföra sitt religiösa budskap till menigheten, vilket givetvis å ena sidan icke utesluter, att den i det syftet kan driva ett samarbete med staten. Men det innebär å andra sidan

exempelvis, att om staten blir *hednisk*, vilket i vår tid ingalunda är uteslutet, så förbehåller sig kyrkan rätten att bryta samarbetet och gå sin egen väg. Det är dessa tankegångar, som ligger bakom uttrycket »fri» folkkyrka. Det är samma term, som herr Mannerskantz senast använde och som vi har i orden »svenska kyrkan».

Vad jag, herr talman, emellertid vid en lugn genomläsning av detta aktstycke särskilt fäst mig vid, är att man ur allmänt parlamentarisk synpunkt, alltså med hänsyn till vardagsarbetet i detta hus, har anledning observera vad som i det nu föreliggande sammanhanget har hänt. Här kommer en ensam motionär i andra kammaren med ett visst förslag, som tas upp i denna kammare av — om jag är riktigt underrättad — tre eller fyra motionärer. Man har i motionens skrivning inte kunnat påvisa några särskilt tvingande skäl för att sätta i gång en utredning av denna art. Det har tvärtom under utskottets remissbehandling otvetydigt framgått, att samtliga rikets domkapitel icke önskar en utredning. Det är det centrala i domkapitlens uttalanden. Man kan därför icke använda dessa uttalanden på det sätt herr Ohlson nyss gjorde. Läser man nämligen igenom domkapitlens uttalanden, framgår det, att domkapitlen visserligen är medvetna om att det kan föreligga en hel del intrikata och betydelsefulla spörsmål, som är i behov av utredning, men man anser, att en dylik utredning i varje fall icke bör företagas *nu*. Det är detta som med den allra största skärpa betonas i dessa uttalanden. Vad är anledningen till det? Ja, det finns redovisat i utskottets utlåtande. Jag gick igenom dem nyss och fann därvid, att domkapitlen i Lunds, Växjö, Skara och Strängnäs stift har framfört överensstämmande tankegångar i detta spörsmål.

I utskottsutlåtandet finnes detta bäst redovisat på s. 38. I det uttalande, som avlämnats av Lunds domkapitel, påpekas sålunda att för närvarande ett omfattande utredningsarbete pågår, berörande nära nog samtliga grenar av den kyrkliga verksamheten och organisatio-

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

nen. Föremål för remissbehandling just nu är avgivna betänkanden dels av 1951 års kyrkomöteskommitté om kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m. och dels av 1953 års kyrkomusikersakkunniga om vissa ändringar beträffande kyrkomusikerorganisationen. Under innevarande år väntas betänkanden framläggas av 1) prästvalskommittén om ny lagstiftning angående tillsättning av prästerliga tjänster, 2) biskopsvalskommittén om ny lagstiftning rörande tillsättning av biskopar, 3) församlingsstyrelsekommittén om ny församlingsstyrelselag, 4) stiftskansliutredningen om ändrad organisation av domkapitelsexpeditionerna m. m., 5) tillkallad sakkunnig om ändringar i kyrkohandboken, 6) tillkallade sakkunniga rörande utarbetande av bihang till kyrkohandboken och 7) av tillkallad sakkunnig om den kyrkliga verksamheten bland lapsk- och finsktalande befolkning.

Inom ecklesiastikdepartementet är vidare följande större utredningar föremål för beredning: 1) pastoratsindelningssakkunnigas 1953 avlämnade betänkande med förslag till allmänna riktlinjer för en revision av pastoratsindelningen m. m. — det gäller alltså ett mycket stort problem — 2) domkyrkosakkunnigas 1949 avlämnade betänkande med förslag angående domkyrkornas förvaltning och ekonomi, 3) frågan om kvinnas tillträde till prästämbetet, 4) av tillkallad utredningsman 1955 framlagt förslag till lag angående jordfästning m. m., 5) av tillkallade sakkunniga utarbetat förslag till Uppsala domkyrkas restaurering och 6) frågan om ersättning åt prästerna för i tjänsten företagna resor.

Denna uppräknade, som jag funnit nödvändig att göra, eftersom jag inte kan förutsätta, att kammarens ledamöter noga genomläst utlåtandet, visar, att man här verkligen kan tillämpa uttrycket »utredning pågår». Särskilt ett av de betänkanden, som omnämnts i domkapitlets uttalande, nämligen SOU 1955: 47 rörande kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m., berör i allra högsta grad de tankegångar, som föresvävat motionärerna och i någon mån också ut-

skottet. Man kan inte utan remissbehandling av 1951 års kyrkomöteskommittés betänkande, anser domkapitlet, genomföra en utredning av den typ, som här föreslagits. Jag tror, att det är riktigt.

Herr talman! Det är särskilt dessa sista synpunkter, som för mig varit avgörande, när jag försökt att ta ställning till föreliggande spörsmål. Det kommer här bara att bli fråga om tårta på tårta. Den föreslagna utredningen blir dessutom tillsatt vid en olämplig tidpunkt. Vill man ha en sådan här utredning, som man av olika skäl anser vara önskvärd, bör den i varje fall inte tillsättas *nu*. Det är detta, som med så stor skärpa har understrukits i domkapitlets uttalanden. Detta är en praktisk vardagssynpunkt, som jag har funnit vara värd beaktande.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den 2) betecknade reservationen.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Det är klart att varken jag eller utskottet haft för avsikt att det skulle tas upp en principdebatt i fråga om kyrkans förhållande till staten. Det är nog sagt att utskottet vill ha en allsidig och förutsättningslös utredning, och det är alltså därom som debatten bör röra sig. Här har man i dag i den debatt, som hittills förekommit, blandat ihop begreppen och delvis fört en principdebatt. Jag förutsätter, herr talman, att man i dag inte bör ur principiell synpunkt debattera denna fråga — den saken får vi väl vänta med till den dag, då vi får utredningsförslaget och en eventuellt kommande proposition på riksdagens bord.

Det är ett par saker som jag ändå skulle vilja ta upp här. I den första reservationen, som företrädes av herr Weiland, har föreslagits att man skulle rycka ut frågan om kristendomsundervisningen i skolorna och behandla den särskilt. Jag vill med anledning därav bara hänvisa till en sats i det yttrande, som Uppsala domkapitel, företrätt bland andra av vår

Om utredning ang. förhållandet mellan staten och kyrkan

ärkebiskop, har avgivit. På tal om kristendomsundervisningen säges nämligen, att om den i motionerna föreslagna utredningen skulle komma till stånd, bör därvid även beaktas, om ett eventuellt skiljande av stat och kyrka skulle återverka på skolans religionsundervisning samt på universitetets teologiska fakultet — om alltså en utredning skulle komma till stånd, bör givetvis enligt denna uppfattning också problemet om religionsundervisningen i skolorna tas upp i detta sammanhang.

I den reservation, som bl. a. företräts av herr Bergh — vilken fått instämmanden från flera håll, framför allt från högerens sida — har sagts att en utredning skulle hindra de eventuella partiella reformer, som kan tänkas vara behövliga. Jag bara hänvisar till det lilla avsnitt i utskottets utlåtande som rör denna fråga: »Huru än utredningens omfattning begränsas, torde det sålunda komma att dröja avsevärd tid, innan dess resultat kan framläggas. Men hänsyn därtill bör dess arbete icke föranleda, att sådant utrednings- och reformarbete på det kyrkliga området, som kan leda till önskvärda partiella reformer, avbrytes eller inställs.» I detta uttalande har man väl tillräckliga garantier för att riksdagens önskemål skall respekteras när det gäller de partiella reformerna.

Vidare hänvisas till remissinstanserna, vilkas inställning tas som ett motiv för avslag. Här har förut sagts av flera talare, att man inte kan och inte bör ta hänsyn till de remissyttranden som föreligger i dag. De behandlar motionens syfte och innehåll, däremot inte utskottsutlåtandets syfte och innehåll. Därmed bör ju vara nog sagt. Om man läser remissyttrandena noggrant, kan man konstatera, att om det för remissinstanserna skulle ha gällt att ta ställning till utskottsutlåtandet, så hade säkert yttrandena utformats helt annorlunda än som redovisats här.

Med utgångspunkt från vad utskottets talesman herr Englund tidigare har sagt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BOMAN (fp):

Jag kan inte underlåta, herr talman, att uttala min förvåning över att man inom konstitutionsutskottet kunnat samla majoritet för en utredning i anledning av en enskild motion, när det gäller en så stor och känslig fråga som denna och när de flesta remissinstanserna har avstyrkt ett bifall. Då remissvaren är redovisade i utlåtandet, skall jag inte upprepa dem utan ber att få hänvisa till dessa.

Jag erkänner gärna, att utskottet i sin skrivning har sökt att tillmötesgå remissinstanserna i viss mån och förordat en förutsättningslös utredning med framhållande av kristendomens stora betydelse i samhällslivet. Men jag har, herr talman, den mycket bestämda uppfattningen, att en utredning av denna art bör vara underbyggd av en stark folkopinion, och någon sådan föreligger enligt mitt förmenande inte här. Jag hänvisar till den i religionsfrihetslagstiftningen förefintliga möjligheten att utträda ur svenska kyrkan. Denna möjlighet har, enligt vad som framgår av kammarkollegiets yttrande, utnyttjats endast till cirka 0,3 procent. Detta förhållande kan man väl inte alldeles bortse från i detta sammanhang, när man är beredd att föreslå denna kostnadskrävande och omfattande utredning.

Jag har, herr talman, med det anförda velat redovisa min ställning till denna fråga. Ehuru jag erkänner det positiva i utskottets skrivning, kan jag likväl inte instämma med utskottet, då jag förmenar att denna stora och mycket komplicerade utredning ej nu är påkallad, utan i det läge som föreligger ber jag att få yrka bifall till reservationen om avslag. Jag kan dock inte instämma i reservationens motivering.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende

på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställda vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet i sitt utlåtande nr 17 hemställt, utom såvitt angår motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 35.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om motiveringen, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att detsamma skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Weiland m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.
förklarades propositionen på godkännande av utskottets yttrande oförändrat vara med övervägande ja besvarad.

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1956 dagtecknad proposition, nr 168, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag (hyresregleringslag);

2) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag (bostadsrättskontrollag);

3) lag med vissa bestämmelser om hyresrätt vid äktenskaps upplösning m. m.;

4) lag med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört; samt

5) lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat att en successiv avveckling av hyresregleringen skulle påbörjas den 1 juli 1956. Genom beslut av Kungl. Maj:t skulle sålunda hyresregleringslagen och bostadsrättskontrollagen kunna bringas att upphöra i ort eller del av ort, där läget på bostadsmarknaden icke krävde fortsatt hyresreglering. Skulle avveck-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

lingen föra med sig stora hyresstegringar, skulle dock hyresregleringen kunna återinföras. Vidare hade föreslagits, att bestämmelserna i hyresregleringslagen om hyreskontroll (men ej stadgandena om uppsägningskydd) skulle upphöra att vara tillämpliga i fråga om lägenheter i hus, för vilket utgått tertiär- eller egnahemslån, vilket slutligt beviljats efter den 30 juni 1956. Hyrorerna för sådana lägenheter skulle i fortsättningen bestämmas i samband med lånets beviljande. Hyresregleringen skulle dock gripa in, om lånet uppsades till betalning eller om lägenhet uthyrdes i andra hand. I fråga om bostadsupplåtelse i hotell- eller pensionatrörelse hade slutligen föreslagits, att hyresregleringslagen skulle vara tillämplig endast för de minsta hotellens och pensionatens del. Tillika hade föreslagits vissa materiella ändringar i lagstiftningen. I propositionen hade vidare framhållits, att den allmänna hyreslagen i motsats till hyresregleringslagen icke beredde hyresgästen ett tillfredsställande skydd i hans besittning av den förhyrda lägenheten. För att råda bot mot denna brist hade föreslagits en lagstiftning om besittningsskydd för hyresgäst, avsedd att träda i tillämpning i de fall, när hyresregleringslagens bestämmelser om uppsägningskydd icke gällde. Lagen hade förutsatts skola gälla som ett provisorium för de närmaste åren. Avsikten var att senare utarbeta definitiva bestämmelser i ämnet, vilka då borde infogas i den allmänna hyreslagen. Tillämpningen av den nya lagen hade föreslagits skola ankomma på allmän domstol, dock med rätt för parterna att i stället vända sig till medlingsnämnd för hyrestvister.

På hemställan av utskottet i dess utlåtande nr 21 hade riksdagen för sin del antagit de delar av propositionen, som innehöll förslag till fortsatt förlängning (till och med den 30 september 1957) av hyresregleringslagen och bostadsrättskontrollagen samt ändring av 8 a § hyresregleringslagen och förslag till lag med vissa bestämmelser om hyresrätt vid äktenskaps upplösning m. m.

I samband med behandlingen av återstående delar av propositionen hade utskottet även behandlat

dels sju före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 354 och 355 av herrar *Norling* och *Öhman* samt

nr 458 av herr *Ewerlöf* m. fl. ävensom

inom andra kammaren:

nr 274 och 275 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.,

nr 289 av herr *von Friesen* och

nr 596 av herr *Hjalmarson* m. fl.;

dels ock fjorton i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 583 av herr *Larsson, Nils Theodor*, m. fl.,

nr 584 av herr *Magnusson*,

nr 585 av herrar *Norling* och *Persson, Helmer*,

nr 586 av herr *Bergh, Ragnar*,

nr 587 av herr *Lindblom* m. fl., och

nr 588 av herrar *Lindblom* och *De Geer* samt

inom andra kammaren:

nr 766 av herr *Rubbestad* m. fl.,

nr 767 av herr *Engqvist* m. fl.,

nr 768 av herr *Gezelius* m. fl.,

nr 769 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.,

nr 770 av fröken *Wetterström*,

nr 771 av herr *Ståhl*,

nr 772 av herr *Ståhl* m. fl. och

nr 773 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl.

Av motionerna voro följande parvis likalydande, nämligen I: 354 och II: 275, I: 355 och II: 274, I: 458 och II: 596, I: 583 och II: 766, I: 584 och II: 770, I: 585 och II: 769, I: 586 och II: 768, I: 587 och II: 772 samt I: 588 och II: 771.

I motionerna I: 354 av herrar *Norling* och *Öhman* samt II: 275 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om för-

slag till lag avsedd att i de fall, där hyresgäst i s. k. industribostäder uppsagts till avflyttning på grund av slutad anställning, bereda erforderligt hyresskydd till dess annan lämplig bostad ordnats, exempelvis genom kommunalt organs försorg.

I motionerna I: 355 av herrar *Norling* och *Öhman* samt II: 274 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag om fördelning av hyreslägenheter efter behovsprincip genom samhälleligt (kommunalt) organ, avsedd att tillämpas i landets största städer samt i övriga tätorter med svår bostadsbrist, där ett mer avsevärt bestånd av hyreslägenheter förefunnnes.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att, sedan beslut under vårsessionen fattats i enlighet med utskottets utlåtande nr 21 beträffande vissa delar av de genom förevarande proposition, nr 168, framlagda förslagen till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, samt lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, återstående delar icke kunnat antagas i oförändrat skick — måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.; 2) lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; 3) lag med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört;

B. att riksdagen — med förklaring att det genom propositionen nr 168 framlagda förslaget till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal icke

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m. kunnat antagas i oförändrat skick — måtte för sin del antaga under denna punkt införda förslag till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal;

C. att motionerna I: 458 och II: 596, i vad de innehölle yrkande om undantag från hyresregleringen, I: 586 och II: 768, I: 587 och II: 772, såvitt däri yrkats avslag å propositionens förslag till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal, I: 583 och II: 766, i vad däri yrkats ändring av sistnämnda lagförslag beträffande upplåtelse som vore betingad av anställningsförhållande, I: 584 och II: 770, I: 585 och II: 769, I: 588 och II: 771 samt II: 773 måtte avslås;

D. att motionerna I: 354 och II: 275 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 355 och II: 274 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionerna I: 458 och II: 596, såvitt däri begärts skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till 1957 års vårriksdag om plan för en total avveckling av hyresregleringen, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört i sin motivering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 587 och II: 772, i vad de innehölle yrkande att riksdagen måtte uttala sin anslutning till att justitieministern skulle bemyndigas att ofördröjligen tillkalla sakkunniga för en översyn av allmänna hyreslagen, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört i sin motivering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att motionerna I: 583 och II: 766, såvitt däri begärts skrivelse till Kungl. Maj:t om skyndsam översyn av allmänna hyreslagen, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört i sin motivering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

I. att motionen II: 289 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att motionen II: 767, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört i sin motivering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det av utskottet framställa förslaget till lag angående ändring i lagen om hyresreglering m. m. var i nedan angivna delar så lydande:

1 § första stycket

Bestämmelserna i denna lag skola, där ej Konungen annorlunda förordnar, äga tillämpning i varje stad, köping eller municipalsamhälle, som vid 1942 års ingång hade minst 2 000 invånare. Konungen äger bestämma, att lagen skall gälla även i annan tätbebyggd ort.

26 §

Vad i denna lag stadgas skall ej äga tillämpning på upplåtelse av bostad, som är förenad med allmän tjänst, och ej heller på bostadsupplåtelse i sådan hotell- eller pensionärrelse, för vilken fordras myndighets tillstånd.

Stadgandena i 2—6 §§ skola icke äga tillämpning på upplåtelse av lägenhet i hyresvärden tillhörigt hus, för vilket utgått sådant statligt lån, som är förenat med villkor om begränsning av rätten att uttaga hyra och slutligt beviljats efter den 31 december 1956 samt icke uppsagts till betalning. Stadgandena skola ej heller tillämpas på upplåtelse av bostad i sådant pensionärshem eller sådan pensionärslägenhet, som Konungen bestämmer.

I utskottets förslag till lag med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört, hade 1 och 2 §§ följande avfattning:

1 §

Bestämmelserna i denna lag skola äga tillämpning i den mån lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. (hyresregleringslagen) och lagen samma dag om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. (bostadsrättskontrollagen) upphöra att gälla.

2 §

Har hyresregleringslagen varit tillämplig på hyresavtal, som även omfattar tid efter det lagen upphört att gälla, skall avtalet, ändå att däri annorlunda stadgats, för nämnda tid anses upptaga den hyra, som skolat utgå, då hyresregleringen upphörde. Är annat hyresvillkor bestämt genom hyresnämnds beslut, skall avtalet i denna del anses hava det innehåll, som framgår av beslutet.

Första stycket av slutbestämmelserna till utskottets förslag till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal lydte sålunda:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957 och gäller till och med den 30 september 1959. Lagen skall dock icke gälla i den mån bestämmelserna i 7, 8 eller 8 a § lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. äro tillämpliga på hyresförhållandet.

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

I. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Östlund*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

2) lag om ändring av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

3) lag med vissa bestämmelser som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört.

B) att riksdagen måtte avslå det genom propositionen nr 168 framlagda förslaget till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal;

C) att motionerna I: 458 och II: 596, i vad de innehölle yrkande om undantag från hyresregleringen och ej »bifallits» under A och B eller under F och L, I:

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

583 och II: 766, i vad däri yrkats ändring av sistnämnda lagförslag beträffande upplåtelse som vore betingad av anställningsförhållande, I: 585 och II: 769, I: 588 och II: 771 samt II: 773, i vad däri yrkats undantag från besittningsskyddslagen av nytillkommande, privatfinansierade hus, måtte avslås;

D) och E) (lika med utskottet);

F) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t inför 1957 års riksdag måtte framlägga förslag till plan för en total avveckling av hyresregleringslagstiftningen;

G)—J) (lika med utskottet);

K) att motionerna I: 458 och II: 596, till den del de överensstämde med beslutet under A och B, I: 586 och II: 768, I: 584 och II: 770, I: 587 och II: 772, såvitt däri yrkats avslag å propositionens förslag till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal, samt II: 773, i vad däri yrkats fritagande från hyresregleringen av nytillkommande, privatfinansierade hus och möblerade enkelrum, måtte bifallas;

L) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av gällande statliga låneförfattningar, att fördelningen på olika lägenheter av det av bostadsstyrelsen fastställda totala hyresbeloppet skulle tillkomma fastighetsägare i stället för hyresnämnd;

II. av herrar *Herbert Hermansson, Nyberg, Georg Carlsson* och *Hansson i Skegrie*;

III. av herrar *Spetz* och *Nestrup*;

IV. av herrar *Nyberg, Spetz* och *Nestrup*.

I den av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Östlund* avgivna reservationen hade för 26 § i förslaget till lag angående ändring i lagen om hyresreglering m. m. förordats följande lydelse:

Vad i denna lag stadgas skall ej äga tillämpning i fråga om upplåtelse av bostad, som är förenad med allmän tjänst, och ej heller på bostadsupplåtelse i möblerad lägenhet om högst ett rum el-

ler i fråga om lägenhet i hyresvärden tillhörigt en- eller tvåfamiljshus.

Stadgandena i 2—6 §§ skola ej äga tillämpning på upplåtelse av lägenhet i hyresvärden tillhörigt hus, som uppförts med stöd av tertiärlån beviljat enligt kungörelsen den 29 juni 1946 om tertiärlån och tilläggslån för flerfamiljshus eller senare författning i samma ämne, så länge lånet ej uppsagts till betalning, eller i fråga om lägenhet i hus, som uppförts utan stöd av dylikt statligt lån och som färdigställt efter den 31 december 1956, eller i fråga om lägenhet, som är avsedd att helt eller till väsentlig del utnyttjas till annat ändamål än bostad. Stadgandena skola ej heller tillämpas på upplåtelse av bostad i sådant pensionärs- hem eller sådan pensionärlägenhet, som Konungen bestämmer.

Enligt en med 1 betecknad punkt i den av herr *Herbert Hermansson* m. fl. anförda reservationen hade reservanterna ansett, att utskottets utlåtande bort i viss angiven del hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under H hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 583 och II: 766 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om så skyndsamt översyn av allmänna hyreslagen, att förslag till ändrade bestämmelser om besittningsskydd för hyresgäst skulle kunna framläggas redan till 1958 års riksdag.

I samma reservation hade i en med 2 betecknad punkt föreslagits dels att utskottets motivering skulle i viss del erhålla den ändrade lydelse, som under punkten angivits, dels ock att första stycket av slutbestämmelserna i förslaget till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal skulle avfattas sålunda:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957 och gäller till och med den 30 september 1959. Lagen skall dock icke gälla i den mån bestämmelserna i 7, 8 och 8 a § lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. äro tillämpliga på hyresförhållandet eller i andra fall än där sistnämnda bestämmelser den 31 december

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

1956 skulle hava varit tillämpliga på hyresförhållandet.

I den av herrar *Spetz* och *Nestrup* avgivna reservationen hade i en med 1 betecknad punkt för 26 § första stycket i förslaget till lag angående ändring i lagen om hyresreglering m. m. förordats följande avfattning:

Vad i denna lag stadgas skall ej äga tillämpning på upplåtelse av bostad, som är förenad med allmän tjänst, och ej heller på bostadsupplåtelse i *möblerad lägenhet om högst ett rum*.

Reservanterna hade därjämte enligt en med 2 betecknad punkt ansett, att utskottets utlåtande bort i vissa angivna delar hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 587 och II: 772 avslå propositionen, i vad anginge förslaget till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal;

b) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning rörande frågan om ett förbättrat besittningsskydd för hyresgäster måtte verkställas och bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag i frågan kunde föreläggas 1958 års riksdag.

Enligt den av herr *Nyberg* m. fl. anförda reservationen hade reservanterna ansett, att utskottets utlåtande bort i viss del hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort med tillstyrkande av motionerna I: 588 och II: 771 hemställa, att 2 § i förslaget till lag med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört, måtte erhålla följande lydelse:

Har hyresregleringslagen varit tillämplig på hyresavtal, som även omfattar tid efter det lagen upphört att gälla, skall avtalet, ändå att däri annorlunda stadgats, för nämnda tid anses upptaga den hyra, som skolat utgå, då hyresregleringen upphörde, *såframt ej parterna i avtalet särskilt i avseende å sådan tid annat överenskommit*. Är annat hyresvillkor

bestämt genom hyresnämnds beslut, skall avtalet i denna del anses hava det innehåll, som framgår av beslutet.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! I avseende å föredragningen av tredje lagutskottets utlåtande nr 28 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis;

att punkten A behandlas på det sätt, att först föredrages de i punkten tillstyrkta lagförslagen vart för sig, det första paragrafvis och, där så erfordras, styckevis, med förslaget till ändrade övergångsbestämmelser samt lagförslagens ikraftträdandebestämmelse, ingress och rubrik i nu angiven ordning sist, varefter och sedan alla tre lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A föredrages;

att punkten B föredrages i följande ordning, nämligen först i ett sammanhang 1—10 §§ av det i punkten tillstyrkta lagförslaget, därefter slutbestämmelserna i samma lagförslag, vidare förslagens ingress och rubrik samt sist utskottets i punkten gjorda hemställan;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Osvald sålunda hemställt bifölls.

Punkten A

Det av utskottet under 1 tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

1 §

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets behandling av detta ärende på grund av sjukdom, som inträffat vid oläglig tidpunkt, men eftersom jag har

intresserat mig mycket för frågan och deltagit i tillämpningen av den här lagstiftningen praktiskt taget ända sedan dess tillkomst och kanske vid utskottets behandling varit något verksam bakom kulisserna, har jag tagit mig friheten att begära ordet för att lägga fram de synpunkter som framförts i reservationerna nr III och IV.

Jag skall då först gå in på den mest omstridda frågan i detta lagstiftningskomplex, nämligen frågan om besittningsskydd för hyresgäst. Det finns då skäl att erinra om att vi här i Sverige är vana vid att lagfrågor, särskilt när det rör sig om mera centrala delar av rättsordningen, ägnas en mycket omsorgsfull förberedelse. Vi har i regel först en kommitté med experter av olika slag, representanter för olika intressegrupper och eventuellt parlamentariskt inslag. Sedan följer remissförarbetet, där resultatet av kommittéarbetet utsättes för en allsidig granskning. Så kommer till slut, efter avslutande departementsberedning, lagrådets granskning. Om man jämför med förhållandena i andra länder, är det påfallande, hur grundligt det förberedande arbetet är, men så kan vi å andra sidan känna oss mycket tillfredsställda över den goda kvalitet, som i allmänhet kännetecknar vår lagstiftning. Men då fordras det också, att man beaktar de synpunkter, som framkommer under förberedelsearbetet, och inte nonchalerar dem på det upprörande sätt, som skett i det föreliggande fallet. Det kan ju inte vara tillfredsställande att man, på det sätt som tycks ha skett vid utarbetandet av propositionen nr 168, räknar remissyttrandena rent kvantitativt och nöjer sig med att man kan visa upp ett något så när stort antal myndigheter eller organisationer, som tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Man måste ta största hänsyn till remissinstansernas kvalitet och kompetens.

Eftersom det här gäller ett förslag som, även om det nu framlägges i provisorisk form, är avsett att infogas i vår permanenta hyreslagstiftning, måste man speciellt fästa sig vid de remissinstanser, som har största kompetens att granska

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

förslaget ur lagteknisk synpunkt. Det visar sig då, att *lagberedningen* helt avstyrker lagstiftning på grundval av det departementsförslag, på vilket propositionen bygger. Detsamma gör *statens hyresråd*, den speciellt sakkunniga myndigheten på ifrågavarande område. Trots dessa och många andra avstyrkanden — bland andra är hyresgästernas organisationer emot en lagstiftning enligt de skisserade linjerna — framlägges ett förslag till lagrådsgranskning, men med samma negativa resultat: *lagrådet* avstyrker förslaget. Trots denna förkrossande kritik har vi nu förslaget framlagt här för antagande. Onekligen är det en svag grund för en lagstiftning av denna juridiskt betydelsefulla och för de enskilda mycket ingripande beskaffenhet.

Vad är det nu för synpunkter som ligger bakom denna starka kritik?

Jag skall här bara gå in på några särskilt viktiga punkter.

Först och främst är frågan om behovet av en sådan lagstiftning icke utredd. Det har förekommit diskussioner om behovet av lagregler till skydd mot oskäligen uppsägningar av hyresgäster redan på 1930-talet. Det blev därvid klart, att särskilt i fråga om affärshyresgäster hade erfarenheten visat att ett dylikt behov förelåg. En affärsman är ofta med hänsyn till sin kundkrets och de stora kostnaderna för en flyttning mycket sårbar inför ett uppsägningsshot, och exempel fanns på att denna ömtåliga ställning utnyttjats av fastighetsägare antingen till att utkräva oskäligen hyror eller så, att efter avflyttning den förre hyresgästens goodwill tillgodogjorts i en ny affärsrörelse på samma plats. I fråga om bostäder kunde några exempel på sådana otillfredsställande konsekvenser knappast visas, framför allt därför att dessa hyresgäster sällan är så beroende av ett visst läge. De diskussioner, som fördes i denna fråga, ledde i samband med en grundlig revision av hyreslagstiftningen till lagstiftningsåtgärder, som genomfördes 1939 och trädde i kraft den 1 januari 1940. Uppsägning, som kunde anses strida mot god sed i hyresförhållanden, eller uppställande av villkor för fortsatt förhyr-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

ning, som kunde anses otillbörligt, kunde enligt dessa bestämmelser föranleda att hyresgästen blev berättigad till skadestånd. I fråga om bostadslägenhet avsåg skadeståndet endast flyttningskostnaden, men i fråga om affärslägenheter kunde det även omfatta goodwill-värde.

Som lagrådet påpekar har dessa bestämmelser trätt i kraft först efter krigsutbrottet 1939 och har därför icke alls kunnat prövas under förhållanden på bostadsmarknaden, som kan kallas normala. Man kan därför icke veta, om icke dessa enligt goda svenska traditioner utarbetade och på sin tid som tämligen radikala ansedda lagregler är väl tillfyllest för att skydda hyresgästernas berättigade intresse i detta avseende. Det är givet att man just för närvarande, efter femton år av bostadsbrist, kan vara benägen att anse, att skyddsbehovet icke är tillräckligt tillgodosett med en rätt till skadestånd utan att en verklig kvarboenderätt behövs. Skyddsbehovet kan just nu förefalla mycket påtagligt även för bostadshyresgästerna. Men man måste komma ihåg, att de nu ifrågavarande lagbestämmelserna icke är avsedda att tillämpas i en sådan bristsituation, som motiverar hyresreglerande åtgärder, utan först då balans åtminstone i det närmaste inträtt på bostadsmarknaden, och då torde situationen för bostädernas del knappast vara annan än den var på 1930-talet. Å ena sidan har hyresgästen fritt val mellan olika andra möjligheter till bostad, och å andra sidan är hyresvärdarna i allmänhet angelägna att så länge som möjligt behålla sina skötsamma hyresgäster.

Om de förhållanden, som nu råder på hyresmarknaden, sålunda, om än med orätt, kan synas visa, att ett behov av utvidgat skydd för hyresgästerna föreligger, så har å andra sidan erfarenheterna från hyresregleringens tillämpning visat otaliga exempel på olägenheterna av en ordning, som innebär att det i stor utsträckning ankommer på en myndighet att bestämma, om ett hyresförhållande skall fortbestå eller icke.

Den kanske mest framträdande olägenheten är svårigheten för fastighetsägar-

na att under sådana förhållanden upprätthålla ordnade och trivsamma förhållanden i fastigheterna. Hyresnämnderna runt om i landet och även statens hyresråd har sett tusentals exempel på vart det leder, när en hyresgäst stör ordningen i huset. Först blir det en långdragen och pinsam utredning, om det är den ene eller den andre som bär största skulden till bråket. Så lovas bot och bättring, och hyresnämnden låter kanske, inför alternativet att ställa vederbörande på gatan, nåd gå före rätt. Men blott alltför ofta aktualiseras samma sak nästa år igen, och under hela den långa tid som åtgår, innan saken får sin lösning, får de skötsamma hyresgästerna i huset lida, och många nerver blir förstörda. I andra fall åter hesiterar värden inför de besvär och tråkigheter, som en sådan aktion bereder honom, och detta så mycket mera som han i nuvarande situation ju icke riskerar att några lägenheter står tomma. Allt detta är sådana olägenheter, som man i en sådan nödsituation, som vi för närvarande har på bostadsmarknaden, tvingas att acceptera. Men nog borde man tänka sig för två gånger, innan man genomför sådana lagregler, som möjliggör för besvärliga hyresgäster att förorsaka sådana situationer även under s. k. normala förhållanden på bostadsmarknaden. Det förefaller mig som om justitieministern i det här fallet bara har tänkt en gång.

En annan olägenhet är, att en lagstiftning som den föreslagna är ägnad att låsa fast hyresmarknaden och minska dess anpassningsförmåga. I ett så dynamiskt samhälle som det vi lever i kräves ofta nya arrangemang för anpassning till nya behov eller ett nytt läge. Då ett hus skall byggas om, helt eller delvis, eller kanske rivs för att lämna plats för ett som mera motsvarar tidens krav, är det en stor olägenhet, om man icke i god tid i förväg kan med säkerhet veta, att man kan disponera de lokaler som berörs av arbetet.

Under hyresregleringen har det sålunda ofta visat sig, att hus som varit avsedda att rivs måst tömmas lägenhet för lägenhet och att till slut kanske endast

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

någon enstaka hyresgäst kunnat hindra att ett stort projekt kommit i gång. Man har icke vågat hyra ut lägenheterna igen på kort sikt, då man icke kunnat vara säker på att disponera dem när de behövdes. Av denna anledning har, trots den skriande bostadsbristen, många lägenheter, som visserligen varit avsedda att rivas eller ombyggas men dock varit fullt användbara, långa tider stått tomma. Härav föranledes även ökade kostnader för bostadsproduktionen, vilka i sista hand måste betalas av de boende. Även detta är konsekvenser som man ogärna vill flytta med sig från bostadsbristens dagar till de mera normala tiderna.

När det gäller att tillgodose en hyresgästs behov av utvidgning av sina lokaler, är det ofta av största intresse ur såväl privatekonomisk som nationalekonomisk synpunkt att de nya lokalerna kommer i nära anslutning till de tidigare. Då är det en svår black om foten att ha regler som de föreslagna, vilka möjliggör för en hyresgäst att under längre eller kortare tid rida spår mot en rationalisering.

I fråga om fastighetsägarnas personliga intresse att skaffa sig en bostad i sin egen fastighet har man under hyresregleringslagens tillämpning sett många ömande fall, där det med hänsyn till hyresgästens förhållanden icke varit möjligt att tillgodose en naturlig och behjärtansvärd önskan från världens sida. Men om man måst medverka till en sådan ordning under tider av bostadsbrist, så bär det dock emot att tänka sig, att en fastighetsägare under normala tider skall behöva processa med sin hyresgäst för att själv få bo i sin fastighet.

Den nuvarande hyresregleringslagens praxis i uppsägningsmål skulle enligt lagförslaget i stort sett tillämpas även under normala tider. Men icke nog med detta. Den omedelbara verkan av förslaget blir, att reglerna i första hand sättes i kraft i hela det område, där hyresregleringslagen hittills icke gällt, därför att något behov av dess tillämpning icke kunnat påvisas. Det är sålunda fråga om hela den svenska landsbygden och en hel del mindre tätorter. Kanske det på många

håll inte finns så många hyreslägenheter i dessa områden, men på andra håll är det inte så ont om dem. I tätorternas ytterområden uthyrs nu många lägenheter, och på själva landsbygden har vi bl. a. lantarbetarnas bostäder. Om en lantarbetare inte vill flytta, då han slutar sin anställning, kan han hålla sig kvar med hjälp av den föreslagna lagstiftningen, åtminstone så lång tid som åtgår för att få en lagakraftvunnen dom. Det kan bli ett år, kanske två, om flera instanser utnyttjas. Sådant förorsakar stora svårigheter när det gäller att ersätta den mistade arbetskraften. Det är sant, att problemet — såsom utskottet påpekat — minskar i betydelse genom att enfamiljs- och tvåfamiljshus undantagits från lagens tillämpningsområde, men det finns säkerligen åtskilliga lantarbetarbostäder även i hus, som rymmer mer än två familjer.

Även i ett annat avseende inträder en väsentlig olikhet, när den nya lagens bestämmelser skall tillämpas i stället för hyresregleringslagen. Det är att tillämpningen ankommer på de allmänna domstolarna i stället för på hyresnämnderna. Jag hör icke till dem som anser att de allmänna domstolarna i och för sig icke är lämpade att avgöra sådana frågor. Men överflyttningen har en mycket viktig konsekvens, nämligen att kostnaderna för förfarandet ökar högst avsevärt. Detta är en följd dels av olika processuella regler m. m., dels av att det är svårt att föra en rättegång vid domstol utan juridiskt biträde och dels av att hyresnämndernas sammanträden ofta hålls på kvällarna, medan domstolarna alltid sammanträder på dagarna. Det sista medför förlorade arbetsinkomster för såväl parter som vittnen. Konsekvenserna av rättegångskostnadernas storlek har knappast alls berörts under utredningen. Men då även det minsta mål brukar draga flera hundra kronor i rättegångskostnader, är det klart att denna omständighet får viktiga konsekvenser i olika riktningar. Å ena sidan tvekar kanske många gånger en hyresgäst med hänsyn till kostnaderna att hävda sin rätt. Visserligen kan många gånger fri rättegång be-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

viljas, men kvar står i alla fall risken att bli dömd att betala motpartens kostnader. I hyresnämndsförfarandet förekommer icke detta. Å andra sidan blir även hyresvärden många gånger ställd i en svår position på grund av rättegångskostnadsfrågan. Att vidtaga åtgärder för att få bort en besvärlig hyresgäst innebär sålunda att taga på sig en risk för betydande kostnader. Från andra diskussioner är det bekant, vilken tråkig ställning det är för den, som processar mot en part med fri rättegång. Av sådana skäl lär man få räkna med att en hyresvärd många gånger hellre avstår från att vidtaga eljest väl motiverade åtgärder för att få ordning och trevnad i huset. Ofta går detta ut över de övriga hyresgästerna.

En annan följd av att dessa mål överflyttas till de allmänna domstolarna är att det kommer att ta längre tid. Under hyresregleringslagens tillämpning kunde man i de flesta fall få en sådan här uppsägning slutligt avgjord, eventuellt av hyresrådet, inom uppsägningstiden, d. v. s. före tiden för hyresavtalets utgång. Men det är det nog inte stora utsikter till, om målen skall handläggas av de allmänna domstolarna, särskilt inte om man räknar med möjligheterna till fullföljd i högre instanser. Vad det betyder t. ex. i sådana fall, där det är fråga om en portvaktsbostad och portvakten slutat sin anställning och där det alltså är nödvändigt att få en ny portvakt, tror jag inte man behöver närmare utlägga.

Vad jag nu sagt gäller själva lagens grundprinciper. Det är angeläget, att de olägenheter, som är förenade med lagen och som jag givit ett par exempel på, vägs mot de fördelar, som lagen kan ge genom ett bättre skydd för hyresgästerna. Såvitt jag kan finna, måste man kräva att behovet av ytterligare skyddsåtgärder är mycket starkt, för att man skall acceptera olägenheter av de slag, som här påvisats. Något sådant behov har på intet sätt visats föreligga under de s. k. normala förhållanden på bostadsmarknaden, för vilka lagen är avsedd.

Men det är även detaljer i lagens utformning, som föranlett stark kritik. Jag skall här peka på några.

Det har av departementschefen starkt framhållits, att lagen icke är avsedd att genomföra någon reglering av hyresnivån. Det nya hyresavtal, som eventuellt kommer till stånd, skall därför i princip gälla med den hyra, som värden fordrar. För att icke möjliggöra ett kringgående av lagens bestämmelser om besikningsskydd genom krav på oskäligt hög hyra har man emellertid måst giva domstolen en möjlighet att i sådana fall pröva rimligheten av begärd hyra. Men denna bestämmelse har utformats så, att om domstolen icke finner sig kunna godtaga den begärda hyran, så skall den gamla hyran gälla. Domstolen får sålunda icke bestämma »skälig» hyra. Rimligheten eller orimligheten av en sådan bestämmelse har diskuterats livligt av remissmyndigheterna, och jag skall icke här närmare ingå på saken. Det räcker med att påpeka, att om t. ex. den gamla hyran utgjorde tvåtusen kronor och värden begär fyratusen, men hyresgästen förklarar sig villig att betala högst 3 500, så måste domstolen, om den icke kan godtaga den begärda hyran, ändå döma så, att den gamla hyran, 2 000 kronor, skall gälla i fortsättningen, alltså trots att hyresgästen var villig att betala 3 500 kronor. Någon invänder kanske att sådana relationer är överdrivna, men så som förhållandena nu är, exempelvis beträffande affärslokaler i centralt belägna hus, är det inte alls orimligt att skillnaden mellan den reglerade hyran och den skäliga marknadshyran blir så stor som här angivits.

I fråga om möjligheten att få ett avgörande, som kan verkställas inom rimlig tid, är det nya förfarandet avgjort underlägset det nuvarande hyresnämnds-förfarandet. Förfarandet i domstolarna torde, även om det forceras, ändå taga avsevärt längre tid än hyresnämnds-förfarandet. Härtill kommer att det nya systemet ger tillgång till tre instanser — eventuellt fyra, om medlingsnämnd anlitas — mot hyresnämnds-förfarandets två instanser. Hyresnämnds beslut går i verkställighet, även om det överklagas, men inhibition kan beviljas av hyresrådet. Enligt förslaget skall i princip

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

först lagakraftägande dom i anledning av hyresgästens talan avvaktas, och först därefter kan vräkningsförfarande inledas. Utskottet har visserligen förordat, att domstolen genom särskilt beslut skall kunna göra beslutet verkställbart, innan det vunnit laga kraft. Erfarenheten visar emellertid att dylika möjligheter utnyttjas mycket restriktivt av domstolarna och att högre instans, om klagan föres, så gott som alltid beviljar inhibition. Över huvud taget är bestämmelserna i lagförslaget i denna del mycket ogenomtänkta, vilket är naturligt med hänsyn till brådskan vid deras tillkomst och att de utgör en improviserad nybildning på detta område. Konsekvenserna kan bli mycket besvärliga, t. ex. om en portvakt sagt upp sin plats men försöker att behålla bostaden.

Men om man nu inte vill acceptera en lagstiftning om besittningsskydd i den föreslagna formen, kan man då våga sig på att påbörja en avveckling av hyresregleringen? Ja, först och främst är ju de förslag till avveckling, som innefattas i propositionen, mycket begränsade och urvattnade, särskilt i förhållande till det tämligen eniga kommittébetänkande, som hyresregleringskommittén framlagt i detta avseende. Det är huvudsakligen fråga om avveckling på sådana orter, där balans eller nära balans föreligger på hyresmarknaden. Och just där kan man uppenbarligen med ledning av erfarenheterna från förkrigstiden starkt ifrågasätta, om det föreligger något mera markerat behov av ett förstärkt besittningsskydd. Uppriktigt sagt tror jag inte, att det kommer att bli så många orter, där hyresregleringen kommer att avvecklas inom de närmaste åren, eller sålunda inom den tid, som en ordentlig utredning av dessa frågor skulle kräva. Den enda rimliga anledningen till att nu forcera frågan, som man kan ha, är om man oberoende av utredningen är inställd på att ett utsträckt besittningsskydd bör införas och därför vill utnyttja den psykologiska bakgrund, som den svåra bostadsbristen i större städer nu erbjuder.

Det är klart att betänkligheterna mot

den föreslagna lagen skulle minska, om det gällde en övergångsform, som skulle användas för att möjliggöra hyresregleringslagens avveckling på ett något tidigare stadium, än som eljest skulle varit tillrådlig. En sådan tankegång, som kanske ligger bakom reservation II, skulle kanske vara acceptabel, om man kunde känna sig säker på att lagen icke komme att gälla mer än under en begränsad övergångstid. Men risken är nog alltför stor, att lagen sedermera blir bestående — därpå har man tidigare sett många exempel. Hårtill bidrager också, att lagens olägenheter säkerligen kommer att framträda mindre, så länge lagen endast är tillämplig på landsbygden och på mindre orter. De verkliga nackdelarna kommer nog först, när det blir fråga om större förhållanden. En tillämpning under några år på mindre orter utan större friktioner kunde därför lätt åberopas som ett skäl att göra lagen permanent.

Jag kommer därför att yrka bifall till reservation III, som innebär avslag på det nu framlagda lagförslaget men samtidigt en anhållan om utredning rörande behovet av och de lämpliga formerna för ett utsträckt besittningsskydd för hyresgäster.

Jag övergår därefter till övriga frågor.

Hyresregleringens avveckling är ett önskemål som länge stått på dagordningen. För dem, som under lagens hela giltighetstid varit med om att tillämpa lagen, har det för varje år som gått stått alltmera klart, att lagens i många avseenden goda verkningar även varit förknippade med allvarliga skadeverkningar i andra avseenden. Särskilt har detta varit fallet på grund av det sätt, varpå den generella hyreshöjningen tillämpats. Om man jämför den prisfördyring, som inträtt i fråga om levnadskostnaderna i sin helhet sedan krigsutbrottet och som innebär mer än en fördubbling, med den prisökning som med stöd av hyresregleringslagen tillåtits i fråga om bostadskostnaderna, låt mig säga högst ca 25 procent på den rena bostadskostnaden utan bränsle, så är det ofattbart, varför

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

den senare regleringen skall hållas så snålt, att den nödvändiga konsekvensen blir uteblivna eller på hyresgästerna övernåttade reparationer.

Detta gäller framför allt det äldre beståndet av bostäder, men även beträffande nya, med statligt stöd byggda bostäder är läget liknande, och här har t. o. m. i rätt stor utsträckning förekommit att räntorna icke kunnat betalas, utan fastigheterna fått försälas på exekutiv auktion.

Här hade krävts kraftigare tag, och som en förberedelse till en mera definitiv avveckling hade det varit värdefullt med en mera realistisk bedömning av behovet av generella hyrestillägg. I fråga om direkta avvecklingsåtgärder har propositionen endast i begränsade delar följt hyresregleringskommitténs förslag. Det hade varit önskvärt med en mera omfattande avveckling. I fråga om affärslokalerna, som är den viktigaste gruppen som kan komma i fråga till tidigare avveckling, är kanske en viss försiktighet i framgångssättet påkallad, men man bör dock klart sikta till att, eventuellt i etapper, få denna grupp befriad från regleringen. Här är skillnaderna i hyresnivå mellan lokaler av olika ålder och läge mest påfallande, här förekommer de högsta avträdesummorna på den så att säga grå marknaden, och här gör sig olägenheterna av regleringens stelhet starkast gällande.

I nuvarande läge och i avsaknad av utarbetade förslag till en successiv avveckling för denna grupp får man kanske acceptera att den hålles kvar under regleringen. Men i fråga om en annan grupp, de möblerade rummen, torde några egentliga betänkligheter knappast böra möta för ett omedelbart beslut om avveckling. Det är ett allmänt känt förhållande att utbudet i fråga om möblerade rum hålles tillbaka av hyresregleringen. Å andra sidan torde för närvarande i praktiken hyresnämndernas ingripanden mot för höga hyror i möblerade rum vara ganska fåtaliga. Det är nog inte för djärt att antaga att dessa båda faktorer skulle jämna ut varandra om regleringen släpptes.

Slutligen vill jag något beröra en fråga rörande de föreslagna övergångsbestämmelserna, som skall gälla vid lagens avveckling. Departementschefen har här föreslagit en inskränkning i avtalsfriheten även såvitt avser tiden efter det hyresregleringslagen på viss ort eller beträffande viss kategori lägenheter blivit avvecklad. Enligt hyresregleringskommitténs förslag skulle avtal, som uttryckligen avser tiden efter regleringens upphörande, äga giltighet. Enligt propositionen skulle detta emellertid icke tillåtas. Jag tror att detta är att sätta alltför liten tilltro till den fria marknadens förmåga att reglera en sådan fråga. Fastighetsägarnas organisationer har säkert också det största intresse att tillse att några oskäligen krav icke reses, särskilt med hänsyn till risken för att regleringen kan återinföras. Utskottet har löst frågan genom att påvisa ett sätt, varpå den föreslagna bestämmelsen skulle kunna kringgås. Utskottet säger nämligen, att man kan avtala att hyresförhållandet skall upphöra i samband med hyresregleringens avveckling och att samtidigt ett nytt avtal med andra villkor skall träda i tillämpning. I sak är det tillfredsställande att en sådan möjlighet öppnas, men det är icke trevligt att den skall stå öppen bara för den särskilt initierade eller den, som är inställd på kringgående av lagstiftningen, men icke för den normale och lojale fastighetsägaren. Därför är hyresregleringskommitténs förslag avgjort att förebyggas, och riskerna att det skulle missbrukas är säkert överdrivna.

I detta sammanhang föreligger ännu ett problem, som är av ganska stor praktisk betydelse. Det är ju nu vanligt, att hyresavtalen innefattar en klausul om att utöver hyran skall s. k. generell hyreshöjning betalas. Detta har nu ingått i folks medvetande och betraktas som naturligt. Jag är därför övertygad om att en hyresgäst, som har ett dylikt kontrakt, skulle, om hyresregleringen avvecklades på hans ort, finna det naturligt att även efter avvecklingen betala det hyrestillägg, som gäller för motsvarande orter. Enligt departementschefens

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

tolkning av förslaget kommer emellertid tillägget att fixeras till just det procenttal som gällde vid avvecklingen. I detta sammanhang bör man tänka på det förslag som är framfört i det nyligen framlagda betänkandet från bostadskommittén. Det innebär ett förslag om borttagande av vissa hyressubventioner, varjämte de bortfallna subventionerna skulle kompenseras genom generella hyreshöjningar. Om detta förslag i större eller mindre omfattning skulle genomföras t. ex. från den 1 juli 1957 och särskilda generella hyrestillägg medgivas från den 1 oktober för att kompensera de bortfallna subventionerna, så skulle dessa icke utan vidare kunna tas ut på de orter, där hyresregleringslagen avvecklats t. ex. under våren eller sommaren 1957. Härför skulle erfordras uppsägning av kontrakten, och uppsägnings-tiden utgår kanske i en del fall redan den 1 april, då någon klarhet i fråga om vad som skall gälla för hösten icke föreligger. I betraktande av dessa konsekvenser innebär propositionens ståndpunkt en uppmaning till alla fastighetsägare att säga upp kontrakten för att tillvarata sin rätt. Den motverkar därför det önskemål som man eljest i detta sammanhang vill framhäva, nämligen att avvecklingen skall gå så lugnt och smidigt som möjligt. Strängt taget fordras för en tillämpning av lagbestäm-melsen på annat, med parternas naturliga inställning till frågan mera förenligt sätt, icke någon ändring i lagtexten utan endast ett motivuttalande, såsom också föreslagits i reservationen IV.

Emot en sådan tolkning av lagtexten har i propositionen åberopats, att det i vissa fall icke skulle gå att entydigt fastställa, vilket procenttal för en generell hyreshöjning som skulle gällt för viss ort, om hyresregleringen där icke hade avvecklats. Detta är emellertid en formalistisk invändning, som har föga med verkligheten att skaffa. Den generella hyreshöjningen har nämligen hittills föga differentierats efter olika orter, och alla de orter, som nu närmast kan komma i fråga för avveckling, har hittills hänförs till den stora grupp

som heter »landet i övrigt». Generell hyreshöjning av det slag, som skulle komma i fråga som kompensation för bortfallna subventioner, brukar inte alls differentieras efter olika orter.

Herr talman! Med dessa ord vill jag säga, att jag kommer att yrka bifall till reservationerna nr III och IV.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Från högerns sida har under de senaste åren i skilda bostadspolitiska sammanhang hävdats nödvändigheten av att statsmakterna vidtager målmedvetna åtgärder för en återgång till normalare och mera fria förhållanden på hyresmarknaden än vad som varit fallet under de snart femton år som gått sedan hyresregleringslagen kom till, men samtidigt har vi varit medvetna om att avvecklingen måste ske i etapper. Skillnaden mellan riksdagsmajoritetens och vår uppfattning har väl närmast varit den, att vi från vårt håll vågat ta på problemet med djävare grepp och litat mera på de enskilda människornas förmåga att lösa sina mellanhavanden i detta hänseende utan statsmakternas medverkan. Hyresregleringen, som från början och under krigsåren var nödvändig, har otvivelaktigt under 1950-talets kraftiga inkomstförbättringar med ökade pretentioner på bostadsstandard och bostadsutrymmen varit den i hög grad avgörande faktorn, som rubbat balansen mellan tillgång och efterfrågan på bostadsmarknaden och tydligen — regeringen ovetande — gjort dess bostadspolitik ganska hopplös.

I den kungl. propositionen föreslås nu vissa uppmjukningar både då det gäller den regionala avvecklingen och beträffande den kategorimässiga, och utskottsmajoriteten följer helt Kungl. Maj:ts förslag med undantag av vissa justeringar t. ex. då det gäller den regionala avvecklingen, där den väsentligaste är — och i det avseendet är reservanterna helt eniga med utskottets majoritet — då vi vill att största hänsyn skall tagas till de kommunala myndigheternas bedömning av läget inom sina respektive om-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

råden, så att deras uppfattning icke utan starka skäl frångås. Därutöver har vi yrkat, att Kungl. Maj:t skulle utarbeta en plan för en total avveckling av hyresregleringslagen, som bör föreläggas 1957 års riksdag.

Den kategorimässiga avvecklingen är självfallet mera komplicerad än den regionala, men den är lika angelägen. Vi har därför från vårt håll velat gå betydligt längre än vad utskottet föreslagit. Beträffande de statsbelånade husen vill utskottet endast föreslå en avveckling i de hus som blivit klara och där slutligt lån beviljats efter det de nya bestämmelserna trätt i kraft. Reservanterna förstår inte denna räddhåga från utskottsmajoritetens sida. Massor av tidigare statsbelånade hus står ju fortfarande under de lånebeviljande myndigheternas kontroll, och vi föreslår att samtliga de hus, för vilka lån har beviljats enligt kungörelsen den 29 juni 1946, skall fritagas från hyresregleringen. Så har vi de kommersiella lokalerna, som vi föreslår skall undandragas hyresregleringen, där dock uppsägningsskyddet bör bibehållas under ytterligare tre år. Majoriteten inom hyresregleringskommittén föreslår en avveckling, och såvitt jag har mig bekant har en ärad ledamot av denna kammare, herr Eriksson i Uppsala, biträtt majoritetens förslag, varför jag förmodar att han kommer att biträda även våra yrkanden. Vad jag särskilt fäst mig vid är att bland ett flertal remissinstanser som hörts har inte mindre än sex hyresnämnder, statens pris-kontrollnämnd, samtliga handelskammare, kommerskollegium och Kooperativa förbundet sällat sig till kommitténs förslag om avveckling. Härutöver har vi från vårt håll föreslagit, att s. k. fria hus, alltså hus som byggts utan statligt lån, möblerade enkelrum samt en- och tvåfamiljshus, bör undantagas från hyresregleringen.

Beträffande frågan om ökat besittningsskydd för hyresgäst har ju detta förslag rönt kraftig kritik från bl. a. lagrådets sida. Problemet om ett ökat besittningsskydd för hyresgäst erbjuder ju olika aspekter. För det första bör frågan

ställas, om det i en normal hyresmarknad, där tillgång och efterfrågan på lägenheter balanserar varandra, över huvud taget behöver finnas ett besittningsskydd för hyresgästen utöver det som finns i den allmänna hyreslagen. Ett annat spörsmål är av mer principiell natur och gäller frågan, huruvida en lagstiftning om besittningsskydd — som dock innebär ett radikalt och allvarligt ingrepp i de bestående äganderättsförhållandena — bör genomföras i form av en provisorisk lagstiftning vid sidan av 1939 års hyreslag, där lagbestämmelserna om besittningsskydd egentligen hör hemma.

En provisorisk lagstiftning har ofta en benägenhet att permanentas utan att tillräckliga skäl kan anföras för dess bestånd. Skulle en ingående prövning senare visa att behov av ett besittningsskydd inte föreligger, kan blotta existensen av en provisorisk lagstiftning på området ha påverkat den allmänna rättsuppfattningen i den riktningen, att det blir svårt att avveckla lagstiftningen. Det är därför angeläget att provisorier i möjligaste mån undviks. Hyresregleringslagen var från början en provisorisk lagstiftning. Den består ju fortfarande 14 år efter tillkomsten. Är inte detta ett bevis på hur svårt det egentligen är att få bort en tillfällig lagstiftning?

Behovet av ett förstärkt besittningsskydd i en normal hyresmarknad bör prövas av den utredning som skall överse hyreslagen. Vi har i vår reservation särskilt framhållit detta och anser att utskottets uttalande på denna punkt är tillräckligt för att Kungl. Maj:t praktiskt skall kunna gripa sig an med denna lagstiftningsfråga.

Herr talman! Med vad jag här i korthet har anfört ber jag att få yrka bifall till den med I betecknade reservationen.

Herr HERMANSSON, HERBERT, (bf):

Herr talman! Den gamla tvistefrågan om hyresregleringens vara eller icke vara kan man väl nu genom Kungl. Maj:ts förslag om i varje fall en successiv av-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

veckling, vilket åtminstone i stora drag biträts av tredje lagutskottet i dess här föreliggande utlåtande, anse vara avförd såsom ett första klassens trätöämne. Visserligen föreligger det fortfarande en mängd olika synpunkter på frågan, men de gäller ju närmast detaljerna i samband med avvecklingen och frågan om hur fort man lämpligen bör hastas.

Såsom föredragande departementschefen anför i proposition nr 168 har lagstiftningen om hyresreglering tillkommit och upprätthållits för att mildra verkningarna av den brist på bostäder och andra lägenheter, som rått i vårt land alltsedan början av 1940-talet. Regleringen har alltså, säger departementschefen, haft en klar kristidskaraktär. Det säger sig självt att önskemålet om att kunna släppa en sådan lagstiftning så fort omständigheterna det tillåter, är stort och allmänt.

Jag skall inte här ingå på några detaljer i fråga om förslaget i dess helhet. Jag vill bara betona även bondeförbundets tillfredsställelse över att man nu har ansett sig kunna påbörja en successiv avveckling av hyresregleringen. Jag vill också framhålla att bondeförbundet stöder den uppläggning av frågan som skett, vilket också framgår av utskottets utlåtande.

Det är emellertid på *en* punkt som vi bondeförbundare jämte herr Nyberg, folkpartiet, inte har kunnat ansluta oss till utskottets förslag. Det gäller frågan om den s. k. besittningsskyddslagen. Som framgår av reservationen nr II, avseende utskottets hemställan under punkterna B och H, anser reservanterna att ett utökande av besittningsskyddet avseende hela landet måste betraktas såsom en skärpning av hittills bestående ordning. Då alla tycks vara eniga om att en översyn av denna fråga bör komma till stånd, måste det betraktas såsom i princip oriktigt att den provisoriska lagen om besittningsskydd blir gällande för hela landet. Reservationen innebär således att det provisoriska besittningsskyddet avgränsas så, att bestämmelserna skall gälla endast i de orter, där hyresregleringen avvecklas. En sådan ord-

ning har bland annat den fördelen, att en kommande lagstiftning icke föregripes i avseende på frågan om dess regionala omfattning. Det måste vidare vara lämpligast att en provisorisk lag, som mött stark kritik under remissbehandlingen, får ett så litet tillämpningsområde som möjligt.

Vad sedan gäller den kommande översynen av allmänna hyreslagen med där infogade nya bestämmelser om besittningsskydd synes skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen vara, att utskottet förutsätter att en översyn snarast kommer att igångsättas, medan i reservation nr II hemställas att riksdagen, i anledning av motionerna I: 583 och II: 766 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om så skyndsamt översyn av allmänna hyreslagen, att förslag till ändrade bestämmelser om besittningsskydd för hyresgäst må kunna framläggas redan till 1958 års riksdag.

Det synes mig, herr talman, som om ett allmänt önskemål i fråga om en snabb utredning av hithörande spörsmål skulle tillgodoses genom att riksdagen biföll vår reservation på denna punkt.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört och i anslutning till reservation nr II av mig m. fl. kommer jag sedermera i vederbörlig ordning att framställa yrkanden på de punkter som i reservationen anges.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Här har ju talats om hyresregleringens historia, och det kan därför finnas anledning att säga några ord om varför den tillkom.

Hyresregleringen tillkom för att ge hyresgästerna ett skydd och för att bereda dem ett visst mått av trygghet. Lagen står ju också i direkt anknytning till läget på bostadsmarknaden, och det är väl antagligt att hyreslagen, i den mån bristen på bostäder försvinner, i stort sett kommer att gå samma väg. Men bostadsbristen har tyvärr inte försvunnit. Man kan ju med kalla siffror ange, hur stor den alltjämt är i vart fall i de större tät-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

orterna. Jag tror inte att någon vill stå upp i dag och säga, att vi kan gå in för ett allmänt avskaffande av hyresregleringslagen. Det är under nuvarande förhållanden helt enkelt inte möjligt, och det föreliggande förslaget syftar ju inte heller dit.

Propositionen, som har godtagits av utskottet med endast någon detaljändring, förorsakad av tiden för ikraftträdandet o. s. v., innehåller ett första försök till en successiv avveckling av hyresregleringslagen, en avveckling som man tror skall kunna ske utan att alltför stora svårigheter behöver uppstå på hyresmarknaden.

Själva principen är vi nog i stort sett eniga om. Önskemålen om en successiv avveckling av lagen har ju framförts vid åtskilliga tillfällen, och man kunde ju tänka sig att alla de, som motionerat så ivrigt för en successiv avveckling, i dag skulle vara glada, när man nu kommit dithän. Debatten i utskottet var också synnerligen lidelsefri, och jag är faktiskt en smula förvånad över att reservations-skörden blev så stor. Reservationerna innehåller dessutom så många tekniska frågor, att man knappast känner igen resonemangen från utskottets sammanträden. Ja, inget ont i det, men det är naturligtvis litet överraskande och verkar förvirrande på folk, som inte är jurister och som därför inte kan klara de tekniska frågorna så bra som självfallet en jurist kan göra.

När det gäller denna avveckling är det många av oss som har frågat sig: Var är de orter belägna, där det inte längre finns någon bostadsbrist? Det kan ju inte vara fråga om större tätorter eller orter där näringslivet är expansivt. Å andra sidan kan man naturligtvis beträffande mindre orter, som har en stor landsbygd omkring sig och där utvecklingen kanske stått still, i den mån hyresregleringen är införd tänka sig en avveckling.

När utskottet behandlade propositionen på denna punkt, var man inom utskottet angelägen att framhålla, att vi vid en kommande avveckling får fara fram med stor försiktighet. Man bör ju

inte ta bort hyresregleringslagen vid ett tillfälle och ta tillbaka den vid ett annat. De statliga myndigheterna och till sist Kungl. Maj:t bör ha klart för sig att avvecklingen i allra största utsträckning överensstämmer med vad de kommunala myndigheterna på denna punkt har att säga innan avveckling sker.

Hyresregleringen skall ju också upphävas på ett annat med tiden mycket stort område, nämligen i fråga om de statsbelånade hus, som tillkommer efter det att de nya bestämmelserna trätt i kraft. Vi som haft att syssla med denna bebyggelse är nog på det klara med att det hela kommer att fungera på ett smidigare sätt, när man kommer ifrån dubbelkontrollen och kontrollen således i fortsättningen endast skall handhavas av bostadsmyndighet. Jag är övertygad om att alla, som sysslar med dessa frågor, hälsar denna avveckling med tillfredsställelse.

Utskottet har emellertid inte velat gå med på kravet att hyresregleringslagen skall avvecklas även då det gäller s. k. fria hus, d. v. s. hus som uppföres utan statsbelåning. Det är väl ändå — det har i varje fall i utskottet resonerats så — en ganska stor skillnad på de statsbelånade och de fria husen. Om de fria husen inte blir föremål för någon kontroll, är det fara värt — med tanke på den brist på bostäder som föreligger — att hyreshöjningar i mycket stor utsträckning kommer som ett brev på posten. Utskottet anser således, att kategorien fria bostadshus bör stå över, till dess nya steg eventuellt kommer att tagas på avvecklingens väg när det gäller hyresregleringslagen.

Reservanterna har också ansett att hyresregleringen bör slopas i alla statsbelånade hus, d. v. s. även de som är byggda innan de nya bestämmelserna trädde i kraft. Utskottet har här liksom departementschefen uttalat, att detta åtminstone för närvarande skulle stöta på synnerligen stora svårigheter, då en hel del av de hus, som tillkommit enligt de bestämmelser som gällde den 1 juli 1946, nu inte står under någon bostadskontroll.

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

Det har också anförts, herr talman, att avvecklingen av hyresregleringen borde gå betydligt längre inte bara i de avseenden jag nu har nämnt utan också i andra; den skulle gälla en- och tvåfamiljshusen samt möblerade enkelrum. Jag får säga att den motivering, som anfördes i utskottet, var ganska bestickande. Det var också alldeles tydligt att sympatier för detta fanns. Men även om en- och tvåfamiljshusen på många orter i landet otvivelaktigt kunde undantagas från hyresregleringen, så finns det å andra sidan ganska stora samhällen där bebyggelsen, i vart fall i den allra största utsträckning, består av en- och tvåfamiljshus, varför hyresmarknaden utgöres just av den kategorien bostäder. Dessutom får man komma ihåg att beträffande en- och tvåfamiljshus i städernas utkanter skulle en avveckling av hyreslagen vara ganska riskabel med hänsyn till rådande bostadsbrist.

Utskottets uppfattning är ungefär likartad då det gäller möblerade enkelrum. Vi har för vår del svårt att förstå, att en avveckling av hyresregleringen i detta fall skulle tillföra hyresmarknaden så många fler bostäder av denna kategori. Den saken torde nämligen stå ganska klar, att bristen på möblerade enkelrum sannerligen inte sammanhänger med hyresregleringens verkningar. I min ungdom behodde jag och en kamrat ett rum i en lägenhet, som bestod av ett rum och kök; under det att vi två bodde i rummet, bodde familjen — som bestod av fem personer — i köket. Det var på den tiden en tämligen allmän företeelse, att man hyrde ut rummet och själv fick klara sig med köket. Naturligtvis sammanhängde detta med levnadsförhållandena på den tiden. Lönen var inte tillräcklig för att försörja familjen och betala hyran, och därför var man tvungen att förfara på detta sätt. I dag har vi lyckligtvis fått en bättre standard, man anser sig nu ha råd att själv bebo sin lägenhet utan att ta emot någon inboende, och det är klart att detta delvis måste leda till att brist på möblerade enkelrum uppstår. I övrigt torde det vara så — detta har i vart fall sagts — att

hyresregleringen inte så ofta kommer i tillämpning då det gäller möblerade enkelrum. Jag tror att detta är riktigt, ty när folk hyr ett enkelrum står de sällan och prutar, utan de betalar vad som begäres; detta är nog riksdagens ledamöter på det klara med, i den mån de är bosatta och normalt har sin varelse ute i landsorten.

Utskottet anser emellertid, att hyresregleringen även i fortsättningen kan vara erforderlig för dem, som bebodder möblerade enkelrum, eftersom det besittningsskydd, som man i övriga fall talar om, inte kommer att gälla på detta område. Enligt min mening bör det också tilläggas, att så länge hyresregleringen gäller för en fastighet, vore det väl ganska konstigt om den skulle upphävas då det gäller möblerade enkelrum i samma fastighet.

Jag är medveten om att detta anförande blir ganska långt, herr talman, men det sammanhänger med att reservationerna är så många och väl måste i någon mån beröras även av dem som talar för utskottet.

Reservanterna vill också slå ett som jag tycker modigt slag för hyresregleringslagens avveckling, när det gäller lägenheter som upplåtes för annat ändamål än bostad. Det rör sig här om butikslokaler, mindre hantverkslokaler o. s. v. Jag säger att de vill slå ett modigt slag, ty om vi går tillbaka till propositionen, får vi se hur hela raden av hantverks- och handelsorganisationer har avstyrkt en sådan avveckling, då man befarar att den skulle medföra en katastrof för vederbörande. Vi vet ju allesammans, att hyrorna för de nya butikslokalerna är mycket höga, och innehavarna av de butiker, som ligger i centrum eller över huvud taget har ett bra affärsläge, skulle säkerligen, om de inte har långtidskontrakt, få känna vad hyresregleringen betytt för dem, om den avvecklades. Utskottet har sagt att det inte förhåller sig på samma sätt överallt, utan att man självfallet kan företaga både en regional och en kategorimässig avveckling på en del håll, men den saken måste väl först prövas och undersökas.

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

Jag kommer sedan att beröra yrkandet om att från hyresreglering skulle undantagas lägenheter, som innehas med bostadsrätt. Jag har en bestämd känsla av att reservanterna inte tar så värst allvarligt på detta problem. Vi resonerade om denna sak i utskottet, och vi var ju på det klara med att förhållandena beträffande bostadsrättsföreningshus, som är uppförda med hjälp av statliga lån och subventioner, var precis likadana som när det gäller villkor, som byggts med statligt stöd. Det kan ju inte vara riktigt att öppna möjligheter för ägarerna att profitera på bostäder, som har tillkommit med statligt bostadsstöd.

Under behandlingen av denna proposition har inte bara framställts yrkande om ändring av och avslag på propositionen, utan det har också begärts — visserligen endast i ett par enstaka motioner — att lagen skulle utsträckas att gälla nya områden. Dessa motioner gäller skydd vid uppsägning från tjänstebostäder. Sådana bostäder kan vara uppförda eller hyrda av industrier eller företagare, och rätten att hyra bostäderna är i regel förbunden med villkoret att vederbörande arbetar inom det företag, som står som ägare till bostaden. Det är givet, att det här kan uppstå komplikationer och att det kan bli skarpa motsättningar mellan hyresgästen och arbetsgivaren. Den situationen kan uppstå, att arbetaren slutar sitt arbete, medan han bor i den lägenhet som ägs av arbetsgivaren och att han då får finna sig i att bli uppsagd från sin lägenhet. I många fall tar sig dessa uppsägningar rätt brutala former, d. v. s. uppsägningen följs av så gott som omedelbar vräkning. På den punkten ligger det emellertid faktiskt till på det sättet, att många industrier bedriver en verksamhet, som skulle lamslås, om en hel del arbetare slutade men ändå bodde kvar i sina lägenheter, med den påföljd att man inte kunde få nytt folk. Utskottet har därför inte heller sagt så mycket i denna fråga, utan endast anfört att hyresgästen bör ha ett skäligt rådtrum med avflyttningen. Det kan ju också tänkas att dessa hyresgäster i någon mån kom-

mer ur det underläge, som de utan tvekan befinner sig i i dag, om besittningsskyddet utsträcker till att omfatta även dessa lägenheter.

Jag skulle till sist, herr talman, bara vilja säga några ord om besittningsskyddet. Det skulle förmodligen väcka både förvåning och vrede hos en stor del människor, om det skydd, som hyresregleringen har utgjort och som folk har vant sig vid, skulle försvinna och ingenting annat sättas i stället. Det som enligt propositionen och enligt utskottets uppfattning bör komma i stället, har visserligen blivit utsatt för en stark kritik, och det är klart att utskottet med tanke härpå känt en viss tveksamhet. Att utskottet ändå beslutat biträda propositionens förslag sammanhänger med att en annan inställning faktiskt hade betydtt, att hyresregleringens avveckling hade försenats i väntan på att ett nytt förslag skulle komma. Utskottet hävdar därför nu den uppfattningen, att riksdagen bör antaga förslaget som ett provisorium i avvaktan på att definitiva bestämmelser inarbetas i den allmänna hyreslagen. Det har från reservanternas sida hävdats, att detta förslag bör vara framlagt redan år 1958. Jag törs inte yttra mig om den saken; utskottet säger att det knappast tror att man skall hinna med det och har därför nöjt sig med att begära, att överarbetningen skall ske så snart som möjligt och förslag framläggas snarast möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Herr LINDBLOM (fp):

Herr talman! För att inte bli alltför mångordig skall jag, herr talman, endast beröra frågan om besittningsskyddet.

Ifall den lag, som kammaren nu har att besluta om, skall anses utgöra en avveckling av nu gällande hyresregleringslag, då måste jag säga, att det blir en underlig avveckling. Är det inte fastmera fråga om ett första steg till permanentning av denna lag i en förstärkt form? Att det är fråga om en perma-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

nentning av hyresregleringslagen markeras också av att stadgandet om den hyreskontroll, varmed besittningsskyddet skall kompletteras, direkt överflyttats till den nya lagen från 3 § hyresregleringslagen. Men samtidigt vidgas kontrollen. Den nya lagen skall nämligen, såsom här förut anförts, inte endast tillämpas på de orter, där hyresregleringen skall komma att upphävas, utan också på de orter, där man ej ens under nuvarande förhållanden har funnit det påkallat att införa hyresregleringslagen ännu fjorton år efter dess tillkomst. Ett införande av dylikt skydd på sådana orter kan inte anses stämma, såsom också lagrådet påpekat, med grundsatsen att avtalsfriheten inte bör inskränkas mer än som betingas av ett påvisbart behov.

Departementschefen har icke heller lyckats bevisa, att det under normala förhållanden på hyresmarknaden föreligger behov av ytterligare bestämmelser i denna fråga utöver dem, som sedan 1939 finns i allmänna hyreslagen. Likväl anser departementschefen trots mycket hård kritik från de rättsvårdande myndigheterna, bl. a. lagrådet, oundgängligen nödvändigt att nu införa ett starkare skydd och det t. o. m. på sådana orter, där man under de gångna sexton kristunga åren icke ansett sig behöva införa en hyresreglering. Jag har aldrig hört, att detta lett till några större svårigheter på dessa icke reglerade orter. Jag vet inte om justitieministern hört talas om några svåra olägenheter, i varje fall är det inte redovisat i propositionen. Nog hade man väl ändå kunnat vänta, till dess en ordentlig utredning i saken kommit till stånd. Den departementspromemoria, som ligger till grund för propositionen, kan inte betecknas som en utredning. Den utgöres av små funderingar vid en enskild mans skrivbord.

Efter de allvarliga erinringar lagrådet avgivit, och sedan riksdagen uppskjutit ärendet till höstriksdagen, hade det enligt min mening varit klokast, att justitieministern omedelbart i våras tillsatt utredningen, så att riksdagen nu hade

kunnat avslå propositionen i avbidan på den tillsatta utredningen. Att som nu sker först stifta lagen och sedan man fått se dess verkningar under ett ogynnsamt läge utreda om den behövs och i så fall hur den bör vara beskaffad, detta förefaller mig vara en något unik lagstiftningsmetod.

Näväl, den starka kritiken mot lagförslaget tycks också i viss mån ha oroat utskottsmajoriteten. Det heter nämligen på sid. 73: »Den kritik som framförts mot lagförslaget är utan tvivel ägnad att väcka tveksamhet om det verkligen nu bör genomföras.» Vi hörde nyss hur herr Lindahl underströk just denna synpunkt. Men tyvärr får tveksamheten vika, och man handlar i tro att det behövs. Annars finns det en grundregel som säger att i tveksamma fall bör man inte handla.

Med anledning av herr Lindahls beskrivning av stämningen i utskottet skulle jag vilja säga, att jag tolkar den så, att utskottet trots sin stora tveksamhet saknade mod att avslå propositionen och att utskottets majoritet var alltför optimistisk i fråga om de verkningar på avvecklingen av hyresregleringslagen som den nu föreslagna lagstiftningen skulle komma att få.

En stor brist både i departementspromemorian och i propositionen är att det icke med ett ord omnämnes vad som tidigare förevarit i detta ärende. Inte heller utskottet har ansett sig böra upplysa om detta, ehuru det är mycket vanligt i utskottens utlåtanden att man talar om vad som förekommit tidigare i det ärende som föreligger. Tanken på ett särskilt besittningsbeskydd är ingalunda ny. Frågan var uppe vid riksdagarna 1922, 1923, 1924, 1925 och 1930. Åtskilliga utredningar gjordes, men riksdagen fann varje gång att olägenheterna för hyresgästerna av de ifrågasatta stadgandena var så stora, att de övervägde i förhållande till vad som möjligen kunde tänkas vara fördelar för dem. År 1938 avgav sedan hyreslagstiftningskommittén ett förslag som i modifierad form bildar de nuvarande skyddsbestämmelserna i den allmänna hyreslagen. Dessa

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

trädde i kraft den 1 januari 1940 men har i praktiken icke tillämpats i någon större omfattning, såvitt jag vet, på grund av hyresregleringslagens tillkomst. Dessa tidigare utredningar och ställningstaganden av riksdagen har alldeles förbigåtts, som om inga lärdomar vore att hämta därur.

Om jag sedan, herr talman, går in på en del detaljer i förslaget, så vill jag säga att lagens utformning förefaller vara sådan, att den otvivelaktigt kommer att föranleda mycket stora svårigheter i fråga om tillämpningen. Vad då först gäller domstolsförfarandet vid avflyttning säger utskottet på sid. 76: »Förfarandet får givetvis icke brukas för obstruktion från hyresgästens sida.» Ja, detta är fröna och välmenande ord, men ingen lösning. Oftast är det mindre önskvärda personer det gäller, ty det är som departementschefen säger så, att hyresvärden i allmänhet låter den sköttsamme hyresgästen få nytt hyresavtal. Det är så sant som det är sagt, och vi får komma ihåg att hyresvärden ju inte är till för att kasta ut hyresgästerna utan för att hålla lägenheterna uthyrd till hyresgästerna. Dessa är kunderna, och det är ju av stor vikt att han får behålla dem. Det är inte fråga om att försöka fortast möjligt få ut sådana, om de är sköttsamma. Men är de inte sköttsamma, kommer ju saken i ett helt annat läge.

När nu trots detta konstaterande av departementschefen lagen ändå införs, är man faktiskt frestad att fråga om det i själva verket gäller att främst tillförsäkra de icke sköttsamma en verklig kvarboenderätt.

Detta är en mycket allvarlig fråga, inte blott för hyresvärden utan även för hyresgästen. Det är, såsom herr Alexander redan har anfört, många gånger så, att det är hyresgäster som yrkar på att viss hyresgäst skall avlägnas ur fastigheten, enär hans uppförande är skadligt för den allmänna trevnaden i fastigheten. Här kommer hyresvärden i en många gånger svårlöst plikt-kollision. Erfarenheterna från hyresrådets verksamhet har visat att just dylika hyresgäster icke höjer sig för hyresnämndens be-

slut, även om det är enhälligt. De besvärar sig hos hyresrådet. Det torde nog bli just dessa som, ifall besittningsskydd genomförs, kommer att besvära sig hos domstol, i synnerhet som många av just detta klientel kan erhålla fri rättegång.

Dessa personer torde icke heller fästa stort avseende vid utskottets uttalande om att icke utnyttja förfarandet i obstruktionssyfte. Även om domstolen skulle döma att beslutet skall gälla, ehuru det icke vunnit laga kraft, torde det vara tveksamt om avhysning kan ske när vederbörande redan gått till högre instans. Det förefaller som om man här icke tänkt igenom de praktiska konsekvenserna.

Ett annat problem som icke heller är nöjaktigt ordnat gäller hyressättningen. Om hyresvärden vid nytt avtal kräver en högre hyra än hyresgästen är villig betala, har denna att gå till domstol för att få skälig hyra fastställd. Därvid kan hyresgästen ha medgivit ett visst belopp utöver det gällande avtalet. Domstolen synes då icke ha någon möjlighet till kompromiss, fastän en sådan kunde befinnas vara skälig, utan måste fastställa det gamla avtalets hyra, trots att hyresgästen ansett att ett något högre belopp vore skäligt. Om det gäller en större afärslägenhet, kan det röra sig om rätt betydande belopp.

Hur och när skall en sådan konflikt kunna lösas? Man kan ju inte gärna komma tillbaka till domstolen med ett nytt försök, när situationen är densamma. Och vem skall betala rättegångskostnaderna vid en dylik utgång av ärendet? Sedan kan man också fråga sig, vilka möjligheter en domstol har att bedöma hyresläget på orten för jämförbara lägenheter.

Som synes föreligger det en hel del olösta problem. Jag förstår fuller väl de rättsvärdande myndigheter, som ansett lagförslaget så bristfälligt, att det inte bör upphöjas till lag i befintligt skick. En mera allsidig och klarläggande utredning bör föregå en lagstiftning på detta mycket komplicerade område.

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i flera detaljer. I fråga om utskottets

hemställa under A 1) och C ber jag att få yrka bifall till reservation nr III, och vad gäller den speciella fråga som upptagits i reservation nr IV yrkar jag liksom således bifall till reservationen.

Herr NORLING (k):

Herr talman! I detta ärende har väckts inte mindre än tre kommunistiska motioner, alla inlämnade i båda kamrarna. Av motionerna är det en som avgivits i anledning av propositionen om ändring i hyresregleringslagen. De två andra motionerna är inlämnade under den allmänna motionstiden. Dessa motioner har ett syfte som är motsatt propositionens. Där föreslås en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till viss skärpning av den nu på avveckling stadda hyresregleringslagen.

Först några ord om yrkandet i motionen om avskaffande av hyresregleringslagen. I 1 § föreslår utskottet i likhet med Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall besluta, i vad mån en avveckling av lagen skall träda i kraft. Det är således en ny fullmaktslag. Departementschefen uttalar i propositionen: »Vad angår förutsättningarna för att beslut skall kunna meddelas om avveckling av hyresregleringen i viss ort eller del av ort, är det självfallet att lagstiftningen icke bör bringas att upphöra så länge i orten råder en påtaglig bostadsbrist. Å andra sidan skulle det föra för långt att kräva, att full balans inträtt mellan tillgång och efterfrågan på hyresmarknaden.» Här är det således ett godtyckligt avgörande av vad som skall anses vara en »påtaglig bostadsbrist». Man utgår från att viss bostadsbrist skall råda och att det skulle vara att gå för långt att kräva balans mellan efterfrågan och tillgång på bostäder.

Vidare säger statsrådet, att de regler, som skall efterträda uppsägningsskyddet i hyresregleringslagen, skall bereda flertalet hyresgäster ett värn som i viss mån är likvärdigt med skyddet enligt hyresregleringslagen. Här framgår således tydligt, att inte oväsentliga försämringar av nu gällande bestämmelser kom-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m. mer att ske. Men den avgörande stora försämringen ligger i att hyressättningen blir fri. Statsrådet anför, att om avvecklingen skulle komma att medföra alltför stora hyreshöjningar, skulle hyresregleringslagen på nytt komma att tillämpas. Här har således utskottet förordat en avveckling, vars verkningar man inte är på det klara med. Att avvecklingen kommer att medföra höjda hyror har man emellertid klart för sig. Vi har därför i motionerna 585 i denna kammare och 769 i andra kammaren yrkat avslag på den av utskottet förordade ändringen i 1 och 26 §§ under punkt A 1), som avser ändring av lagen den 19 juni 1942.

Vi har vidare i motion 354 i denna kammare — en motion som inlämnats innan propositionen framlades — föreslagit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag, avsedd som skydd för hyresgäster, som bebor s. k. industribostäder. Dessa hyresgäster saknar uppsägningsskydd i nuvarande lag och får underteckna s. k. slavkontrakt.

Bland de remissinstanser som yttrat sig över motionen 354 har Landsorganisationen ansett, att frågan bör utredas. Två ledamöter i hyresrådet sympatiserar med tankegången i motionen, men anser att nu gällande hyresregleringslag, om den strikt tillämpades, skulle tillvarata även berörda hyresgästers intressen.

Herr talman! Jag skall be att få anföra några exempel på hur dessa hyresgäster för närvarande behandlas, när de av en eller annan anledning slutar sin anställning och samtidigt därmed förlorar sina bostäder.

En utländsk arbetare har varit anställd vid ett storföretag inom metallindustrin i fyra år. Även hans fru är anställd i samma bolag, i vilket hon arbetat i fem år. De har erhållit bostad i en barack, som fabriken byggt för sin utländska arbetskraft, men på villkor, som måste underskrivas, att bostaden skall utrymmas samma dag som den boende slutar på företaget. Mannen har en längre tid varit sjuk, och sjukdomen har

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

övergått i nervösa åkommor, som gjort att läkare rått honom att skaffa annat arbete. Till slut har han också fått ett arbete, som bättre passar honom. Även hustrun är sjuk men fortfarande anställd. Hon kan emellertid på grund av att hon har ett nyfött barn inte arbeta, utan har tills vidare sjukpermission.

Vad hände nu med deras bostad? Jo, de blev uppsagda att omedelbart flytta. Det togs ingen hänsyn till att hustrun fortfarande var anställd och hade ett litet barn.

Ett annat stort företag i Göteborg inom textilbranschen skaffar sig bostäder för att hyra ut mot s. k. slavkontrakt på ett minst sagt underligt sätt. Man sluter avtal med privata fastighetsägare, om att få övertaga ledigblivna lägenheter, som företaget sedan i sin tur hyr ut till de anställda mot de vanliga tjänstebostadskontrakten, att avflyttning skall ske så snart den som innehar bostaden slutar hos företaget. Det underligaste i denna transaktion är att företaget i flera kända fall reparerar lägenheterna och underhåller dem. Genom dylika metoder utestängs övriga bostadssökande även från sådana fastigheter, som icke äges av företagen, då fastighetsägaren föredrar att låta en industri erhålla ledigblivna lägenheter, vilka i många fall överlämnas som bostad åt helt nyinflyttade i stället för till dem som i många år fått stå i bostadsförmedlingens kö. I andra fall kan en sådan av industrien förhyrd lägenhet lång tid få stå obobodd, samtidigt som kön på bostadsförmedlingen växer. Har en arbetare kommit upp i den åldern att han skall pensioneras och han innehar en sådan bostad, blir han trots sin höga ålder och kanske också långa tjänst hos företaget anmodad att lämna sin bostad, då han inte längre arbetar hos företaget.

Nu föreslås i utskottsutlåtandet, punkt B, Lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal, att »om hyresgästen själv lämnat anställning, varav upplåtelsen var betingad, eller eljest givet anledning till att anställningen upphört samt synnerliga skäl icke tala för att hyresgästen ändock bör äga rätt till

nytt hyresavtal», så skall hyresrätten vara förverkad.

Här lagfästes sålunda den praxis som hyresrådet gått efter vid bedömning av fall av uppsägning, där bostad och anställning sammankopplats. Man får väl beteckna lagförslaget som ett visst skydd för sådana hyresgäster, som tvingas underteckna dylika hyreskontrakt. För min del anser jag likväl att lagens formulering ger plats för vilken tolkning som helst.

I stället för en avveckling av hyresregleringslagen har vi i motion I: 355 yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till lag av sådant innehåll att på de platser, där stor bostadsbrist råder, fördelningen av lediga bostäder skulle ske genom kommunal bostadsförmedling enligt behovsprincipen. Även där kommunal bostadsförmedling finns, är det endast ett fåtal lägenheter som förmedlas av förmedlingen. Det stora flertalet lägenheter i den äldre bebyggelsen faller utanför denna verksamhet. Särskilt i de större städerna med den stora bostadsbristen visar det sig, att det inte är de som är bäst i behov av bostäder, som erhåller de lediga lägenheterna, utan de som har tillgängligt kapital att besticka mäklare och husvärdar med. Jag skall här återge ett citat ur den föreliggande motionen. Det jag tänker citera är ett fall från Stockholm, där en yrkeskvinna sökte skaffa sig bostad. Citatet är hämtat från regeringsorganet Morgon-Tidning-
en:

»I månader har hon jagat bostad, sedan inackorderingsrummets tristess gått henne på nerverna och bostadsförmedlingens älskvärdt förbindliga förklaring om att hon kunde motse en egen lägenhet ungefär fyra år efter det hon lämnat in sin ansökan om lägenhet gjort henne ännu mer desperat. Hon sökte upp ett halv-dussin av det otal hyresbyråer som är verksamma i Stockholm, svarade på ett flertal annonser och annonserade också själv några gånger.

Resultatet är förbluffande, säger hon själv. Hon kunde ha flyttat in i åtminstone ett trettiotal lägenheter. Varsågod,

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

bara att välja! Behagas en lägenhet i centrum? Östermalm t. ex.? Eller en förort? Hur är det med Årsta? Passar Gubbängen kanske bättre? Eller Råsunda? Trevliga lägenheter och mindre trevliga lägenheter i perfekt skick och lägenheter i mindre gott tillstånd passerar revy. För det mesta omedelbart lediga. Eller lediga efter några veckor, enligt överenskommelse. Enda kruxet är bara de många tusenlapparna som krävs under bordet. I s. k. överlåtelse. Eller för övertagandet av möbler, som nu inte precis motsvarar idealbilden av hur sådana skall vara beskaffade. — Snälla ni, sade tre herrar på en av hyresbyråerna, när hon lät förstå att priserna var litet väl saltade, under 5 000 har ni inte en chans att få en etta i Stockholm. Och en tvåa får ni inte under 10 000.»

Detta är ett exempel, som någorlunda belyser, hur det kommer att gå om hyresregleringen släpptes och bostadsmarknaden bleve fri.

Redan 1953 framhöll kommunisterna såväl i motion i riksdagen som i anföranden vid behandling av frågan om antagande av de nya riktlinjerna för lägenhetsuthyrning, att det enda säkra medlet mot att bostadsbristen utnyttjas till ekonomisk vinning vore en lag om obligatorisk kommunal bostadsförmedling.

Vi har nu på nytt i vår motion hemställt, att Kungl. Maj:t framlägger förslag till lag om bostadsförmedling efter behovsprincipen i de större städerna och tätorterna, där stor bostadsbrist råder.

Med vad jag här anför hemställer jag under punkt A, om avslag på 1 och 26 §§. Under punkt D hemställer jag om bifall till motionerna I: 354 och II: 275, och under punkt E om bifall till motionerna I: 355 och II: 274.

Herr BOO (s):

Herr talman! Det förslag som vi nu går att besluta om innebär inte att vi får en omedelbar avveckling av hyresregleringen. Det är endast fråga om att skapa ett instrument för hyresreglering-

ens successiva avveckling. I och för sig kan detta vara viktigt nog, ty de åtgärder som sedan kommer att vidtagas med anledning av denna nya lagstiftning kan ju bli ganska ingripande för menige man. I praktiken sker emellertid inte mycket just i dag i detta sammanhang. Orsaken därtill är väl ganska klar. Den är att vi har en sådan situation på bostadsmarknaden att just nu är inte mycket att göra. Det enda som direkt innebär en förändring i nuvarande förhållanden är att det föreligger förslag om att överflytta hyressättningen å statsbelånade hus från hyresnämnderna till bostadsorganen. Detta innebär ingen avveckling i och för sig, utan det är snarare fråga om en rationalisering av arbetssättet.

Jag vill också här inledningsvis slå fast, att politiskt innebär det föreliggande förslaget, att i första hand socialdemokratien här direkt tar initiativ till att avskaffa en reglering, om vilken man under årtal i vulgärpropagandan har sagt att regeringen aldrig kommer att över huvud taget överväga att avveckla. Det är inte första gången man kan göra sådana konstateranden, det är endast ett bland många andra.

Avvecklingen av hyresregleringen föreslås ske efter två linjer, dels regionalt och dels kategorimässigt. Den regionala avvecklingen skall beslutas av Kungl. Maj:t efter beredning av hyresrådet. Kommunerna skall också få spela en viss roll i detta sammanhang, ty kommunerna berörs ju på ett ganska intimt sätt. Åtskilliga kommuner har under de senaste åren hegärt att få hyresreglering införd men fått avslag på denna begäran. Nu säger departementschefen i avseende på avvecklingen, att hänsyn bör tas till vederbörande kommunala myndighets bedömning och vidare att kommunen bör beredas tillfälle att yttra sig i frågan.

Ja, detta är nog bra, och andemeningen kanske är den riktiga, men frågan är om det kan anses vara fullt tillräckligt. Utskottet har i sin skrivning strukit under detta genom att ytterligare betona, att kommunerna bör få ett avgörande inflytande på hur snabbt avvecklingen

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

skall ske. Därför säger utskottet, att mot kommunernas uppfattning får inte hyresregleringen avskaffas i någon ort utan att det föreligger särskilt starka skäl för en sådan avveckling. Jag vill särskilt understryka utskottets skrivning i detta avseende, ty man bör här stärka det kommundala inflytandet.

Med denna uppläggning blir det dels hyresrådet och dels kommunerna, som i första hand kommer att få initiativrätt när det gäller avvecklingen av hyresregleringen på orten i fråga. Kommunen får alltså här ett större inflytande, men den får också ett större ansvar. Hur kommunens beslut kommer att utformas blir kanske många gånger beroende på sammansättningen i den beslutande instansen, men den beslutande instansen i kommunen får också taga ansvaret inför medborgarna i det samhälle det är fråga om.

Utskottet föreslår i detta avseende en viktig principiell förändring, eller kanske tillägg till det som utformats av utredningen och i departementsbehandlingen. Utskottet föreslår nämligen att Kungl. Maj:t skall överväga att återkomma med förslag om en kombination mellan en regional och en kategorimässig avveckling. Utskottet pekar på tre avsnitt, där man kan tänka sig ett sådant förfarande. Det gäller lokaler för annat ändamål än bostad, de möblerade rummen och en- och tvåfamiljshusen. Därigenom vinnes att man i orter, där det inte kan ske en helt regional avveckling, skulle som ett första steg på avvecklingsvägen kunna tänka sig att avveckla hyresregleringen för en viss kategori, såsom lokaler eller övriga uthyrningsobjekt. Förhållandena är ju inte lika på alla orter. När det gäller en- och tvåfamiljshusen kanske det blir nödvändigt att bibehålla regleringen på ett stort antal orter i landet, medan man på andra orter kanske kan tänka sig att just beträffande denna kategori få en avveckling till stånd.

Det allra svåraste problemet i detta sammanhang utgör enligt min mening frågan om en rättvis avvägning mellan de olika intressena när det gäller tjänstebostäderna. Det gäller såväl den nuva-

rande hyresregleringen som den kommande besittningsskyddslagen. I det praktiska livet finns ju alla nyanser på denna skala från å ena sidan portvakternas bundna förhållanden när det gäller arbete och bostad och statstjänstemännens förhållanden i många fall, till å andra sidan industribostäderna i de större tätorterna, där man ligger ganska nära den allmänna hyresmarknaden. I många fall är alltså karaktären av tjänstebostad så klar, att rättstillämpningen givetvis kommer att influeras i stor utsträckning därav.

Herr Alexanderson var i sitt anförande inne på lantarbetarbostäderna och pekade på de risker, som där finns med den nu föreslagna lagstiftningen. Lantarbetarna kan komma att sitta kvar i bostäderna även sedan de slutat sina anställningar. Herr Alexanderson drog denna slutsats även sedan han konstaterat, att utskottet hade påpekat att en- och tvåfamiljshus kommer att stå utanför besittningsskyddet. Jag vill i detta avseende framhålla, att utskottet för sin del skrivit att rättstillämpningen här får försöka att anpassa sig till de förhållanden som föreligger. Det blir väl på det sättet att rättstillämpningen i rätt stor utsträckning i dylika fall kommer att gå i arbetsgivarens favör. Nu är det dessutom så — jag vill påpeka det också — att genom det tillägg, som utskottet gjort till 7 § i besittningsskyddslagen finns det större möjligheter — i varje fall är det klarare utformat — för arbetsgivaren att åter få disponera över bostaden, oavsett att en process om uppsägningens berättigande pågår.

När det gäller industribostadsfallen kommer man in på ganska svåra avvägningsfrågor. Statens hyresråd har i ett remissyttrande över vissa motioner i detta sammanhang även understrukit att rättstillämpningen i viss mån måste ta hänsyn till föreliggande förhållanden, så långt nu detta går. Men i yttrandet säger ändå hyresrådet bl. a. följande: »Som en allmän grundsats har nämligen inom hyresrådet ansetts böra gälla, att hyresgästen ej skall behöva flytta från sin lä-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

genhet av anledning, som han icke bort taga i beräkning vid hyresavtalets ingående. Har däremot hyresgästen från början varit medveten om att värden vid viss framtida tidpunkt kommer att själv behöva lägenheten, anses hyresvärden i princip äga företräde.»

Även i dessa fall äger alltså hyresvärden företräde framför hyresgästen. Om vi tillämpar detta på de förhållanden, som råder i vissa industriorter, där arbetsgivarna disponerar över bostäder och upplåter dem i samband med tjänsteställning, så möter vi sådana förhållanden som att arbetarna i fråga har tvingats att ta anställning för att få en bostadsmöjlighet. Det förekommer ganska ofta i praktiken. Arbetaren är här givetvis medveten om, när han undertecknar kontraktet i samband med anställningens tillträdande, att kort tid efter det att han slutat sin anställning får han inte heller längre disponera bostaden. Men om det uppkommer svårigheter på arbetsplatsen i förhållandet mellan arbetsgivaren och arbetaren, så att arbetaren av det skälet tvingas att frånträda sin anställning, så kommer denna bestämmelse i tillämpning, oavsett att hans val av bostad har samband med den bostadsbrist som vi har i tätorterna.

Vi har en hel del större industristäder, där vi under efterkrigstiden har haft en relativt stor bostadsbrist. Man har måst begränsa bostadsbyggandet på dessa orter. Vi har haft en kvottilldelning. Kvoten har fördelats mellan olika kategorier byggare, enskilda, allmännyttiga företag, kooperativa företag etc. Vi har sett under de gångna åren att redan under byggnadstiden finns det företagare, som köper upp en del nya fastigheter och disponerar dem för den arbetskraft, som de vill anställa, och därvid tillämpar ett tjänstebostadssystem i full utsträckning. Genom detta förfarande drar man alltså undan en del av den begränsade nyproduktionen av bostäder, som skulle stå till den allmänna bostadsmarknadens förfogande, och disponerar dem för egen räkning med tillämpning av ett extremt tjänstebostadssystem. Man kan ifrågasätta om det över huvud ta-

get är riktigt och rimligt att lagstiftningen ger möjlighet till skydd för ett dylikt förfaringssätt. Även om det stämmer med lagens bokstav, måste man väl ändå säga ifrån att det strider mot lagens anda.

Nu är vi i dag i det läget, att vi i varje fall har fått en plan för hyresregleringslagens avveckling. Tankegången är väl den, att denna avveckling skall ske successivt inom rimlig tid. Då är det kanske inte rätta tidpunkten att nu ta upp dessa frågor ur hyresregleringslagens synpunkter, men när det gäller den kommande besittningsskyddslagen måste tillämpningen i detta fall beakta dessa förhållanden. Om inte den nya lagstiftningen kan göra detta bättre än den nuvarande hyresregleringslagen, finns det enligt min uppfattning allvarliga skäl som talar för att vi så småningom måste rätta till detta i den nya lagstiftningen.

Utskottet konstaterar, att såvitt utskottet kunnat finna ger lagen om besittningsskydd större möjligheter än den gamla hyresregleringslagen till att skydda hyresgästerna när man har s. k. kopp-lade avtal. Utskottet hälsar för sin del denna utveckling med tillfredsställelse och betonar att rättstillämpningen i fortsättningen måste ske med hänsynstagande till avtalens karaktär ur nu nämnda synpunkt.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att göra ytterligare ett par randanmärkingar. I ett par av de avgivna reservationerna har yrkats att möblerade rum skall undantas från hyresregleringen genom att hyresregleringslagen för möblerade rum redan nu skall bli föremål för en kategorimässig avveckling. I den av herrar Ebbe Ohlsson och Östlund avgivna reservationen förklaras, att »hyresgästerna begagnar sig i stor utsträckning av hyresregleringslagens uppsägningskydd och kvarbor». Motsvarande avsnitt i den av herrar Spetz och Nestrup avgivna reservationen lyder: »Frågor rörande möblerade rum drages numera sällan under hyresnämndernas prövning.» Om man ställer dessa båda uttalanden mot varandra torde alla kommentarer vara överflödiga. Det är något

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

som inte stämmer här, men likväl kommer dessa fyra herrar till den gemensamma slutsatsen, att hyresregleringslagen i detta avseende bör avskaffas omedelbart.

Lagen om besittningsskydd är anknyten till den äldre så att säga ordinarie hyreslagstiftningen. Besittningsskyddslagen bör därför enligt departementschefen och utskottsmajoriteten gälla för hela landet. Den nya lagstiftningen är nämligen ingen kristidsprodukt, utan den är avsedd att bli ett komplement till den obligatoriska hyreslagstiftningen. Den avser att ge alla hyresgäster samma grundläggande skydd.

I reservation II vill man inskränka besittningsskyddslagen till att gälla endast för de orter där hyresregleringen avskaffats. Reservanterna avvisar liksom majoriteten i utskottet den av lagrådet anvisade lösningen, att man i stället som ett provisorium kunde förlänga hyresregleringslagens besittningsskydd. När även reservanterna gör detta, men kommer till den slutsatsen att besittningsskyddet bara bör gälla i tidigare hyresreglerade orter, hänger reservanternas förslag helt och hållet i luften.

I reservation III yrkas bl. a. avslag på besittningsskyddslagen. Reservanterna föreslår att riksdagen skall begära ett nytt förslag i detta avseende till 1958 års riksdag. Man vill att detta förslag skall föregås av »en grundlig och allsidig utredning». Men däremot godtar dessa reservanter förslaget om hyresregleringslagens avveckling och även tidsschemat härför. Lagen om hyresregleringslagens avveckling kan träda i kraft den 1 januari 1957. Ett nytt förslag om en besittningsskyddslag efter »en grundlig och allsidig utredning» kan väl knappast resultera i ett beslut som kan träda i kraft förrän tidigast 1959. Under denna mellantid kommer hyresgästerna att bli utan skydd i detta avseende under två år. Såsom tidigare talare påpekat bör man observera, att förslaget om avveckling av hyresregleringslagen har den motiveringen, att avveckling inte skall ske på orter där det råder en påtaglig brist på bostäder. Å andra sidan kan man dock

tänka sig en avveckling av hyresregleringslagen även på orter där inte full balans mellan tillgång och efterfrågan på bostäder har inträtt. Man kan alltså göra en avveckling också på orter där det ännu föreligger ett visst underskott på lägenheter. Då skulle man enligt reservanternas förslag ställa hyresgästerna utan skydd.

Utskottet har gjort en del lagtekniska förändringar; det är oftast fråga om förtydliganden. I de viktigare avseendena såsom beträffande det s. k. besittningsskyddet enligt 7 §, har ändringen av lagen skett i samverkan med departementsexpertisen, och detta är naturligt därför att de juridiska spörsmål som kommer fram i dessa avseenden är invecklade och svårbedömbara. När det gäller mindre ändringar, såsom t. ex. när utskottet har förordat att tiden för talans väckande skall utsträckas från två till tre veckor, har man kunnat göra förändringarna på egen hand.

Med det här anförda, herr talman, ber jag att till alla delar få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERIKSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av att jag har tillhört hyresregleringskommittén, och jag är också ansvarig för de förslag som kommitténs majoritet har fört fram. Detta gav till och med herr Ebbe Ohlsson anledning att redan på ett mycket tidigt stadium i debatten fånga in mig som ett värdefullt stöd — eller i varje fall ett stöd — för reservationerna i dagens utskottsbetänkande. Jag tror emellertid att han varit något för tidigt ute. Det kan naturligtvis synas vara djärvt av utredningen att framföra förslag om vissa uppmjukningar av den nuvarande hyresregleringslagen särskilt beträffande den kategorimässiga avvecklingen och frisläpandet av de enskilt finansierade nyttillkomna husen. Jag förstår emellertid departementschefen mycket väl, när han inte har kunnat följa utredningens förslag, ty när man tar del av dagens handlingar, får man ju ett mycket bestämt in-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

tryck av att det inte finns en tillräcklig opinionsbildning för att genomföra utredningens föreslagna uppmjukningar. Därför gäller det väl i första hand att försöka skapa en sådan opinionsbildning.

Nu medger jag gärna, att de parter som man har att göra med på hyresmarknaden är ganska envisa i sina ståndpunkter och är särskilt trögbjudna när det gäller att diskutera vissa uppmjukningar i den gällande lagen. Vi får väl därför försöka hjälpa dem att komma till rätta med varandra. Men när man hör herr Lindblom, som jag förmodar här representerar fastighetsägarintresset, så blir man ganska ledsen; i varje fall blir man inte optimistisk i sin tro på att det skall vara möjligt att kunna komma till andra förhållanden. Ty det framgick att herr Lindblom utgår ifrån att man skall kunna återgå till de gamla förhållandena, när fria avtal kunde träffas mellan parterna, alldeles oberoende av vad som har hänt och hur läget nu är. Ger man inte avkall på sådana extrema ställningstaganden från parternas sida, är det väl närmast otänkbart att kunna komma till någon lösning.

När jag, herr talman, inom utredningen kunde biträda ett förslag om en kategorimässig avveckling av hyresregleringslagen — det gällde att frikalla lokaler och låta den fria prisbildningen slå igenom där — så gjorde jag det därför att jag så ofta hade kommit i kontakt med sådana önskemål ifrån just den kategorien av hyresgäster, som helt enkelt krävde en frihet ifrån detaljregleringar. Jag hade den uppfattningen, när jag biträdde det förslaget, att då skulle man åtminstone kunna tillfredsställa någon grupps frihetsträngtan i detta land. När förslaget blev bekant, reste sig emellertid företrädarna för alla dessa branscher och förklarade, att den friheten eftersträvade de inte alls, utan de ville behålla regleringen, och under alla förhållanden ville de ha kvar regleringen så länge som den gällde på den övriga delen av hyresmarknaden. Jag förmodar att departementschefen har sagt sig, att det väl inte finns någon anledning att

påtvinga vissa människor en frihet som de inte vill ha, utan då får de behålla den ofrihet som en reglering beträffande lokalerna innebär.

Jag är alldeles övertygad om att därest direktiven för hyresregleringskommittén hade medgivit att även göra en översyn av den allmänna hyreslagen, så skulle utredningen ha kunnat komma med betydligt djärvare förslag. Med hänsyn till att hyresregleringen nu har gällt under så lång tid och till de förhållanden, som råder på bostadsmarknaden med stark efterfrågan på både bostadslägenheter och andra lokaler, tvingas man nämligen enligt min mening att ha kvar vissa ting i den nu gällande regleringen dels ett besittningsskydd och dels ett skydd mot oblyga hyreshöjningar. Hade man kunnat överföra bestämmelserna därom i en permanent lagstiftning, skulle man alldeles säkert ha kunnat avrusta praktiskt taget all detaljreglering, ty detta är de två viktiga sakerna.

När herr Alexanderson hade ordet lyssnade jag mycket intresserat till hans framställning beträffande besittningsrätten — han har ju både juridisk sakkunskap och framför allt praktisk erfarenhet rörande de här spörsmålen. Jag ger honom rätt i långa stycken när han talade om de olägenheter som en besittningsrätt kan medföra. Man kan naturligtvis stapla upp en hel mängd olägenheter som följer med ett sådant förfarande och som kan verka både stötande och främmande i en mera normal situation. Men å andra sidan måste jag säga mig att även om det drar med sig en mängd olägenheter, är vi tvungna att acceptera någon form av besittningsrätt, eftersom vår hyresmarknad förmodligen för ganska lång tid framåt, åtminstone när det gäller städerna och andra större tätorter, kommer att präglas av en mycket stor efterfrågan på bostäder.

Herr Lindahl sade att man måste vara synnerligen försiktig när det gäller en avveckling, och detta är väl den ståndpunkt som utskottets majoritet har intagit. Jag delar också den uppfattningen, men jag tror inte att man får vara så försiktig när det gäller den här frågan, att

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

man praktiskt taget inte gör någonting alls. Nog tvingas vi väl ändå att försöka komma ifrån den mera detaljmässiga regleringen för att slutligen kunna hamna i en mera fri och obunden hyresmarknad.

Diskussionen har här kommit att röra sig om en mängd detaljspörsmål, lagtekniska finesser o. s. v. Sådana frågor föranledde diskussioner i dagar och veckor också inom hyresregleringskommittén. Jag anser emellertid, herr talman, att det är ganska onjutbart att hålla på att diskutera alla de där detaljerna. Jag vill därför avstå från att yttra mig om dem. Jag tror att jag med vad jag nu har sagt har motiverat varför jag är beredd att ansluta mig till utskottets förslag. Det hindrar inte att jag, om reservationernas yrkanden hade varit mer uppdelade, säkert utan samvetsbetänkligheter skulle ha kunnat ansluta mig till vissa av dem. Jag har emellertid den känslan att det förslag, som departementschefen här har lagt fram och som i allt väsentligt accepterats av utskottet, ändå kommer att föra frågan framåt, så att den tidpunkten inte skall vara alltför avlägsen, när vi verkligen kan ta det djärva steg som innebär en avveckling av hyresregleringen och varigenom det kan skapas friare och mera obundna förhållanden på hyresmarknaden.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

3 §

Godkändes.

26 § första stycket

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr I.

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr III.

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Jag yrkar avslag på det ifrågasvarande lagrummet.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna stycket yrkats 1:o) att detsamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Ohlsson, Ebbe*, att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom och herr Östlund vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o), av herr *Alexanderson*, att stycket skulle godkännas med den avfattning, som föreslagits i herrar Spetz och Nestrups vid utlåtandet anförda reservation; samt 4:o) att förslaget skulle avslås i denna del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på styckets godkännande i enlighet med utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 26 § första stycket i det av tredje lagutskottet i utlåtandet nr 28 punkten A under 1 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den lydelse, som förordats i den av herrar Spetz och Nestrup vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;
Nej — 30.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

26 § andra stycket

Herr **OHLSSON, EBBE** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av det under behandling varande stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herrar Ebbe Ohlsson och Östlund vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 26 § andra stycket i det av tredje lagutskottet i utlåtande nr 28 punkten A under 1 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den lydelse, som förordats i den av herrar Ebbe Ohlsson och Östlund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;
Nej — 13.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Övergångsbestämmelserna till lagen om hyresreglering m. m.

Godkändes.

Ikraftträdandebestämmelsen i förevarande lagförslag.

Godkändes.

Ingressen

Herr talmannen yttrade, att han finge fästa kammarens uppmärksamhet på att utskottets förslag i denna del återfunnes på ett till kammarens ledamöter utdelat kartongblad, vilket vore avsett att ersätta s. 77 och 78 i det tryckta utlåtandet.

På sedermera gjord proposition godkändes ingressen med den lydelse, som framginge av nämnda kartongblad.

Rubriken

Godkändes.

Det av utskottet under 2 tillstyrkta förslaget till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation I.

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av utskottets nu föredragna lagförslag samt vidare på godkännande av det lagförslag, som förordats i motsvarande punkt av herrar Ebbe Ohlssons och Östlunds vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets lagförslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det av tredje lagutskottet i utlåtande nr 28 punkten A under 2 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det lagförslag, som förordats i motsvarande punkt av herrar Ebbe Ohlssons och Östlunds vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Det av utskottet under 3 tillstyrkta förslaget till lag med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag med ändring enligt reservation nr IV.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det nu ifrågavarande lagförslaget samt vidare därpå att nämnda lagförslag skulle godkännas med den ändrade lydelse av 2 §, som förordats i den av herr Nyberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på lagförslagets godkännande oförändrat, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av tredje lagutskottet i utlåtande nr 28 punkten A under 3 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda lagförslag med den ändrade lydelse av 2 §, som förordats i den av herr Nyberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 41.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Utskottets hemställan i punkten A

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal

1—10 §§

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr III, som i denna del innebär dels avslag å utskottets förslag, dels avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i fråga om de föredragna paragraferna.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på de nu föredragna paragraferna yrkats dels att desamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Alexanderson*, att riksdagen skulle med avslag å nämnda paragrafer besluta att till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse av det innehåll, som förordats i den av herrar Spetz och Nestrup vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafernas godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1—10 §§ i det av tredje lagutskottet i punkten B av utlåtande nr 28 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Alexandersons* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en bör-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m. jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 39.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutbestämmelserna

Herr HERMANSSON, HERBERT, (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med II betecknade reservationen.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av de under behandling varande slutbestämmelserna samt vidare därpå att nämnda bestämmelser skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr *Herbert Hermansson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på slutbestämmelsernas godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hermansson, Herbert*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner slutbestämmelserna i det av tredje lagutskottet i punkten B av utlåtande nr 28 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

Vinner Nej, godkännas slutbestämmelserna med den lydelse, som förordats i den av herr Herbert Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson, Herbert*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 52.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ingressen och rubriken

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslaget.

Punkten C

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till punkten L i den med I betecknade reservationen.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till punkten L i den av herrar Ebbe Ohlsson och Östlund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen

på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till punkten L i den av herrar Ebbe Ohlsson och Östlund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten D

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 354 och II: 275.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 354 och II: 275; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten E

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna I: 355 och II: 274.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 355 och II: 274; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten F

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till punkten F i reservation nr I.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av herrar Ebbe Ohlssons och Östlunds vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten G

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten H

Herr **HERMANSSON, HERBERT**, (bf):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr II punkten 1.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 1 av den av herr Herbert Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och för-

Ang. avveckling av hyresregleringen m. m.

klarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hermansson, Herbert*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28 punkten H, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 1 av den av herr Herbert Hermansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson, Herbert*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 49.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna I och J

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 186, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande besiktning av hästar för krigsmaktens behov;

Anslag till inköp av polioympämne

nr 187, i anledning av väckta motioner angående utredning om internordisk samverkan inom viss forskning;

nr 188, i anslutning av väckta motioner om utredning av formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare;

nr 189, i anledning av väckta motioner om utredning angående naturhistoriska riksmuseets organisation m. m.;

nr 190, i anledning av väckt motion om borttagande av den militära yrkesorienteringen ur enhetsskolan;

nr 191, i anledning av väckt motion om åtgärder för inrättande av en gemensam nordisk barnfilmnämnd; och

nr 192, i anledning av väckt motion om en professur vid tekniska högskolan i reaktorteknologi.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Anslag till inköp av polioympämne

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inköp av polioympämne.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 192 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte till Inköp av polioympämne å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet HEDLUND, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr Huss interpellation angående inköp av poliovacin från utlandet m. m., och nu anförde:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Huss, har med kammarens tillstånd frågat mig *dels* om jag är i tillfälle att lämna besked om den omfattning, som den svenska ympningen mot polio under 1957 beräknas få, *och dels* om jag är beredd att överväga att,

för den händelse den inhemska vaccintillgången visar sig otillräcklig, komplettera denna genom inköp från utlandet i syfte att ge ympningen en tillfredsställande och tämligen vid omfattning.

Interpellantens båda frågor torde få anses besvarade genom vad jag anfört till statsrådsprotokollet den 26 oktober 1956 vid anmälan av frågan om anslag till inköp av polioympämne. Anförandet finns fogat vid propositionen nr 192, vari på tilläggsstat begäres ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor till inköp av polioympämne från USA. Förslaget har tillstyrkts av statsutskottet i det utlåtande, som nu ligger på kammarens bord. Till vad som sålunda framgår av riksdagstrycket vill jag endast foga några synpunkter.

Självfallet hade det varit önskvärt att den planerade ympningen mot polio av 800 000—900 000 barn våren 1957 hade kunnat utföras med svenskt vaccin såsom från början varit avsett och som förutsattes i propositionen nr 91 till årets vårriksdag. Redan i denna proposition underströks emellertid osäkerheten i förutsättningarna att få fram de avsedda mängderna vaccin. Jag vill nu framhålla, att det är möjligt att trots de svårigheter som yppats i fråga om framställningen av svenskt vaccin sådan likväl kan komma att finnas tillgänglig för ympning nästa år. Från statens bakteriologiska laboratorium har nyligen framhållits, att det är tänkbart att vaccin för ca 90 000 barn skall vara färdigt vid jultiden och för ytterligare omkring 110 000 barn omkring 1 februari. Detta vaccin tillverkas i huvudsak efter samma principer som det amerikanska. Det synes angeläget att den svenska tillverkningen, på vilken nedlagts ett mycket värdefullt utredningsarbete och betydande kostnader, fullföljes framför allt därför att det svenska vaccinet uppges ha högre verkningsgrad än det amerikanska, men även emedan det ställer sig avsevärt billigare.

Å andra sidan har det ända sedan de positiva resultaten av de amerikanska massförsöken publicerades på våren 1955 varit angeläget att hit importera vaccin av tillfredsställande kvalitet för

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

att säkerställa ympning i så stor skala som möjligt. Först denna höst har emellertid sådant vaccin friställts för export.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! För detta svar på min interpellation ber jag att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack.

Såsom statsrådet framhållit fick jag ju redan några dagar efter interpellationens framställande svar på mina frågor i form av den kungl. proposition, som i dag efter sedvanlig behandling i utskottet föreligger till avgörande i kammaren. Interpellationssvaret innehåller som komplettering till uppgifterna i propositionen det beskedet, att svenskt vaccin för cirka 90 000 barn kanske är färdigt vid jultiden och för ytterligare ca 110 000 barn omkring den 1 februari. Jag delar statsrådets uppfattning, att detta är glädjande och att det bör anses som en nödfallsutväg att till en början använda amerikanskt ympämne vid den omfattande ympning, som igångsättes i början av nästa år.

I samband härmed tillåter jag mig att fästa herr statsrådets uppmärksamhet på att planläggningen av dessa ympningar och av de praktiska arrangemangen härför redan är i full gång på uppmaning av medicinalstyrelsen. Vi är vid denna planläggning — åtminstone i storstäderna, där som bekant tillgången på tjänstepersonal är relativt ringa — i stort behov av att få besked om ersättningen till den personal som kan komma att ställa sig till förfogande för ympningsarbetet, ofta med undanskjutande av en del av det ordinarie arbetet. Riksdagen har under vårsessionen lagt i Kungl. Maj:ts hand att bestämma denna ersättning efter i huvudsak samma grunder som tillämpats vid likartade skyddsympningar.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 194, i anledning av väckta motioner om en snabbutredning rörande den mera långsiktiga planeringen av kraftverksanläggningar;

nr 195, i anledning av väckta motioner om beredande av kompensation åt statens affärsdrivande verk för driftförluster på deras rörelse i de norrländska bygderna; och

nr 196, i anledning av väckt motion angående möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att stimulera rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i de fyra nordligaste länen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av herr *Agerberg* m. fl. (II: 636), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till åtgärder i syfte att eliminera bristen på och stimulera rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i de fyra nordligaste länen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 227 och II: 636 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Näsström*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Andersson*, *Staräng*, *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, fröken *Vinge* samt herr *Nelander*, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 227 och II: 636, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utred-

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

ning och förslag till åtgärder i syfte att eliminera bristen på och stimulera rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i de fyra nordligaste länen.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Som vi nyss hörde gäller det här en utredning rörande möjligheten att stimulera kvalificerad arbetskraft att i större utsträckning än hittills söka sig till de fyra nordligaste länen. Detta är ju inte endast en norrlandsfråga, och det kan vi finna ett uttryck för däri att reservanterna representerar olika delar av landet.

Denna fråga har återkommit gång på gång. Vissa åtgärder har redan vidtagits för att stimulera arbetskraft att i större utsträckning söka sig norrut, men åtgärderna har tydligen inte varit tillräckliga, eller också har man kanske inte sökt sig fram på alla de vägar som kan tänkas. Därför har vi fört fram motion och reservation och ställer oss positiva till en utredning. Det gäller här exempelvis läkare, tandläkare, lärare och tekniker. Det är sant att det råder knapphet på dessa också i andra delar av landet, men den är särskilt framträdande norrut.

Jag skall inte gå in på de massor av exempel man här skulle kunna ge. Jag nöjer mig med att i förbifarten endast hänvisa till s. 6—18 i utskottsutlåtandet. Där får man en klar bild av hurdant läget är. Jag skall bara tillåta mig att citera följande ur motionerna, vilket jag tycker i ett nötskal ger vad det här är fråga om: »Situationen i Norrland kan tillspetsat sammanfattas så, att när det är överskott på kvalificerad arbetskraft i övriga Sverige har Norrland inte några problem. När det är tillräckligt med arbetskraft söderöver har Norrland svårt att få kompetent personal, och när det är brist i mellersta och södra Sverige hotar katastrof i Norrland.» Jag tror att detta ganska väl säger vad det är fråga om.

Det betonas i motionerna, och det är jag angelägen att understryka, att åtgärderna bör vara av stimulerande karaktär och inte ha något som helst med

tvång att göra. I motionerna anvisas en del utvägar. Man påminner t. ex. om att 1940 ifrågasatte skolöverstyrelsen högre löneklassplacering för lärare i Norrland, och sedan 1947 tillämpar styrelsen höjd meritvärdering för lärare i övre Norrland. Vissa provinsialläkare får räkna dubbla tjänsteår. Det är klart att en eventuell utredning skulle se över hela frågan och inte endast befatta sig med de i motionerna nämnda åtgärderna.

Yttrandena över motionerna är också i flertalet fall positiva, även om de samtidigt röjer en viss tveksamhet. En sådan kan vi kanske hysa litet var, därför att det är svårt att få någon rätsida på det här problemet. Men jag tror att läget är allvarligt, även om jag inte vill använda uttrycket katastrofalt. Vi menar att ingen möjlighet bör lämnas oförsökt när det gäller att utreda vilka möjligheter man har att förbättra förhållandena.

Jag skall inte heller ta upp tiden med att gå in på de remissvar som vi har fått. Jag skall bara nämna att arbetsmarknadsstyrelsen betonar att på sistone har det åtminstone för de två nordligaste länen märkts en tydlig försämring. Arbetsmarknadsstyrelsen vill inte motsätta sig utredningen, men den betonar att det kan vara motiverat att påminna om vikten av att vid övervägandet också taga hänsyn till den effekt olika åtgärder kan få på rekryteringsmöjligheterna i andra delar av landet. Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen yrkar bifall till en utredning. Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen går på bifall till en utredning, och i Svenska stadsförbundets styrelse står man fyra mot tre. De sistnämnda tre betonar att utredningen bör bli av mera allmängiltig karaktär.

Nu hänvisar utskottet till — jag gör en uppräknings först för att sedan punktvis bemöta invändningarna — att knapphet på arbetskraft råder i hela landet, att man redan har vidtagit vissa åtgärder för att råda bot härpå och att man fruktar att t. ex. en löneflyktning skulle få konsekvenser för andra grupper och andra delar av landet. Man menar att lösningen bör sökas efter andra linjer än de i motionerna skisserade.

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

Slutligen hänvisar utskottet till att det finns två utredningar, 1955 års universitetsutredning och kommittén för översyn av hälso- och sjukvården, som i viss mån också skall syssla med den fråga det här gäller.

Jag vill först konstatera, som jag redan nämnt, att knappheten på arbetskraft i Norrland är mera kännbar än i övriga delar av landet. Vidare vill jag betona att de redan vidtagna åtgärderna tydligen inte varit tillräckliga. Gentemot påståendet att en löneflyftning skulle kunna få konsekvenser för andra delar av landet vill jag säga, att om Norrland nu är mindre attraktivt än det övriga landet, bör väl detta också kunna motivera en viss bestående löneskillnad. Mot påståendet att en lösning bör sökas efter andra linjer än de i motionerna skisserade vill jag säga att dessa endast velat exemplifiera tänkbara vägar för en lösning och har inte bundit sig för vissa lösningar. Motionerna utesluter ingalunda att även andra utvägar kan finnas. Just därför menar vi att det behövs en allsidig utredning. De båda utredningar som nämnes i utskottsutlåtandet, universitetsutredningen — även om den fått i uppdrag att utreda frågan om ett universitet för Norrland — och kommittén för hälso- och sjukvården rör huvudsakligen förhållandena i hela riket. Det är givet att en eventuell utredning beträffande nu ifrågasvarande problem skulle samarbeta med dessa redan befintliga utredningar.

Det har gjorts ett nummer av, och det ligger en hel del däruti, att de åtgärder i stimulerande syfte som redan vidtagits visserligen har dragit folk till Norrland men att de snart flyttat därifrån. Därtill vill jag endast säga att hade inte den stimulansen funnits, så hade Norrland kanske inte ens fått den arbetskraft som Norrland dock har fått.

Herr talman! Jag skall inte plädера längre utan nöjer mig med att yrka bifall till reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kan till stor del instämma i vad fröken Andersson anför-

de, men härutöver skulle jag vilja framhålla några synpunkter.

När man skall försöka lösa detta problem, är det så många olika faktorer, som griper in i varandra. Jag har den uppfattningen att en utredning bör komma till stånd, främst ur den synpunkten att man på ett allvarligt och riktigt sätt finge kartlägga de olika förutsättningarna för att komma till rätta med de mycket besvärliga ting, som vi har att dras med inte bara i Norrland utan i samtliga glesorter inom landet. Men man skall då vara fullt medveten om att det redan gjorts en del på detta område av positivt värde. Detta för emellertid i sin tur med sig vissa följdverkningar, som gör att man måste gå mycket försiktigt fram på detta område.

Som fröken Andersson nämnde har de fyra norrlandslänens länsstyrelser och samarbetsorganisationen där yrkat bifall till motionerna, men de har också framhållit de mera besvärliga moment som sammanhänger med denna fråga. Jag tycker att länsstyrelsen i Norrbottens län har trängt ihop detta komplex av frågor på ett ganska bra sätt, när den säger: »En generell löneförbättring för exempelvis läkare, lärare och andra med dem likställda befattningshavare skulle kunna utlösa ett liknande kompensationsstänkande. Man måste i varje fall räkna med den konsekvensen att en sådan löneglidning icke skulle kunna isoleras just till dessa bäst betalda men ändå svårrekryterade tjänstemannagrupper. Skulle en löneökning tänkas få avsedd effekt måste den dessutom vara ordentligt tilltagen. Efter någon tid skulle en sådan uppräknig av lönerna med all sannolikhet sprida sig till andra områden och resultatet bli en generell löneflyftning, som automatiskt skulle komma att få mycket långtgående konsekvenser i form av ökade kostnader för industrien, kommunikationsverken, hantverket, köpenskapen etc. och därmed också ökade svårigheter för den norrländska företagsamheten att göra sig gällande i konkurrensen med Mellan- och Sydsverige. Redan nu utgör dyrortsgrupperingen i vissa avseenden ett sådant handi-

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

kapp framför allt för de sektorer inom det norrländska näringslivet, som icke har en skyddad marknad. Om Norrland genom en sådan utveckling i ännu högre grad skulle komma att bli ett utpräglat höglöneområde, skulle detta betyda, att man endast gjorde ont värre.»

Men efter att ha framfört dessa synpunkter slutar ändå länsstyrelsen i Norrbottens län med följande: »Även om länsstyrelsen i det föregående uppehållit sig vid några av de praktiska och andra svårigheter, som måste anses vara förknippade med för vissa befattningshavares del speciellt avsedda förmåner, anser länsstyrelsen likväl att en utredning härom måhända skall kunna resultera i att några icke tidigare praktiserade eller diskuterade åtgärders betydelse i detta sammanhang kunde få en mera ingående prövning och bedömning.»

Jag har också just den uppfattningen, att det skulle vara värdefullt om man finge göra en ingående undersökning av dessa problem. Det räcker irte att bara i allmänna ordalag konstatera, att så och så är det, utan man måste väl ändå försöka hitta vägar, som kan göra det möjligt att lösa detta problem.

Skolöverstyrelsen har t. ex. försökt att genom en bättre meritvärdering för dem, som tjänstgör där uppe, än för andra komma till rätta med rekryteringsfrågan. På mycket kort sikt har det varit av värde. Men när så dessa befattningshavare får sin högre meritvärdering, har de mycket större möjligheter än tidigare att söka sig från dessa glesbygdstrakter till, enligt deras mening, förmånligare bostadsorter. På så sätt har man genom denna åtgärd inte gjort så stor nytta.

Jag vet att t. ex. skolöverstyrelsen haft många och långa överläggningar om hur man skall komma fram till en lösning, som gör det möjligt att förse dessa glesorter med lärare, framför allt då på kort sikt. På längre sikt — det är vi väl alla överens om — kommer här liksom på andra områden lagen om tillgång och efterfrågan att göra sig gällande. Men det är inte detta det är fråga om nu. Nu är det fråga om att på kort sikt kunna besätta vissa tjänster, som är av ut-

omordentligt stor vikt. Jag tror inte att vad utskottet här anfört är till fyllest, men man måste ändå försöka angripa dessa problem, även om de är svårberästrade. Det skulle kunna tänkas att en utredning, efter att ingående ha studerat problemen, skulle kunna komma med ett förslag, som vore av så stort värde att riksdagen kunde gå med på det.

Dessa synpunkter är, herr talman, anledningen till att jag kommit med bland reservanterna. Jag tror det vore klokt om riksdagen ville vara med på detta förslag, så att vi ändå öppet och ärligt kunde säga, att här har gjorts någonting för att få rätsida på dessa förhållanden. Om man bara avslår denna motion, tror jag inte att man på något sätt har tjänat saken. Tvärtom kan det bli så, att de människor, som berörs av denna fråga, kan få den uppfattningen, att riksdagen lämnar dem åt sitt öde. Jag tror att det vore psykologiskt oklokt att göra så.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Näsströms yttrande instämde herrar *Grym* (s), *Nyström* (s), *Lage Svedberg* (s), *Hedström* (s) och *Sörlin* (s).

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Det finns ett uttalande i utskottets motivering, som förtjänar speciell uppmärksamhet i detta sammanhang. Det säges, att ifall man nu skulle vidta tillfälliga åtgärder för att hjälpa upp läget i övre Norrland, så skulle man därigenom åstadkomma en motsvarande försämring av tillgången på arbetskraft på andra håll. Man kan inte bestrida att det påståendet i och för sig är riktigt. Men jag vill vända mig emot, att detta påpekande användes som ett argument för avslag på motionen. När man gör på det sättet, måste det betyda, att man föredrar att det är en påtaglig brist på arbetskraft i en landsända framför att fördela bristerna något så när jämnt över landet. När man använder detta påpekande som ett argument i den rikt-

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

ningen, gör man inte rättvisa åt de olika landsändarna. Man förbiser t. ex., att om övre Norrlands naturtillgångar skall kunna utnyttjas på det sätt vi önskar till båtnad för hela landet, så måste det finnas kvalificerat folk där uppe som sörjer för att så blir fallet. Och om man utgår ifrån att det är en fördel för hela landet, att ungdomen där uppe får en utbildning, som inte är sämre än den som ungdomen i andra landsändar får, så måste argumentet innebära, att man avsiktligt föredrar att missgynna en landsända framför att fördela olägenheterna litet mera jämnt.

Jag tror inte, att den sortens argument är ägnade att verka tilltalande i detta sammanhang. De är inte tilltalande för oss, som i detta sammanhang kanske betraktas som lokalpatrioter, och de är inte tilltalande för dem som anlägger mera allmänna synpunkter på problemet.

Med detta har jag givetvis inte velat säga att det skulle bli något slags centraldirigering genom vilken vi skulle tvinga vissa personer att söka sig dit upp. Accepterar vi emellertid som utgångspunkt att vi i landets intresse måste vårda oss om Norrland lika mycket som vi vårdar oss om andra delar av landet, så får vi väl söka lockelsemedel för att få folk att flytta dit. Jag är villig att erkänna, att om man skulle slå in på vägen med generella lönelöftningar, kunde det få konsekvenser, som man kanske inte är beredd att ta. Men det finns många andra sätt att locka folk dit upp. Mot systemet med en gynnsammare tjänsteårsberäkning har inväntats exempelvis, att det skulle animera folk att flytta därifrån. Jag vill då svara att en väsentlig orsak till att folk söderifrån inte så gärna söker plats där uppe i åtskilliga fall är rädslan för att inte komma därifrån. Vidtages åtgärder, så att en dylik rädsla inte längre kan anses befogad, är vi där uppe i Norrland, i glädjen över att få ha dessa befattningshavare åtminstone någon tid, beredda att ta risken av att de flyttar söderut igen. Inte så få kommer säkert att stanna kvar.

Eftersom vi är beroende av tillskott söderifrån, tror jag att det skulle vara ganska värdefullt, om vederbörande kunde få förmånen av fri semesterresa till sin hemort en gång om året. Även om det skulle bli prejudicerande, så kommer det inte att ställa så stora anspråk på statskassan. När man hemma resonerar med folk söderifrån finner man, att de betraktar såsom den inte minsta olägenheten, att de inte kan träffa sina anhöriga annat än med mycket höga kostnader.

Jag tror också att det skulle vara värdefullt, om man kunde tänka sig förflyttningsersättningar, åtminstone vid resa norrut. Det skulle inte behöva kosta så mycket pengar och ej heller bli prejudicerande i alltför stor utsträckning.

Jag tror inte heller att vi behöver ge oss ut på helt nya vägar. Vi skulle kunna försöka förverkliga en tanke, som jag framfört i detta hus flera gånger, nämligen att — liksom redan skett när det gäller tandläkare — ordna med stipendier för studerande vid våra högskolor mot en förbindelse att arbeta där uppe en viss tid.

Jag tror alltså att man kan göra en hel del utan att det kostar så oerhört mycket och utan att åtgärderna finge besvärliga konsekvenser, om bara den goda viljan finns. Men utgår man bara ifrån att brister kommer att uppstå på andra ställen, om vi minskar bristerna uppe i Norrland, och betraktar detta som avgörande, är det inte stora utsikter att få någonting gjort. Vad motionärerna begär är en utredning och ett förslag som grundar sig på den utredningen. Jag vill försäkra utskottsmajoritetens representanter, att jag också är rätt försiktig och inte vill vara med om åtgärder, som kan få ogynnsamma verkningar på andra fält. Men accepterar vi att en bristsituation föreligger och är överens om att vi i landets intresse bör avhjälpa den bristen i görlig mån, måste vi söka klara frågan på kort sikt med provisoriska åtgärder. I längden måste det bli en fråga om tillräcklig utbildning, så att vi på den vägen får bristen täckt. Men nu gäl-

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

ler det, som sagt, att klara en besvärlig övergångssituation.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Wahlund* (bf).

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag tillhör inte dem, som anser att Norrland skall eller behöver stå som något slags bettlare vare sig hos riksdagen eller någon annanstans, eller att Norrland skall framställas på det sättet, att det kommer att betraktas som ett förvisningsområde, där folk absolut inte kan trivas. Men nu föreligger det, såsom andra talare mycket riktigt påpekat, en krissituation, och då måste man ta till extraordinära åtgärder. Det går inte att låta det bara rulla vidare.

Statsutskottets andra avdelning gjorde för inte så länge sedan en resa längst i norr. Vi besökte därvid bland annat en rätt stor skola. Man hade där bara en enda akademiskt utbildad lärare. Alla de andra lärarkrafterna var sådana, som man fått locka till sig från olika håll och som hade en mycket ojämn utbildning.

Hur många provinsialläkardistrikt i Norrland som saknar tjänst innehavare, vet jag inte. Att det ibland är rätt illa ställt på det området, hade jag emellertid själv i fjol sommar en nästan skrämmande upplevelse av, som jag inte kan underlåta att berätta här i kammaren, för att ledamöterna skall förstå hurdant läget är.

Jag vistades på ett ställe uppe i Norrland, där det föll sig så illa, att en liten flicka blev ormbitten. Jag tog henne i min bil och körde henne till provinsialläkaren. Den ordinarie provinsialläkaren var bortrest på semester, men man var i detta distrikt så lyckligt lottad, att man hade fått en dansk medicine studerande som vikarie för provinsialläkaren.

När jag kom in med den lilla flickan till denne läkare, satte han sig ned på golvet, plockade ur den ordinarie provinsialläkarens bokhylla fram den ena boken efter den andra och började läsa vad som där stod om ormbett. När han hade läst tillräckligt länge konstaterade

han: »Det här är inget ormbett, utan det räcker med ett vanligt våtvärmande omslag!»

Med det beskedet fick vi nöja oss. Jag tog upp flickan i bilen igen och for därifrån. Vi hade emellertid inte hunnit långt på hemfärden, förrän flickan blev allvarligt sjuk. Jag måste sätta högsta fart för att köra henne till närmaste lasarett. Den läkare, som där tog hand om flickan, sade genast: »Det är ett ormbett — det kan jag ta gift på!»

En sådan händelse som denna vittnar om hur bedrövligt det är ställt på många håll i övre Norrland och om hur nödvändigt det är att något verkligen göres för att komma till rätta med svårigheterna. Nog tycker man att riksdagen i varje fall borde kunna kosta på sig att ordentligt utreda denna fråga för att undersöka, om det inte finns några möjligheter att åstadkomma en bättre tingens ordning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Jacobsson* (fp).

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att försäkra, att det inte finns fog för den uppfattning, som kanske har framskymtats i vissa anföranden, att utskottsmajoriteten på något sätt skulle vara norrlandsfientlig. Man är från majoritetens sida fullt på det klara med att det råder stora svårigheter att skaffa kvalificerad arbetskraft till Norrland. Men detta är enligt utskottsmajoritetens uppfattning inte ett problem som endast gäller Norrland, utan motsvarande svårigheter finns även i andra trakter i vårt land. Av den tabell från arbetsmarknadsstyrelsen, som finns på s. 9 i utskottets utlåtande, framgår t. ex. att läget beträffande lärarplatser, som måst besättas med reservkraft, inte alls är bättre i t. ex. östra Götaland, Bohuslän och länen kring Vänerne än vad det är i Norrland enligt de siffror som redovisas gemensamt för de fyra nordligaste länen.

Herr Bergh sade att det borde vara ett intresse för oss alla att söka få bristen

Ang. rekryteringen av kvalificerad arbetskraft i Norrland

på kvalificerad arbetskraft litet mera jämnt fördelad. Ja, det tycker nog jag också. Men, såsom ett remissorgan har påpekat, är risken, om vi skulle skapa vissa bättre möjligheter för arbetskraften i Norrland genom lönetillägg eller dylikt, att det inte blir de i fråga om arbetskraft bäst ställda delarna av landet som kommer att få släppa till en del av sina lärare, läkare etc. Man måste nog i stället befara att arbetskraften kommer att lockas att lämna kanske just de trakter av vårt land, där man för närvarande kämpar med nästan lika stora svårigheter som Norrland. Det ligger nämligen nära till hands att den kvalificerade arbetskraften på dessa orter, som av olika skäl inte anses så attraktiva, söker sig därifrån och upp till Norrland, om där erbjudes förmåner som i mera väsentlig grad överstiger vad anställningar i andra delar av landet kan erbjuda.

Av remissyttrandena framgår vidare, att även länsstyrelserna i norrlandslännen är rätt tveksamma. De motsätter sig inte en utredning, men man kan mellan raderna läsa att de är ganska tveksamma om huruvida det över huvud taget finns möjligheter att åstadkomma några åtgärder som kan hjälpa Norrland utan att dessa åtgärder samtidigt får vissa icke önskvärda följdverkningar.

Utskottet framhåller vidare, att det ju redan är utredningar i gång. Från remissinstanserna har påpekats att det här gäller att öka utbildningskapaciteten för här avsedd arbetskraft. Den frågan är ju under utredning genom 1955 års universitetsutredning. Vidare har vi kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket. I den kommitténs direktiv ingår bl. a. att undersöka möjligheterna av att underlätta utbyggnaden av läkarorganisationen i Norrland.

Jag försäkrar än en gång att utskottsmajoriteten inte alls är norrlandsfientligt inställd i denna fråga. Vi tror dock inte att det är möjligt att åstadkomma så mycket genom tillsättande av nya utredningar innan man får se vad de utredningar, som redan är i gång, kommer till för resultat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna på herr Sundelin. Han låter så trygg och övertygande. Men om man inte lät sig förvillas av hans sympatiska uppträdande, utan försökte att lyssna till vad han nu närmast i detta fall hade att säga, är det oförtydligt, att herr Sundelin i grund och botten slog sig till ro med att utskottet för sin del i likhet med en del remissorgan inte vet vilka åtgärder man egentligen skulle kunna tillgripa för att de påtalade otillfredsställande förhållandena skulle upphöra. Men är detta, herr Sundelin, tillräckligt för ett avslagsyrkande? Vi är många, som är ovissa om vad som bör göras, och det är därför vi vill ha en utredning, där man söker efter möjligheter att få någonting gjort.

Läget är fortfarande detta: accepterar man tanken att någonting bör göras, måste man också vara med om att det skall funderas ut, vad som till äventyrs kan göras. Det betyder ju, herr Sundelin, att man inte kan slå sig till ro allena med den förklaringen, att man själv inte har kunnat hitta på vad som är att göra.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Till min vän herr Sundelin vill jag bara säga det, att vi på norrlandsbänkarna inte har någon anledning att göra den ena eller andra frågan till en norrlandsfråga. Om några är det vi, som vill försöka se till, att Norrland icke betraktas som någon sorts koloni.

När nu herr Sundelin säger — och det med rätta — att detta inte enbart är en norrlandsfråga, utan att dessa problem finns också på andra håll i landet, bör han dra den slutsatsen, tycker jag, att det är så mycket viktigare att göra en ordentlig utredning och få till stånd en kartläggning av dessa problem.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder

Om samordning mellan tjänstepension och folkpension

förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givnen varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 197, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 53.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om samordning mellan tjänstepension och folkpension

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av väckt motion om en särskild utredning av frågan om samordning mellan tjänstepension och folkpension.

I en inom andra kammaren av herr *Nelander* m. fl. väckt motion (II:464) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att frågan om samordning mellan tjänstepension och folkpension måtte brytas ut ur 1951 års pensionsutredning och göras till föremål för en förutskottslös särskild utredning samt att denna måtte bedrivas så skyndsamt, att förslag kunde föreläggas 1957 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen II:464 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Malmberg* i Skövde och *Gustafsson* i Skellefteå, fröken *Vinge* samt herr *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Den nu tillämpade samordningen mellan tjänstepension och folkpension är enligt utskottets mening icke helt tillfredsställande utformad. Den har såsom motionärerna påpekat av stora delar inom de berörda personalgrupperna uppfattats som irrationell. Nuvarande anordning genomfördes också som en lösning av provisorisk karaktär. Det var bl. a. med hänsyn till här berörda omständigheter som utskottet vid 1951 års riksdag ansåg sig böra rekommendera att denna fråga borde upptagas som en av de första etapperna i 1951 års pensionsutrednings arbete. Med beklagande måste utskottet konstatera att så icke blivit fallet.

Utskottet kan således instämma med motionärerna däri att nuvarande provisorium snarast möjligt bör efterträdas av en anordning, som utan att sakligt motiverade synpunkter trädes för nära bättre kan vinna de berörda personalgruppernas förståelse. Den långa tid, som nu förflutit utan att en mera slutgiltig lösning kunnat nås, är ett annat skäl härför. Motionärerna har närmast tänkt sig att frågan skulle utbrytas ur 1951 års pensionsutrednings program och göras till föremål för särskild utredning. Utan att uttala någon mening härom vill

Om samordning mellan tjänstepension och folkpension

utskottet dock uttala den bestämda uppfattningen, att Kungl. Maj:t bör på sätt som Kungl. Maj:t finner lämpligt påskynda utredningsarbetet så att ett förslag i den här berörda frågan kan föreläggas riksdagen nästa år.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen må, i anledning av motionen II: 464, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.»

2) av fröken *Andersson* och herr *Staxäng*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Då jag förstår att kamraren hoppas slippa kvällsplenum, skall jag fatta mig mycket kort.

Det här är ju en gammal fråga, som har diskuterats gång på gång. Jag har inom parentes sagt avgivit en blank reservation, och jag vill i korthet motivera denna.

Det är ju så, att 1951 års pensionsutredning nu har hållit på i fem år med sitt arbete, och det är ganska förklarligt att de pensionerade statstjänstemännen börjar undra, hur länge det skall dröja ytterligare, innan frågan kan bringas till sin lösning. Statsutskottet har dock för flera år sedan uttalat att denna fråga bör tagas upp såsom en av de första etapperna i pensionsutredningens arbete. Frågan hör till dem, som har lett till det största missnöjet — det vågar man väl säga. Det förhåller sig nämligen så, att tjänstepensionen vid pensionärens inträde i folkpensionsåldern reduceras, och detta har pensionärerna svårt att förstå. En utjämning sker ju redan vid 65 års ålder, så att de, som pensioneras vid 65 år, får en högre pension än de egentligen borde ha fått. Detta sker för att utjämna den där svackan, såsom man säger, som eljest skulle uppstå.

Nu tycker jag inte att detta önskemål är så ömmande, att man fördenskull behöver genomföra den nu begärda samordningen, ty det hör ju dock till något av det lättaste att förutse i livet, när man blir 65 respektive 67 år gammal, och då kan man också planera litet för sig. Där-

till kommer en annan och viktigare synpunkt, nämligen att många står kvar i tjänsten efter 65 års ålder och alltså inte får del av denna förmån. Men de får sänkt tjänstepension, när de kommer upp i 67 års ålder.

Nu säger man att organisationerna tidigare har gått med på utjämningen. Jag skall inte gå in på den ömtåliga frågan. Det är inte så bergsäkert att det var helhjärtat som man gick med på det.

Sedan säger man att det är en förhandlingsöverenskommelse. Ja, det behöver väl ändå inte vara ett heligt ord, att det är en förhandlingsöverenskommelse. Vidare hänvisar man i utskottets utlåtande till att organisationerna så sent som 1953 gick emot att samordningsfrågan skulle utbrytas ur pensionsutredningens program. Det är dock inte någon ståndpunkt i sakfrågan som organisationerna här har intagit. Man skulle kunna tillägga den kanske impertinenta frågan: Har pensionärerna fått vara med och förhandla? De har möjligen fått framföra sina synpunkter men därutöver ingenting.

Jag skall inte gå närmare in på frågan, eftersom jag, som sagt, inte kommer att ställa något självständigt yrkande. Det finns för övrigt även en annan reservation, men det är egentligen inte så stor skillnad på den och utskottsutlåtandet. Reservanterna yrkar inte heller bifall till motionen. Det skall inte fördöljas, att det är många och svåra problem som här uppstår, men det är klart att man måste förstå missnöjet. Det kan bero på bristande upplysning — vad vet jag? — men jag tror att hela anordningen är opraktisk. Det sade jag för en del år sedan, och jag understryker det igen. Om en pensionär lever länge, så får han betala långt mera än som svarar mot kostnaderna för utjämningstillägget. När folkpensionärerna får standardökning, så minskas dessutom tjänstepensionen, men även dessa som har tjänstepension får ju vara med och betala kostnaderna i form av förhöjda avgifter och skatter.

I pensionsutredningens utlåtande över

Om förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner

motionerna har man sagt, att folkpensionen också har inverkat på de privata tjänstepensionerna, och det är riktigt. Vidare säger man, att tveksamhet länge har rått rörande den konkreta innebörden av oantastbarhetsprincipen, som ju kommer in i bilden här. Jag tycker att det är på tiden att den saken klaras upp; det är dock en mycket viktig princip för alla dem som det här gäller.

Nu säger utredningen i sitt yttrande över motionerna, att det lämpligaste sättet för samordningen kan diskuteras men att ett slopande icke är påkallat eller lämpligt. Utredningen har alltså, såvitt jag kan förstå på grund av detta uttalande, redan tagit ställning till en utomordentligt viktig del av hela problemet; om inte utredningen har gjort detta, anser jag inte att det är vare sig påkallat eller lämpligt av utredningen att göra ett sådant uttalande.

Jag har, som jag sade nyss, herr talman, inget självständigt yrkande utan yrkar bifall till utskottets förslag, dock i förhoppning om att frågan klaras upp, ju förr dess hellre.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Som fröken Andersson nämnde, finns vid detta utlåtande fogad en reservation av herr Malmborg m. fl. Fröken Andersson sade att den inte skiljer sig så mycket från utskottsutlåtandet, men uttalandena i den är nog ändå mera positiva än i utlåtandet. Det betonas ju, som fröken Andersson sade, att samordningen mellan tjänstepensioner och folkpensioner inte är tillfredsställande utformad och att det var avsett, när denna ordning genomfördes, att den skulle ha provisorisk karaktär. Man hade hoppats att 1951 års pensionsutredning skulle ta upp detta ärende som en av de första etapperna i sitt arbete men, som vi kan konstatera, har detta inte blivit fallet. I reservationen uttalas ju den förhoppningen, att nuvarande provisorium snarast möjligt bör efterträdas av en anordning som — utan att sakligt motiverade synpunkter trädes för nära — bättre kan vinna de berörda personal-

gruppernas förståelse, och reservanterna slutar med att uttala den bestämda förhoppningen, att Kungl. Maj:t bör på sätt som Kungl. Maj:t finner lämpligt påskynda utredningsarbetet, så att ett förslag i denna fråga kan föreläggas riksdagen nästa år.

Herr talman! Utan att förlänga debatten i detta ärende skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Malmborg i Skövde m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om en förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner utan avvaktan på resultatet av 1951 års pensionsutredning.

I en inom andra kammaren av fröken Höjer m. fl. väckt motion (II: 566) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att frågan om en förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner måtte brytas ut ur 1951 års pensionsutredning och göras till föremål för en särskild utredning, vilken borde bedriva sitt arbete så skyndsamt, att ett förslag till reglering av äldre tjänste- och familjepensioner kunde underställas 1957 års riksdag för prövning.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet återgivit ett av 1951 års pensionsutredning avgivet utlåtande över motionen, varefter utskottet anfört:

»Såsom av det föregående framgår har 1951 års pensionsutredning upptagit frå-

Om förbättring av äldre tjänste- och familjepensioner

gan om eventuell förbättring av äldre pensioner till separat behandling och i skrivelse den 14 maj 1956 till chefen för civildepartementet framlagt en principbelysning av denna fråga. Skrivelsen, som finnes bifogad detta utlåtande, har enligt vad utskottet inhämtat gjorts till föremål för sedvanlig remissbehandling, varvid utlåtanden infordrats från visa myndigheter, varjämte kommunförbunden och vederbörande personalorganisationer beretts tillfälle yttra sig i ämnet. Remissbehandlingen är ännu icke avslutad.

Det anförda ger vid handen att ifrågasvarande spörsmål inom kort torde komma under Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet anser med hänsyn härtill inte påkallat att riksdagen i frågans nuvarande läge gör framställning till Kungl. Maj:t av i motionen föreslagen innebörd.

Utskottet hemställer fördenskull, att motionen II: 566 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Malmberg* i Skövde, *Staräng*, *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, fröken *Vinge* samt herr *Nelander*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med »Det anförda» och slutade med »föreslagen innebörd», bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill emellertid med anledning av 1951 års pensionsutrednings principuttalande som sin mening anföra, att en omprövning av äldre pensioner inom den statliga personalpensioneringen bör kunna ske i sådana fall där mera genomgripande revisioner av tjänsteförteckningarna leder till att de redan pensionerades förmåner väsentligt fjärras sig från de villkor, som kommer att gälla för senare pensionerade. En sådan omreglering anser utskottet vara både rimlig och möjlig för enhetliga grupper, där arbetsuppgifterna inte ändrats i anslutning till lönegradsförändringen. Ett betänkande i ifrågasvarande spörsmål har nu avlämnats av 1951 års pensionsutredning och torde efter remissbehandling inom kort komma under Kungl. Maj:ts prövning.»

samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 566, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det sålunda ändrade utlåtandet anfört;

2) av fröken *Andersson*, som dock ej antytt sin mening.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag kommer igen, men jag skall fatta mig ännu kortare denna gång.

Också här gäller det en fråga om utbrytning ur det stora uppdrag, som 1951 års pensionsutredning har sig förelagt. Frågan, som tidigare behandlats vid flera tillfällen, gäller äldre pensioner som ligger kvar på en lägre nivå efter tjänsteförteckningsrevisionen. Men här berörs också en speciell grupp, nämligen de kvinnogrupper som före år 1947 fick pension efter en löneklass, lägre än slutlöneklassen. I yttrande över en skrivelse till civilministern av 1951 års pensionsutredning har t. ex. TCO uttalat, att det finns vägande skäl för en omreglering i detta fall och att en sådan inte heller är förenad med nämnvärda tekniska svårigheter.

Reservanterna — i den motiverade reservationen — säger också, att man lätt kan bryta ut vissa enhetliga grupper. Jag har inte velat underteckna den reservationen, av det skälet bland annat att jag har varit litet rädd för att man slår sig till ro i den tanken, att då är allan rättfärdighet uppfylld. Utredningen har för övrigt endast att ta ställning till den principiella sidan av saken och har inte att utarbeta några förslag.

Denna fråga har ventilerats tidigare både i utskott och kamrar. Ett argument, som man kanske nu betonar ännu mer än tidigare, är att om man skall ha en höjning, skall man också ha en sänkning. Det sista tror jag dock mera är ett skrämnskott, ty det tillhör ju i hög grad undantagen att det sker en sänkning i anslutning till en revision.

Då emellertid, herr talman, frågan rätt snart kommer under Kungl. Maj:ts prövning, har jag endast velat anlägga dessa

Om höjning av grundsjukpenningen m. m.

synpunkter och yrkar även här bifall till utskottets förslag.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag skall lova att fatta mig ännu kortare än fröken Andersson. Hon har ju delvis talat om vad reservationen innehåller, men hon var inte vilig att yrka bifall till den.

Det framgår ju av reservationen att reservanterna anser att en omprövning av äldre pensioner inom den statliga personalpensioneringen bör kunna ske i sådana fall, där mera genomgripande revisioner av tjänsteförteckningarna leder till att de redan pensionerades förmåner väsentligt avviker från de villkor, som kommer att gälla för senare pensionerade. Jag vill gärna yrka bifall till ett sådant yrkande. Reservanterna anser att en sådan omreglering bör vara rimlig och möjlig för enhetliga grupper, där arbetsuppgifterna inte ändras i anslutning till lönegradsförändringen. Slutligen hemställs att riksdagen i anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i reservationen anförts.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Malmborg i Skövde m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; samt

nr 58, i anledning av väckta motioner angående beskattning av utdelning, som

företas i samband med upplösning av fastighetsföretag.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel samt i lagen om allmän sjukförsäkring, i vad motionen avser lagen om allmän sjukförsäkring; och

nr 48, i anledning av väckta motioner om ökat statsbidrag till kostnaden för barntillägg inom den obligatoriska sjukförsäkringen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om höjning av grundsjukpenningen m. m.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckta motioner om höjning av grundsjukpenningen och den högsta sjukpenningen i den allmänna sjukförsäkringen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 339 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* samt nr 271 i andra kammaren av fru *Nilsson* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till riksdagen om sådan ändring av gällande sjukpenningtabell, att grundsjukpenningen bleve fem kronor per dag och högsta sjukpenning komme att utgå med 25 kronor per dag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 339 och II: 271, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NORLING (k):

Herr talman! I de motioner, som utskottet här uttalat sig över och avstyrkt,

föreslås att grundsjukpenningen skall höjas till fem kronor per dag och att den högsta sjukpenningen skall utgå med 25 kronor per dag.

Utskottet säger i sitt avslagsyrkande att motionärernas motivering i fråga om penningvärdeförsämringen inte håller, därför att de, som har inkomster av tjänst, också genom penningvärdeförsämringen fått en högre inkomst, och detta skulle alltså motverka penningvärdeförlusten. Det kan till viss del vara riktigt att så är förhållandet, men jag vill erinra om att det finns två grupper som inte kan komma i åtnjutande av en sådan höjning av sjukpenningklassen, nämligen icke arbetande hustrur och sådana, som har så låg inkomst, att de inte kan placeras i högre klass. Det kan inte heller gälla dem som ligger över gränsen 17 kronor, utan där får penningvärdeförsämringen inverka.

Det är särskilt hemmahustrurna som vi har tänkt på i motionen. De får ju inte större ersättning per dag än tre kronor, d. v. s. vad det kostar att få hemhjälp under bara en timme. Man måste medge att denna sjukpenning är mycket låg och att en höjning av grundsjukpenningen vore befogad, när familjer med denna låga inkomst drabbas av sjukdom — det må sedan gälla mannen eller hustrun.

Då utskottet enhälligt har avstyrkt motionerna, skall jag inte gå in på någon längre motivering, men jag vill med det anförda yrka bifall till förslaget i motionerna.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändring i civilförsvarlagen

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av väckt motion om förbättrad ställning för de långvarigt sjuka, som vid sjukförsäkringslagens ikraftträdande betraktades som »utförsäkrade»; och

nr 51, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för reseersättning vid sjuktransporter med privat bil.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändring i civilförsvarlagen

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 september 1956 dagtecknad proposition, nr 185, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536).

Det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget innebar i huvudsak, att det skulle ankomma på Konungen eller efter Konungens bemyndigande civilförsvarsstyrelsen att bestämma de områden och platser, där enskilda skyddsrum skulle inrättas. Tidigare hade detta bestämts i organisationsplan, som fastställdes av länsstyrelsen. Lagändringen hade föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1957. I den kungl. propositionen hade redogjorts för den avsedda framtida utrymningsplanläggningen, innebärande att för de utsatta orterna utrymning planerades efter två huvudalternativ, nämligen dels successiv utrymning, som kunde genomföras då viss tid stode till förfogande, dels samtidig snabbutrymning av alla utrymningsberättigade i händelse av överraskande anfall. Därjämte ha-

Ang. ändring i civilförsvarlagen

de i propositionen uppdragits riktlinjer för skyddsrumbyggandet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat tre i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 620 i första kammaren av herr *Lundström* m. fl. och nr 817 i andra kammaren av herrar *Boija* och *Nyberg* samt

motionen nr 816 i andra kammaren av fröken *Wetterström* m. fl.

I de likalydande motionerna I: 620 och II: 817 hade hemställts, utom annat, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 185 måtte besluta.

1) att de i propositionen föreslagna befolkningsskyddsrummen skulle utformas såsom sittskyddsrum med ett utrymme av 0,4 m² per skyddad person, varigenom totalkostnaderna skulle kunna begränsas till 180 miljoner kronor mot ca 700 miljoner kronor enligt de av departementschefen förordade riktlinjerna; samt

2) att inom område eller på plats, där skyldigheten att förse anläggningar och byggnader med skyddsrum komme att upphöra, även skyldigheten att utrusta och underhålla enskilt skyddsrum måtte upphävas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med bifall till föresvarande proposition, nr 185, och med avslag å motionerna I: 620 och II: 817, såvitt gällde skyldighet att utrusta och underhålla enskilt skyddsrum, måtte för sin del antaga det vid propositionen förgade förslaget till lag om ändring i civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536);

B. att motionerna I: 620 och II: 817, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört och under A hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionen II: 816, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»I den mån den verksamhet, i vilken de i innerområdet kvarvarande arbetar, icke redan i fred är inrymd i bergrum, måste man i huvudsak räkna med att de skall arbeta ovan jord på sina vanliga arbetsplatser. Man kan nämligen knappast räkna med att annat arbete än sambands- och ledande verksamhet av olika slag kan i nämnvärd utsträckning överflyttas till bergrum eller likvärdigt skydd. Den risk de kvarvarande måste taga under arbetstid kommer att innebära stora påfrestningar. I ett så skärpt läge som det, då slutlig utrymning ägt rum, är det enligt utskottets mening icke rimligt, att de kvarvarande skulle nödgas taga stora risker icke blott under arbetstid utan också under resor till ytterområdena och vilotid därstädes, särskilt som de i ytterområdena icke rimligen kan beredas skydd i fullträffsäkra skyddsrum. De måste därför enligt utskottets mening även under vila beredas skydd i innerområdets befolkningsskyddsrum. Den tid, som kan komma att gå efter den slutliga utrymningen men innan ett anfall sättes in och under vilken skydd under vila alltså måste beredas i innerområdet, kan bli avsevärd och kan komma att vara till krigets slut. Befolkningsskyddsrummen i innerområdet måste därför enligt utskottets mening dimensioneras och inrättas för liggplatser. Utskottet delar alltså i denna fråga departementschefens mening och kan icke tillstyrka förslaget i motionerna I: 620 och II: 817, att dessa skyddsrum skulle utformas såsom sittskyddsrum.»

Reservation hade anmälts av herr *Huss*, fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Jacobsen* i *Tobo* och *Lundberg* samt fru *Sjöstrand*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade. I den av reservanterna förordade motiveringen hade anförts bland annat:

»Utskottet finner, att inga tvingande skäl anförts för att dimensionera och utrusta skyddsrummen för liggplatser. En sådan planläggning av befolknings-

skyddsrummen att de i första hand beräknas vara sittskyddsrum ger tvärtom ett fastare underlag för bedömning av möjligheten att snabbt realisera planerna och av vilka investeringsbehov som därvid uppkommer. Även vissa andra skäl talar för att skyddsrummen i första hand bör planeras som sittskyddsrum.»

Herr HUSS (fp):

Herr talman! När det gäller de för civilförsvaret ytterligt viktiga frågor, som behandlas i denna proposition, kan man lägga märke till icke obetydliga divergenser i uppfattningarna hos de två särskilt sakkunniga instanserna på detta område, nämligen å ena sidan författarna till den s. k. marspromemorian, d. v. s. cheferna för försvarsstaben och civilförsvarsstyrelsen, och å andra sidan civilförsvarsutredningen, som avlämnade ett delbetänkande i november 1955.

Vad beträffar utrymningen föreligger i stort sett enighet om en s. k. beredskapsutrymning av vissa större städer, vilken utrymning inklusive inkallelser av värnpliktiga beräknas omfatta 60 å 65 procent av invånarna. Men sedan delar sig meningarna om vad man skall företa sig med den återstående tredjedelen av befolkningen i dessa tätorter. Marspromemorians författare menar, att på den förberedande beredskapsutrymningen bör omedelbart före ett väntat krigsutbrott följa en total s. k. krigsutrymning av hela den kvarvarande befolkningen, detta på grund av ett befarat förödande anfall med atomvapen. Civilförsvarsutredningen räknar med anfall med vätebomb endast mot Stockholm och utgår då från ett för det sunda bondförnuftet tilltalande antagande, att även en fiende måste iaktta en viss nödvändig ekonomisering med sina tillgångar. Vi måste också erinra oss, att redan den s. k. beredskapsutrymningen förutsätter att cirka 1,5 miljoner människor förflyttas till mindre tätorter och landsbygden. Om en sådan utrymning är tekniskt genomförbar under en sannolikt relativt begränsad tid, det kan i och för sig diskuteras såväl med hänsyn till transportmedel som när det gäller inkvarteringsmöjligh-

heter. Men skall därtill komma en krigsutrymning av ytterligare omkring 750 000 människor, då kan man med skäl fråga sig, om förutsättningar finns för en sådan åtgärd, åtminstone därest den till tiden nära ansluter sig till beredskapsutrymningen. Jordbruksnämnden, som får anses vara särskilt sakkunnig på detta område, betvivlar, att en sådan utrymning över huvud taget kan genomföras. Civilförsvarsutredningen kommer därför fram till en ståndpunkt, som för lekmannen ter sig förfuget och som innebär, att den s. k. krigsutrymningen inte kan eller bör ske förrän vid en betydligt senare tidpunkt än marspromemorians författare förutsatt; detta också på grund av nödvändigheten att även efter krigsutbrottet uppehålla en viss samhällsverksamhet. I stället förordar reservanterna en omflyttning av den kvarvarande befolkningen till bostäder i ytterområdena under en övergångsperiod, då arbetet om möjligt hålles i gång på de vanliga arbetsplatserna och innan slutlig utrymning äger rum.

Kungl. Maj:t och utskottets majoritet har nu anslutit sig till en kompromiss, som går ut på att utrymningen redan från början måste syfta till en i etapper skeende slututrymning av de ifrågakvarande större städerna. Som läkare vill jag för min del hänvisa till att även om slututrymningen skulle kunna genomföras är vistelsen utanför hemorten ingalunda fri från faror. Vi måste räkna med att de sanitära förhållandena i provisoriska massförläggningar kan antas bli sådana, att de bildar en ypperlig jordmån för epidemier av olika slag. Ur denna synpunkt är en alltför snabb totalutrymning knappast att rekommendera.

Den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t och utskottets majoritet nu intagit, har självfallet fått återverkan även på inställningen till skyddsrummet. Dels anser man att en relativt obetydlig verksamhet kommer att upprätthållas efter krigsutbrottet i ifrågakvarande städer, och dels har man den uppfattningen, att de kvarvarande inte bör ta risker såväl under arbetstid som under resor till ytterområdena, varför de måste beredas

Ang. ändring i civilförsvarslagen

permanent nattläger i innerområdets befolkningsskyddsrum. I motsats härtill anser reservanterna, att de inom innerområdet arbetande i allmänhet har ett bättre skydd och bättre möjligheter till rekreation i ytterområdet än vid vistelse i bergtrum i innerområdet, så länge det finns möjligheter till förflyttning mellan ytter- och innerområdena.

I fråga om skyddsrummen menar reservanterna i likhet med civilförvarsutredningen att de bör planeras som sittskyddsrum. När förflyttningarna mellan ytter- och innerområdena blivit omöjliggjorda, torde i regel tidpunkten för en slututrymning vara inne. Dessutom är det lättare att genomföra en smidig fördelning av skyddsrummen, om de dimensioneras som sittskyddsrum än som liggskyddsrum. Men reservanterna utgår framför allt från erfarenheterna beträffande hittillsvarande byggande av skyddsrum. Endast en mindre del av de hittills beslutade skyddsrummen har kommit till stånd. Vi har ansett dessa erfarenheter tala för att även om befintliga skyddsrum vid en kritisk tidpunkt skulle ha utformats som liggskyddsrum, måste de ändå tas i anspråk som sittskyddsrum. Vi har med andra ord ansett oss böra tolka den gamla satsen, att man får sikta mot stjärnorna för att nå skogsbrynet på det sättet, att Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens siktande mot stjärnorna inger oss förhoppningar att möjligen kunna nå skogsbrynet, såsom reservanterna anspråkslöst tänkt sig.

Herr talman! Med stöd av det anförda får jag yrka bifall till den ändring i motiveringen som förordats i den till utlåtandet fogade reservationen.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är med odelad tillfredsställelse man i dag konstaterar, att riksdagen nu ges tillfälle till en omprövning av vissa väsentliga avsnitt av vårt civilförsvaret. Visserligen gäller denna omprövning för tillfället endast den förebyggande delen av civilförsvarets verksamhet, alltså omfattande utrymnings-

och skyddsrumfrågorna, medan den skadeavhjälpande delen kommer i ett senare skede. Men när det då och då i pressen talas om eftersläpningen i det svenska civilförsvarets utveckling, må det tillåtas mig notera, att Sveriges riksdag mig vederligen är det första parlament i Europa, som grundligt kunnat ompröva utrymnings- och skyddsrumorganisationen med hänsyn till de nya anfallsmedel, som numera står ett krigförande land till buds.

Dessa nya anfallsmedel ställer mycket stora krav på det militära försvaret, men det ställer sannerligen inte mindre krav på civilförsvaret. Tvärtom tror jag att de revolutionerande anfallsmedlen ovedersägligt klargjort, att civilförsvaret numera är en så väsentlig del av det totala försvaret, att en omvärdering av de olika försvarsåtgärderna icke längre kan anstå. Medan civilförsvaret tidigare för många människor framstått som en i och för sig betydelsefull men dock ganska sekundär och sidoordnad del av våra försvarsåtgärder, torde det numera vara tydligt, att ett ändamålsenligt civilförsvaret lika väl som det militära försvaret är en ofrånkomlig förutsättning för att vi skall kunna värna oss mot en fiende. Det är därför anledning att med dubbla streck stryka under civilförvarsutredningens uttalande — som såvitt jag förstår, även departementschefen har instämt i — att en bättre avvägning än för närvarande av anslagen till det totala försvaret är nödvändig. Av de samlade resurser, samhället kan ställa till försvarets förfogande, måste civilförsvaret få en väsentligt ökad andel.

Härmed följer givetvis, att resurserna också skall brukas med all tänkbar effektivitet. Den planering i fråga om de förebyggande civilförvarsåtgärderna, som i förevarande proposition dras upp, förefaller också i stort sett vara ändamålsenlig. När jag trots detta tillsammans med några andra ledamöter i en motion förordat vissa ändringar i propositionen, har det gällt detaljer, där jag trots att civilförsvaret skulle gagnas av en annan lösning än den föreslagna.

I en av de två huvudfrågor, som vid-

Ang. ändring i civilförsvarslagen

rörs i motionen, har utskottet också uttalat sig på ett sätt som i sak tillgodoser vad motionärerna har åsyftat. Det gäller förutsättningarna för den lokala civilförsvarsplanläggningen. Härom uttalas i propositionen, att vid en sådan planläggning inom mer utsatta orter bör man utgå från att även de farligaste vapnen kan komma att sättas in, och att man även måste räkna med anfall av vätebomber och andra atombomber. Vi motionärer anser att planläggningen skulle bli mer realistisk, om man inte fixerar en förutsättning som kunde innebära, att varje större stad skulle bli utsatt för vätebomber eller tunga atombomber. Man bör tvärtom i varje enskilt fall fråga: Vilket syfte kan fienden ha med sitt anfall? Hur tunga vapen behöver han för att nå sitt mål? En sådan differentierad bedömning leder till en verklighetsbetonad planläggning av civilförsvarsåtgärderna där man utan avkall på effektiviteten inom försvaret även iakttar nödig sparsamhet beträffande material, personal och pengar.

Utskottet har i anledning av motionen gjort ett uttalande, som jag tycker är tillfredsställande. Utskottet säger att man bör räkna med att »en fiende i första hand använder det från hans utgångspunkt i varje situation lämpligaste vapnet». Utskottet bygger också ut denna sin principiella uppfattning med tillägget, att man vid planeringen för olika orter av de förebyggande civilförsvarsåtgärderna bör »utgå från att anfall kommer att företagas med vad som ter sig som sannolika anfallsvapen mot orten». Jag tror att en civilförsvarsplanläggning på den grunden med säkerhet kommer att tillgodose alla önskvärda anspråk på såväl realism som ekonomiskt omdöme.

Den andra huvudfrågan som vidrörts i vår motion gäller befolkningsskyddsrummens dimensionering. Herr Huss har nyss berört på vilket sätt den frågan sammanhänger med utrymningen. Kan man på ett tidigt stadium totalt tömma en stad på folk, behövs inga skyddsrum alls. Men vill man hålla en del av verksamheten inom staden i gång, även sedan krisläget blivit allvarligt, ja, kanske

till och med sedan krigshandlingar inletts inom landet eller i grannländerna, måste skyddsrum ordnas. Då måste, såsom utskottet och departementschefen framhåller, anordnas skyddsrum i berg. Olikheten i de ståndpunkter, som intagits i propositionen och motionen, gäller frågan om man skall planlägga dessa skyddsrum i en stor stad eller annan viktig orts innerområden så, att människorna skall kunna ligga i skyddsrummen eller om man skall nöja sig med sittplatser för skyddsrumsklientelet. Propositionen förordar liggplatser, medan motionärerna anser, att man i första hand bör utgå från sittplatser.

Civilförsvarsutredningen menar, att man behöver befolkningsskyddsrum för 300 000 människor i landet. 40 000 sådana platser finns redan. Utredningen har utgått från behovet sedan beredskapsutrymning skett och man omflyttat den övriga arbetande befolkningen till de hotade orternas ytterområden. Läget är kanske spänt, men det är ytterligt viktigt för landets försörjning, den militära såväl som den civila, och inte minst för den psykologiska balansen hos befolkningen, att produktionen alltjämt kan hållas i gång. Kommer då ett plötsligt luftangrepp, så finns skyddsrumspatser för alla inom området verksamma. Visserligen kan människorna inte ligga i skyddsrummen på en och samma gång, men sittplatser finns.

Vistelsen i ett sådant skyddsrum efter ett anfall kan beräknas bli relativt begränsad. Vid anfall med en vanlig atombomb rör det sig bara om några timmar. Endast vid anfall med den tyngsta nu kända vätebomben och under den mest ogynnsamma detonationsförutsättningen kan det bli fråga om flera dagars vistelse i skyddsrum. Utredningen räknar med att ett sådant anfall icke är sannolikt mot något annat mål i Sverige än Stockholm. Det kan ifrågasättas, om ens i sådant fall liggrum är nödvändigt, då det gäller att rädda liv. Under alla förhållanden måste det vara orimligt att bygga planerandet av befolkningsskyddsrum i landets olika delar på en eventualitet, som knappast är tänkbar någon an-

Ang. ändring i civilförsvarlagen

nanstans än i Stockholm och även där är ganska oviss. Att man för en kortare tids vistelse i skyddsrum — några timmar eller en dag — behöver liggplatser, menar väl ingen.

Nu förklarar utskottet, att man inte behöver så många skyddsrumspplatser som utredningen beräknat, emedan utskottet liksom departementschefen har räknat med en långt fullständigare utrymning än utredningen gjort. Såvitt jag förstår, kan därmed inte menas annat än att orten totalutrymts, d. v. s. att ingen verksamhet längre uppehålls ens av till förorten omflyttade människor, och att i innerområdet endast finns kvar, såsom departementschefen uttrycker det, »personal för brand- och bevakningstjänst samt annan utomordentligt krigsviktig verksamhet». Det är väl för dessa som liggskddsrummen skulle skapas.

Jag vill då erinra om att frågan om skyddsrum för civilförsvarfsförbanden, alltså för brand- och bevakningstjänsten, ännu inte är klar på utredningsstadiet. Vad vi här sysslar med är *befolkningens* skyddsrum. Av utskottets uttalande på sid. 28 i utlåtandet tycks också framgå, att planläggningen av skyddsrummen bara skulle tillgodose sådana personer som skall bo i dem under lång tid, ja, säger utskottet, kanske ända till krigets slut — vad man nu menar därmed. Det måste väl då bli fråga om bara ett fåtal människor, som man skulle behöva bygga sådana skyddsrum för.

Att planlägga bergskyddsrummen efter sådana principer förefaller mig helt verklighetsfrämmande. Att bestämma, när en sådan förlamning av betydelsefull verksamhet i en hotad ort skall ske, torde komma att tillhöra en av de allra svåraste bedömningar som en regering har att göra. Säkert dröjer ett sådant beslut så länge som möjligt. Jag har nyss berört skälen till att man vill fortsätta att hålla verksamheten i gång till det yttersta. Det kommer med säkerhet också att visa sig, när man går denna fråga in på livet, att man måste räkna med skyddsplatser för ett avsevärt större antal människor än det fåtal som utskottet nu tycks tänka sig. Om det blir för

ytterligare 260 000 personer, som civilförsvarfsutredningen talar om, eller för 200 000, som marspromemorian talar om, kan vara oviss.

Det blir dyrt att anordna liggplatser för så många personer. För de 200 000 beräknar civilförsvarfsstyrelsen och försvarfsstabens kostnaderna till 520 miljoner kronor. Skulle antalet skyddsrumspplatser bedömas bli lika stort som utredningen räknar med, blir kostnaderna bortåt 700 miljoner. Hur lång tid skulle det ta att bygga ut dessa skyddsrum? Så begränsade som våra investeringsmöjligheter är, kommer det sannerligen att ta sin rundliga tid. Men kriget kan snart stå för dörren. Är det inte viktigare att vi snabbt får tillräckligt många skyddsrum, även om man bara kan sitta i dem, än att vi efter hand får en del skyddsrum som man kan ligga i? Jo, det tycker vi motionärer, och det tycker reservanterna. Det tycker också den enhälliga civilförsvarfsutredningen i sitt betänkande. Därför föreslås att skyddsrummen skall dimensioneras för sittande och inte för liggande. 260 000 nya skyddsrum av den sorten kommer inte att kosta mer än 180 miljoner kronor, statens och kommunernas kostnader tillsammans. Det är en summa som rör sig inom mer hanterliga gränser. En sådan investering kan ske på relativt kort tid. Man behöver inte vara fjärrskådare för att se den dag, då ett dylikt program är realiserat.

Detta är det väsentligaste skälet till motionen i detta avsnitt.

Regeringens och utskottets linje är vag och oklar. Man vet inte vart den leder. Inga kalkyler har redovisats. Det sägs i propositionen, att en ingående undersökning skall ske av vilka industrier som måste hållas i gång i krig. Ovissheten om vart en dylik utredning leder, ovissheten om hur snabbt en utrymning skall ske, ovissheten om hur många människor man i realiteten måste räkna med inom det s. k. inre utrymningsområdet vid ett eventuellt anfall, allt detta talar obetingat för att vi i första hand skall planlägga befolkningsskyddsrummen som sittskyddsrum. Då vet man

åtminstone storleksordningen av det problem man sysslar med. Och har man vid ett eventuellt anfall verkligen fått ut de flesta människorna ur området, finns det ju god plats i skyddsrummen för de kvarvarande att ligga.

Med hänvisning till dessa omständigheter och till de ytterligare skäl, som anförts i den av herr Huss m. fl. avlämnade reservationen till utskottsutlåtandet, får jag, herr talman, yrka bifall till denna reservation.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Jag har först att å utskottets vägnar be om ursäkt för ett tryckfel i betänkandet. På s. 30, tredje raden nerifrån står »särskilda skyddsrum». Det skall vara »enskilda skyddsrum».

Sedan skall jag be att få säga några ord med anledning av de invändningar mot utskottets utlåtande som har gjorts från herrar Huss' och Lundströms sida. Ingen människa kan bedöma vilken situation som kan inträda, i händelse vårt land skulle komma i krig och bli utsatt för bombning med vätebomber, atombomber eller vanliga s. k. konventionella bomber. Jag tror att vi kan vara överens om att här kan man med verkligt skäl säga att vi spår endels och profeterar endels. Man har dock mer och mer kommit till den övertygelsen, att om man vill skydda civilbefolkningen vid ett anfall från luften, så har man ingen säkrare utväg att tillgripa än utrymning i så stor utsträckning som möjligt. Detta har man nu inriktat sig på, och det är åtgärder för att möta de nya behov och krav, vilka i det sammanhanget anmäler sig, som man nu håller på att planlägga och efter hand realisera. Den del av civilförsvaret, som kammaren nu behandlar, uppstår två spörsmål som hänger nära samman med varandra, nämligen utrymning och skyddsrum. När det gäller att ta ställning till frågan om skyddsrummen har man inte bara att tänka på att skydda människorna för en kortare tid, en dag eller två eller bara för

Ang. ändring i civilförsvarslagen

några timmar, utan man måste se dessa skyddsåtgärder i samband med frågan om i vilken utsträckning man kan hålla den normala verksamheten inom industri och samhällsliv i gång. Man går ut från att på de platser, där det finns anledning för en anfallande fiende att bombardera på detta sätt, har också försvaret och befolkningen i allmänhet intresse inte bara av att den verksamhet, som samhället bedriver, hålles i gång utan också av att trafiken upprätthålles, och för detta behöver man en hel del personal som man ovillkorligen måste skaffa sådana skyddsmöjligheter att den kan bevara livet — det är angeläget att den kan det — och dessutom kanhända månad för månad, ja, låt oss säga år efter år, utföra sina uppgifter. Det är omöjligt att begära eller ens tänka sig att människor, som skall fylla sådana uppgifter under sådana pressande förhållanden, skulle nöja sig med eller ens härda ut med att bara sitta på stolar natt efter natt, dygn efter dygn och över huvud taget inte få någon ordentlig vila. Detta har statsrådet ansett vara fullkomligt uteslutet. Detta anser man uteslutet på militärt håll, och det anser man också inom utskottet vara uteslutet.

Att civilförsvarsutredningen inte har sett saken på samma sätt, anser jag vara en betydande svaghet hos utredningen. Det är ju alldeles uppenbart att den inte har tagit så allvarligt på den här saken som det finns anledning att göra. När den — vilket egentligen är ganska underligt — säger att man skall rätta sig efter den maximen, att en fiende inte använder kraftigare vapen vid ett anfall mot en ort än han anser vara förenligt med sina intressen, så är det att slå in öppna dörrar, ty i vanliga fall gör väl ingen fiende något annat. Kan han nå ett resultat med ett enklare medel använder han inte dyrare och mera komplicerade. Det måtte vi väl ha reda på allihop som varit med om åtminstone två världskrig och kanhända läst om flera krig. Men detta utesluter naturligtvis inte att fienden kan finna det förenligt med sitt intresse att använda även atombomben, kanske också

Ang. ändring i civilförsvarslagen

vätebomben på flera platser än civilförsvarsutredningen har förutsatt. Detta gör att hela försvarsutredningens resonemang bygger på alldeles för lös grund. Jag anser inte att man där tagit tillräckligt allvarligt på denna sak, och allvarligt måste man ta på den, fastän det inte ser ut, som om riksdagen heller gjorde det. Det anser jag emellertid att den borde göra. Om vi — och ingenting säger att det inte kan bli så — skulle bli utsatta för ett anfall från luften, och även om detta utförs enbart med sådana bomber som man tidigare använt, kan skadegörelsen bli tillräckligt stor. Det kan tänkas att ingen av de krigförande i ett eventuellt kommande storkrig skulle använda vare sig vätebomb eller atombomb, men vi måste naturligtvis ställa in oss på, att inte vara skyddslösa i ett sådant fall. Vi bör göra detta, inte bara med tanke på den civilbefolkning som finns i hemorten. Det är naturligtvis viktigt att skydda den liksom det är viktigt att skydda allt annat liv. Men vi skall också tänka på dem som måste lämna sina anhöriga och ge sig ut för att möta fienderna vid kusterna eller var de uppträder. Vi måste gå ut ifrån att dessa hellre försvarar landet om de vet att civilbefolkningen där hemma är så väl skyddad som det går, så att försvararna inte behöver gå därute och vara mera ängsliga än nödvändigt för de hemmavarande. Det är också en synpunkt som man bör fästa vikt vid och som jag anser att man i allmänhet fäster alldeles för litet vikt vid, ja, ibland ingen vikt alls.

Det är med tanke på dessa omständigheter som utskottet för sin del har intagit den ståndpunkt som det har valt. Det kan finnas en hel mängd ytterligare argument att foga till detta. Jag tror emellertid inte att det behövs att rada upp dem. Jag föreställer mig att första kammaren har tillräckligt klar syn för att inse nödvändigheten av att när man inriktar sig på ett skyddsrum byggande av den arten, att det skall stoppa även mot atom- och vätebomber, så bör man göra dessa skyddsrum sådana, att det blir möjligt för dem, som skall vistas där, att där kunna njuta den vila de be-

höver och inte bara få ett tillfälligt skydd.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt vad utskottet menar. Herr Elowsson säger, att man måste se till, att de som skall utöva viss verksamhet inom ett utrymningsområde och stanna kvar där kanske i årtal, måste ha någonstans att ligga. Det är riktigt, under förutsättning att vi menar samma sak, nämligen att man verkligen skall ha viss verksamhet i gång. Men då kommer man inte ifrån det hela med ett fåtal skyddsrum.

Herr Elowsson har åberopat militären, som i marspromemorian har förutsatt att man skall ha skyddsrum för 200 000 personer. Det skulle kosta 520 miljoner kronor. Men när motionärerna har tagit upp denna tankegång och framhållit, att om man skall bygga skyddsrum för 260 000 personer, så kommer det att kosta 700 miljoner, då säger utskottet: »Nej, vi har räknat med att man skall ha en betydligt längre driven utrymning än utredningen har räknat med, och därför blir det inte så dyrt.»

De två uttalandena går inte riktigt ihop. Frågan är här tydligen inte bara, om vi för samma antal människor skall ha skyddsrum att ligga i eller att sitta i, utan det är en betydligt mera komplicerad sak. Jag tror därför inte att utskottet riktigt gjort klart för sig vad man åsyftar. Man kan inte åsyfta att ha ett betydande antal människor boende i ett skyddsrum under en längre tid, under årtal. Då erbjuder — tvärtemot vad utskottet säger — en vistelse i normalskyddsrum i förorterna betydligt bättre skydd för människorna än vad en vistelse i ett bergskyddsrum i innerstaden gör, och att det betyder större trevnad och bättre tillfälle till rekreation är alldeles självklart.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundström försöker göra gällande att utskottet inte har

Ang. ändring i civilförsvarlagen

klart för sig vad det tillstyrkt. Jag skulle snarare vilja göra gällande att det är motionärerna som inte har det riktigt klart för sig. Utskottet går inte ut ifrån att vi skall ha så många skyddsrum som det har förutsatts från militärt håll, utan vi har gått ut ifrån att i de skyddsrum som bygges skall det finnas tillräckligt utrymme för att man skall kunna ligga där. Detta är vår ståndpunkt. Vi baserar den på att det skall bli en grundlig utflyttning ifrån innerstäderna och ut till förorterna. Vi räknar också med att även de som skall arbeta i innerstaden får bo i ytterområdena.

Om vi tänker på Stockholm, så skulle det första som hände väl vara att broarna förstördes. Om man skall kunna ha förbindelse med ytterområdena över vattnet får man följaktligen antingen ha provisoriska broar, pontonbroar, eller också ordna med båt- eller färjförbindelser. Dessa förbindelser blir inte så lätta att vidmakthålla, ty de kommer förmodligen också att bombas. I varje fall måste man räkna med att det för dessa människor inte kan bli så särskilt angenämt att fara från och till innerstaden. Det kan också hända att de under sådana förhållanden tvingas bo där i flera dagar därför att de helt enkelt inte kan komma därifrån. Det är självfallet också angeläget att man har tillgång till allt det manskap som behövs exempelvis för sanering i händelse gas skulle komma till användning. Det behövs brandmanskap, det behövs röjningsmanskap och det behövs folk som kan ta hand om dem som blir sjuka och dem som blir skadade. Det är för alla dessa som man behöver detta slag av skyddsrum.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om ett annat land, t. ex. Finland, i dag skulle besättas av en främmande makt, skulle vi säkert mobilisera med detsamma. Vi skulle omedelbart företaga en beredskapsutrymning i Stockholm och kanske i flera städer. Men skulle vi genast lamslå verksamheten där och göra en totalutrymning? Det skulle

vi säkert inte göra. Det skulle komma att finnas kvar en massa människor under ett övergångsskede, kanske under ganska lång tid. För dem behöver vi skyddsrum under arbetet, som man kan sitta i, om det skulle hända någonting.

Vad beträffar möjligheten att åka fram och tillbaka, är vi sams om den saken.

Vi motionärer menar: skaffa först skyddsrum, som man kan sitta i och skaffa dem snabbt. Det kostar inte så mycket. Har vi sedan råd att bygga ut dem vidare, så att man också kan ligga där, är det så mycket bättre.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag skall endast gå in på ett par problem i denna fråga.

Det är ju så att anfallsvapnen har utvecklats mycket snabbt, och därför är det synnerligen angeläget, att man också blir i tillfälle att planlägga för verkningarna av dessa. Det är därför som man i stort med tillfredsställelse kan hälsa det förslag som föreligger.

Propositionens förslag innebär ju att man i stort sett skall förlita sig till utrymningar. Detta kommer att få betydande verkningar på samhällsapparaten. Det är därför angeläget, att man försöker uppehålla produktionen, så långt som det över huvud taget är möjligt. För att man skall kunna göra det i någorlunda lugn och ro, är det nödvändigt att man skapar så goda och säkra betingelser som möjligt för de människor, som skall arbeta. Det är då också angeläget, att man bygger små skyddsrum i närheten av arbetsplatserna, där man kan bereda människorna detta skydd.

Propositionen inrymmer inte något program för utbyggandet av skyddsrummen i framtiden, utan man måste först planlägga vilka skyddsrum som skall byggas, hur många de skall vara och var de skall ligga. Det är därför som jag skulle vilja göra det påpekandet, att det är synnerligen angeläget att vi nu inte får ett stopp i skyddsrumshyggandet på grund av denna planläggning, utan att

Ang. ändring i civilförsvarlagen

vederbörande myndighet omedelbart får de resurser som är nödvändiga för att snabbt kunna lägga fram dessa planer. Jag anser därför att vi måste inrikta oss på att till varje pris se till, att det inte blir ett uppehåll i skyddsrumbygget, när de skyddsrum blir färdiga, som man nu bygger enligt de gamla planerna, utan att man då omedelbart kan sätta i gång och bygga efter de nya planerna. Sedan må man tvista om huruvida de skall byggas såsom liggskyddsrum eller såsom sittskyddsrum. Det tror jag inte är av så förfärligt stor betydelse, utan huvudsaken är att allt göres så snabbt som möjligt.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Herr Lundström talade om någonting annat i sitt anförande. Han talade om vad som skulle hända, ifall vi måste mobilisera därför att Finland anfaller. Men det är ju här inte bara fråga om mobiliseringstillfällen, det är inte bara fråga om ett vanligt krigsutbrott, som kan drabba vårt land, utan det är fråga om sådana tillfällen, då innerstaden slås sönder, men då en viss verksamhet ändå måste finnas kvar där och ett förhållandevis ringa antal människor måste vistas där en längre tid. För detta ändamål måste ett relativt litet antal skyddsrum byggas. Om de dimensioneras så, att människorna kan ligga där, är det ju ingenting i världen som hindrar att de i alla fall sitter; finns det inga stolar, kan de sitta på golvet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr Huss begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Huss begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 29.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner angående viss ändrad tillämpning av 18 § lagen om allmän sjukförsäkring, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, skulle nedtagas.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till Konungen i anledning av dels

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 376, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 52 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 381, till Konungen i anledning av väckta motioner om viss utredning rörande ett upplösande av det organisatoriska sambandet mellan staten och kyrkan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.46.

In fidem

G. H Berggren.